

З В І Т
про стратегічну екологічну оцінку
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ УПРАВЛІННЯ
ВІДХОДАМИ УКРАЇНИ ДО 2033 РОКУ

Київ - 2024

ЗМІСТ ЗВІТУ

ОБСЯГ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ.....	2
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	4
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО.....	12
3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ.....	41
4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ.....	47
5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	57
6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ -50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ.....	66
7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	72
8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ.....	76
9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	79
10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	89
11. РЕЗЮМЕ ІНФОРМАЦІЇ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ, РОЗРАХОВАНЕ НА ШИРОКУ АУДИТОРІЮ.....	90

ОБСЯГ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Методологія проведення стратегічної екологічної оцінки (далі -СЕО)

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» методологія проведення процедури складається з шести етапів:

- 1) визначення обсягу СЕО;
- 2) складання звіту про СЕО;
- 3) проведення громадського обговорення та консультацій;
- 4) врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій;
- 5) інформування про ухвалення ДДП;
- 6) моніторинг наслідків виконання ДДП для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення.

Обсяг стратегічної екологічної оцінки

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) виконується в обсягах визначених статтею 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Першим завданням СЕО є визначення обсягу (скоупінг) стратегічної екологічної оцінки та ключових екологічних проблем, коло органів влади та зацікавлених сторін, які братимуть участь у консультаціях, і необхідного ступеня залучення громадськості до консультацій у СЕО.

В ході проведення СЕО мають бути оцінені ймовірні наслідки реалізації документа державного планування Національний план управління відходами України до 2033 року (далі – НПУВ), зокрема, мають бути оцінені наслідки для таких компонентів довкілля: ґрунти, атмосферне повітря, водні ресурси, стан фауни, флори, біорізноманіття, кліматичні фактори, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я.

Фізичні, хімічні чи біологічні характеристики відходів створюють чи можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людини та вимагають спеціальних методів і засобів поводження з ними.

НПУВ - документ державного планування, що містить комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів (узгоджених за строками та ресурсним забезпеченням з усіма задіяними виконавцями), спрямованих на забезпечення сталого управління відходами України.

Частинами НПУВ є Національна програма зменшення захоронення біовідходів (далі – НПЗЗБ) та Національна програма запобігання утворенню відходів (далі – НПЗУВ). НПУВ розроблено на виконання статті 50 Закону України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-ІХ з метою визначення екологічних, суспільно-політичних, інституційних, організаційно-технічних, регуляторних, технологічних заходів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері управління відходами, визначення відповідальних виконавців і строків здійснення заходів, джерел та обсягів фінансового забезпечення, засобів контролю за станом здійснення заходів та проведення моніторингу результатів їх впровадження у сфері управління відходами. НПУВ також коригуватиметься відповідно до Національної стратегії управління відходами до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р, Національного плану управління відходами до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р, Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 № 667, Порядку розроблення, погодження та затвердження місцевих планів управління відходами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 № 947.

Для територій з природоохоронним статусом під час проведення СЕО варто оцінити ймовірні наслідки реалізації заходів місцевого плану управління відходами на території

рекреаційних зон та території і об'єктів природно-заповідного фонду.

Процедура СЕО

В рамках процедури СЕО були здійснені наступні кроки:

1) Складено Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту «Національний план управління відходами України до 2033 року» та опубліковано на офіційному вебсайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України/Екосистема/е-СЕО від 08.12.2023 від 08.12.2023.

2) Після закінчення терміну громадського обговорення Заяви отримано листи ДУ «Вінницький обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та Департаменту екологічної оцінки Міндовкілля щодо рекомендацій розгляду та врахування в Звіті про СЕО певних питань.

3) Протягом громадського обговорення Заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки звернень, зауважень та пропозицій від громадськості не надходило.

Методичні підходи при здійсненні СЕО

При здійсненні стратегічної екологічної оцінки проекту «Національний план управління відходами України до 2033 року» застосовувались наступні методичні підходи:

1. стратегічний аналіз- базується на аналізі стратегічних пріоритетів, цілей та завдань;
2. імпактний підхід - базується на методах оцінки впливів та ризиків та прогнозуванні очікуваних наслідків.

Прогнози за результатами імпактного підходу в контексті СЕО проекту НПУВ не є досить точними, оскільки відсутня точна інформація про технології які можуть бути застосовані при будівництві сміттесортувальних ліній/сміттєпереробних підприємств.

Проте імпактний підхід використовувався для якісної та кількісної оцінки, а також в цілях створення інструментів для наступних етапів стратегічного планування і проектування вже безпосередньо об'єктів інфраструктури управління відходами. Дана оцінка має дещо обмежений характер.

Джерела інформації для проведення СЕО

Для проведення стратегічної екологічної оцінки була використана інформація та доповіді про стан довкілля, статистична інформація, інформація, яка включена в акти законодавства, які мають відношення до проекту документу державного планування, дані моніторингу стану довкілля, експертні оцінки та інша доступна інформація.

Для проведення стратегічної екологічної оцінки, зокрема, було здійснено:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників;
- проведення аналізу слабких та сильних сторін місцевого плану управління відходами з точки зору екологічної ситуації;
- забезпечення можливості участі громадськості у стратегічній екологічній оцінці;
- визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру;
- проведення оцінки впливу заходів передбачених в місцевому плані управління відходами на складові довкілля та на стан здоров'я населення;
- моніторинг фактичного впливу впровадження заходів передбачених в місцевому плані управління відходами на довкілля.

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Національний план управління відходами (далі – НПУВ) розроблено центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління відходами на виконання статті 50 Закону України «Про управління відходами» № 2320-ІХ від 20.06.2022 з метою визначення екологічних, суспільно-політичних, інституційних, організаційно-технічних, регуляторних, технологічних заходів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері управління відходами, визначення відповідальних виконавців і строків здійснення заходів, джерел та обсягів фінансового забезпечення, засобів контролю за станом здійснення заходів та проведення моніторингу результатів їх впровадження у сфері управління відходами. Частинами НПУВ є Національна програма зменшення захоронення біовідходів (НПЗЗБ), розроблена на виконання статті 40, частини 7 ЗУ «Про управління відходами» та Національна програма запобігання утворенню відходів (НПЗУВ), розроблена на виконання статті 54.

НПУВ, відповідно до ст.50 Закону України «Про управління відходами» містить наступне:

- 1. Стан сфери управління відходами, в якому зазначаються:**
  - Основні утворювачі відходів;
  - Основні показники управління відходами (обсяги утворення, збирання, перевезення та оброблення відходів);
    - Характеристика систем збирання відходів, включаючи роздільне збирання, стан охоплення території країни системами збирання відходів;
    - Коротка характеристика об'єктів оброблення відходів, зокрема таких, що здійснюють оброблення небезпечних відходів;
- 2. Стратегічне планування управління відходами, в якому зазначаються:**
  - Прогнозні показники утворення відходів та очікуваного розвитку системи управління відходами;
  - Основні цілі/завдання з розвитку системи управління відходами та цільові показники, встановлені в рамках завдань;
    - Заходи для досягнення цілей/завдань і цільових показників, у тому числі встановлення обов'язків різних установ та організацій, що будуть задіяні у здійсненні заходів;
    - Оцінка потреби у закритті існуючих та створенні нових об'єктів оброблення відходів;
      - Заходи із запобігання засміченню та очищення засмічених територій;
      - Розташування об'єктів оброблення відходів та їх планована потужність;
      - Історичні місця розміщення відходів та заходи з їх очищення, обсяги витрат і можливі джерела фінансування;
- 3. Національна програма зменшення захоронення біовідходів;**
- 4. Національна програма запобігання утворенню відходів;**
- 5. Індикатори оцінки виконання плану;**
- 6. Інструменти реалізації плану, у тому числі економічні, оцінка їх придатності та прогнозні показники очікуваних результатів;**
- 7. Моніторинг та оцінка ефективності виконання плану.**

Євроінтеграційний контекст

Зв'язок між ефективним управлінням відходами та сталим розвитком економіки є одним із головних пріоритетів багатьох країн у світі, в тому числі і України. У цьому контексті відповідно до Глави 6 «Навколишнє природне середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» Додатку ХХХ Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами–членами з іншої сторони, ратифікованої із заявою Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678–VII (далі – Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом), Україна має імплементувати положення Директиви Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 р. про відходи та скасування деяких директив (далі – Директива 2008/98/ЄС), що передбачає, зокрема, підготовлення планів управління відходами згідно із п'ятиступеневою ієрархією відходів та програм щодо попередження утворення відходів і положення Директиви Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. про захоронення відходів із змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 (далі – Директива Ради 1999/31/ЄС).

Крім того, планується імплементувати деякі положення Директиви Європейського Парламенту та Ради 94/62/ЄС від 20 грудня 1994 р. про пакування та відходи пакування (далі – Директива 94/62/ЄС), Директиви Європейського Парламенту та Ради 2006/66/ЄС від 6 вересня 2006 р. про батарейки і акумулятори та відпрацьовані батарейки і акумулятори та про скасування Директиви 91/157/ЄЕС, Директиви Європейського Парламенту та Ради 2012/19/ЄС від 4 липня 2012 р. про відходи електричного та електронного обладнання, Директиви Європейського Парламенту та Ради 2000/53/ЄС від 18 вересня 2000 р. про зняті з експлуатації транспортні засоби, Директиви Європейського Парламенту та Ради 2019/904 від 5 червня 2019 р. про зменшення впливу деяких пластикових виробів на навколишнє середовище, Директиви Ради 86/278/ЄЕС від 12 червня 1986 р. про охорону навколишнього середовища і, зокрема, ґрунту, коли осад стічних вод використовується у сільському господарстві тощо.

Територіальне охоплення і період планування

Географічні межі планування НПУВ охоплюють всю територію України. НПУВ розробляється на період 10 років (2024-2033рр.) та підлягає перегляду кожні чотири роки з дати набрання чинності.

Охопленні види відходів

Відповідно до статті 1 Закону України «Про управління відходами» (далі – Закон) управління відходами – це комплекс заходів із збирання, перевезення, оброблення (відновлення, у тому числі сортування, та видалення) відходів, включаючи нагляд за такими операціями та подальший догляд за об'єктами видалення відходів.

У рамках НПУВ відходи були поділені на такі потоки:

1. Побутові відходи.
2. Небезпечні відходи.
3. Відходи промисловості та відходи видобувної промисловості.
4. Відходи будівництва та знесення (далі – ВБЗ).
5. Відходи сільського господарства.
6. Медичні відходи.
7. Відходи від продукції, на яку поширюється розширена відповідальність виробника (далі – РВВ) (відходи упаковки, відходи електричного та електронного обладнання (далі – ВЕЕО), відходи батарей та акумуляторів, відходи транспортних засобів, знятих з експлуатації, відходи мастил (олив), відходи шин, відходи текстилю тощо).

8. Інші відходи (відходи окремих секторів економіки, управління якими є проблематичним).

Додаткові складові Національного плану управління відходами

В контексті управління відходами, національне планування набуває критичної важливості, оскільки вирішення ключових проблем у цій сфері вимагає залучення та координації різноманітних учасників та органів. Закон України «Про управління відходами» якісно підкреслює цю потребу через інтеграцію додаткових компонентів до Національного плану управління відходами (НПУВ).

Статтею 40, Закону України «Про управління відходами» визначено, що складовою НПУВ може бути **Національна програма зменшення захоронення біовідходів**. Ця програма відіграє значну роль у зміцненні зусиль з управління відходами, спрямовуючи увагу на зменшення біовідходів, які потрапляють на звалища.

Статтею 54, Закону України «Про управління відходами» визначено, що складовою НПУВ може бути **Національна програма запобігання утворенню відходів**. Ця програма, зосереджена на запобіганні відходів на стадії їх утворення, відображає стратегічний підхід до управління відходами.

Таким чином, для узгодженості планування, НПУВ, включає ці додаткові складові, що є ефективним методом для запобігання непотрібного дублювання зусиль і максимізації користі від колективної діяльності усіх зацікавлених сторін.

Зв'язок Плану з іншими документами державного планування.

Розроблення проекту акта відбувалося з урахуванням основних законодавчих та нормативно-правових актів України, що діють у сферах управління відходами, охорони навколишнього природного середовища та складання документів державного планування:

- Закон України «Про управління відходами» визначає основні засади (правові, організаційні, економічні) діяльності у сфері управління відходами.
- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає основні засади (правові, організаційні, економічні) діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища.
- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»
- Закон України «Про житлово-комунальні послуги» - питання надання та споживання житлово-комунальних послуг поводження з відходами, відносини між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки.
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» - компетенція та повноваження ОМС (сільських, селищних, міських рад) у сфері поводження з відходами.
- Закон України «Про благоустрій населених пунктів». Створення умов, сприятливих для життєдіяльності людини. Організація благоустрою населених пунктів. Експлуатація й обслуговування будівель та споруд, системи збирання і вивезення відходів.
- Закон України «Про хімічні джерела струму»
- Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною»
- Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»
- Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»
- Закон України Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі.

- Закон України «Про металобрухт»
- Закон України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних»
- Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності».
- Закон України «Про альтернативні джерела енергії»
- Закон України «Про співробітництво територіальних громад».
- Закон України «Про державно-приватне партнерство»
- Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»
- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р).
- Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. (СХВАЛЕНО розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р).
- Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року
- Указу Президента України 23 березня 2021 р. № 111 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року “Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації”
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки»
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443 “Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року”
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820 “Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року” (Офіційний вісник України, 2017 р., № 94, ст. 2859);
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117 “Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року” (Офіційний вісник України, 2019 р., № 22, ст. 783);
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 497 “Деякі питання реалізації у 2021-2023 роках Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки”
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 липня 2012 р. № 589-р «Про затвердження плану заходів з виконання Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі».

Плани управління відходами нижчих рівнів

1. Регіональний план управління відходами - це документ, який визначає стратегію та заходи для ефективного управління відходами на регіональному рівні (розробляються для кожної області та міста із спеціальним статусом). Цей план охоплює різні аспекти управління відходами, включаючи збирання, транспортування, рециклінг, відновлення та видалення відходів. Він розробляється з метою зменшення негативного впливу відходів на навколишнє середовище та підвищення ефективності їх переробки та використання. Регіональний план управління відходами також включає заходи щодо забезпечення дотримання законодавства у сфері управління відходами, визначає відповідальних осіб та організації, а також передбачає фінансування та моніторинг виконання плану. Погодження НПУВ здійснюється центральними

органами влади, до повноважень яких належить питання управління відходами – Міндовкіллям та Мінінфраструктури. Затверджуються РП рішенням відповідних обласних виконавчих органів. Регіональні плани управління відходами мають узгоджуватися із Національним планом управління відходами. Цільові показники, встановлені Національним планом управління відходами, є обов'язковими для перенесення до регіональних планів управління відходами і можуть бути скориговані лише на підставі обґрунтування, наведеного в регіональному плані управління відходами.

Регіональні плани управління відходами є основою для розроблення місцевих планів управління відходами.

2. Місцеві плани управління відходами - це документ, який розробляється на місцевому рівні (наприклад, для територіальної громади) для організації ефективного управління відходами у цій території. Він включає в себе стратегії та конкретні заходи збирання, транспортування, рециклінг, відновлення та видалення відходів, конкретні технології, місця розміщення об'єктів оброблення відходів. Основною метою такого плану є мінімізація впливу відходів на довкілля та підвищення ефективності їх обробки і переробки. погоджуються такі плани обласними державними адміністраціями та затверджуються рішенням відповідної сільської, селищної, міської радою. Цільові показники, встановлені регіональними планами управління відходами, є обов'язковими для перенесення до місцевих планів управління відходами і можуть бути скориговані лише на підставі обґрунтування, наведеного в місцевому плані управління відходами.

Цілі Національного плану управління відходами

Національний план управління відходами (НПУВ) відіграє ключову роль в ефективному та результативному управлінні відходами в Україні. План спрямований на зменшення шкідливого впливу відходів на довкілля та здоров'я людей, а також на досягнення максимально ефективного використання ресурсів, відкриття нових ринків і створення нових робочих місць. Важливою частиною Плану є створення максимальних умов для запобігання утворенню відходів.

Основні принципи та цілі НПУВ відповідають державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами і включають:

- Дотримання ієрархії управління відходами - запобігання утворенню відходів; повторне використання, рециклінг, відновлення і, найменш бажаний варіант, видалення, що включає захоронення на полігонах та спалювання без відновлення енергії;

- Впровадження принципів

- забруднювач платить;
- розширеної відповідальності виробника;
- територіальної близькості;
- фінансової стійкості;
- платоспроможності;
- самодостатності;
- сталого розвитку;

- Участь громадськості - можливість брати участь у розробці планів управління відходами та програм запобігання утворенню відходів.

- Формування конкурентного середовища у сфері управління відходами

Основна мета НПУВ є забезпечення переходу до сучасного управління відходами для ефективного використання відходів як ресурсу та сталого розвитку шляхом запобігання їх утворенню відповідають державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами

Здійснення заходів у сфері управління відходами без загрози здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу, шляхом запобігання або зменшення утворення відходів, зменшення негативних наслідків від утворення відходів та їх управління, зменшення загальних наслідків використання ресурсів і підвищення ефективності такого використання, що є вкрай важливим для переходу до циркулярної економіки та забезпечення довгострокової конкурентоздатності.

З метою реалізації Національного плану управління відходами до 2033 року, в рамках нього визначено наступні пріоритетні цілі:

Ціль 1. Удосконалення та наближення національного законодавства до вимог європейського на виконання положень Угоди Україна-ЄС у сфері управління відходами.

Ціль 2. Упровадження економічних інструментів для удосконалення управління відходами.

Ціль 3. Удосконалення інституційної структури сфери управління відходами та зміцнення кадрового потенціалу у сфері управління відходами.

Ціль 4. Реформування системи інформаційного забезпечення сфери управління відходами.

Ціль 5. Забезпечення розбудови та модернізації інфраструктури управління відходами.

Ціль 6. Підвищення обізнаності населення щодо управління відходами.

Відповідно до визначених пріоритетних цілей, Національний план управління відходами передбачає виконання загальних завдань та заходів, які стосуються вдосконалення законодавчого регулювання, інституційної структури, інформаційного забезпечення сфери управління відходами в цілому тощо.

Реалізація завдань та заходів, викладених у НПУВ, відповідно до сформульованих цілей та принципів управління відходами має забезпечити впровадження цілісної та ефективної системи управління відходами.

Визначення цілей та пріоритетів у НПУВ та відповідних заходів у Плані заходів було здійснено на основі аналізу існуючого стану управління відходами та виявлення проблем у цій сфері. Для кожного із запланованих заходів визначено відповідальні установи та індикативні фінансові кошти для забезпечення реалізації програми.

Відповідно до визначених пріоритетів, Національний план передбачає виконання загальних завдань та заходів, які стосуються вдосконалення законодавчого регулювання, інституційної структури, інформаційного забезпечення сфери управління відходами в цілому тощо.

Національний план визначає завдання та заходи з управління окремими видами відходів:

Досягнення цілей запропоновано шляхом:

1. Вдосконалення законодавчих та нормативних рамок. На основі аналізу законодавства створенні пропозиції щодо внесення змін до існуючих актів та розроблення нових, що відповідають європейському законодавству.

1) Розроблення системи нормативно-правових актів

2) Удосконалення дозвільно-ліцензійної системи;

3) Розроблення, удосконалення та впровадження технічних вимог та стандартів у сфері управління відходами (у тому числі на продукцію, після використання якої утворюються відходи)

4) Розроблення планів управління відходами, регіональному та місцевому рівнях, а також на рівні підприємств, організацій та установ;

5) Впровадження найкращих доступних методів, технологій управління відходами,

2. Впровадження економічних та інших інструментів для досягнення цільових показників управління відходами. Встановлення механізму повного покриття витрат згідно з принципом «забруднювач платить» та принципом розширеної відповідальності виробника. Встановлення економічних стимулів для громад для досягнення цільових показників. Стимулювання запобігання та зведення до мінімуму утворення відходів, повторне використання, відновлення, у тому числі рециклінгу відходів;

2. Будівництва інфраструктури управління відходами та впровадження інноваційних технологій. Запропоновано для кожного потоку відходів заходи із управління відходами згідно із п'ятирівневою ієрархією відходів. Створення інфраструктури відновлення та видалення побутових відходів на основі регіонального (кластерного) підходу;

3. Підвищення обізнаності про управління відходами серед населення.

4. Здійснення постійного моніторингу та оцінювання ефективності Плану. Розроблено індикатори виконання плану.

Цільові показники Національного плану управління відходами

Визначення цільових показників, пріоритетів у НПУВ та відповідних заходів здійснено на основі аналізу існуючого стану управління відходами та виявлених проблем у цій сфері.

З метою забезпечення реалізації заходів у період 2024–2033 років для кожного із запланованих заходів визначено відповідальних виконавців, індикатори виконання, строки виконання та джерела фінансування.

Кількісні цільові показники, строки досягнення яких відповідають діючому законодавству, стратегічним цілям та обмеженням НПУВ:

- збільшити рівень підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів не менше 10% їх маси до 2025 року, 20% – до 2030 року (стаття 37 Закону);
- збільшити охоплення послугами з управління побутовими відходами до 98% міського та 95% сільського населення до 2033 року;
- впровадити системи роздільного збирання відходів, що підлягають рециклінгу, для охоплення 100% населення великих міст; 95% міського населення та 70% сільського населення до 2033 року;
- організувати схему РВВ для відходів упаковки, загальний рівень рециклінгу яких має становити 45% на 5-й рік введення в дію відповідного закону (орієнтовно 2030 року); 60% – на 9-й рік (орієнтовно до 2033 року). Це залежить від термінів прийняття Закону України «Про упаковку та відходи упаковки»;
- організувати компостування зелених відходів з громадських парків та садів до 2030 року для всіх населених пунктів з населенням понад 100 000 мешканців (ціль не встановлює обмеження щодо впровадження компостування в інших менших населених пунктах);
- зменшити частку побутових відходів, що біологічно розкладаються, що підлягають видаленню на полігони до 50% у 2033 року;
- створити загальнонаціональну мережу регіональних полігонів для видалення побутових відходів до 2033 року. Попередній аналіз показує, що необхідно створити 146 полігонів;
- збільшити підготовку до повторного використання, рециклінгу та іншого відновлення матеріалів, ВБЗ, що не є небезпечними щонайменше до 70% за масою до 2033 року.

Цільові показники наведено для таких видів відходів, які вже передбачені в законодавстві України та визначені Директивами ЄС.

Результати реалізації НПУВ

Результати реалізації НПУВ:

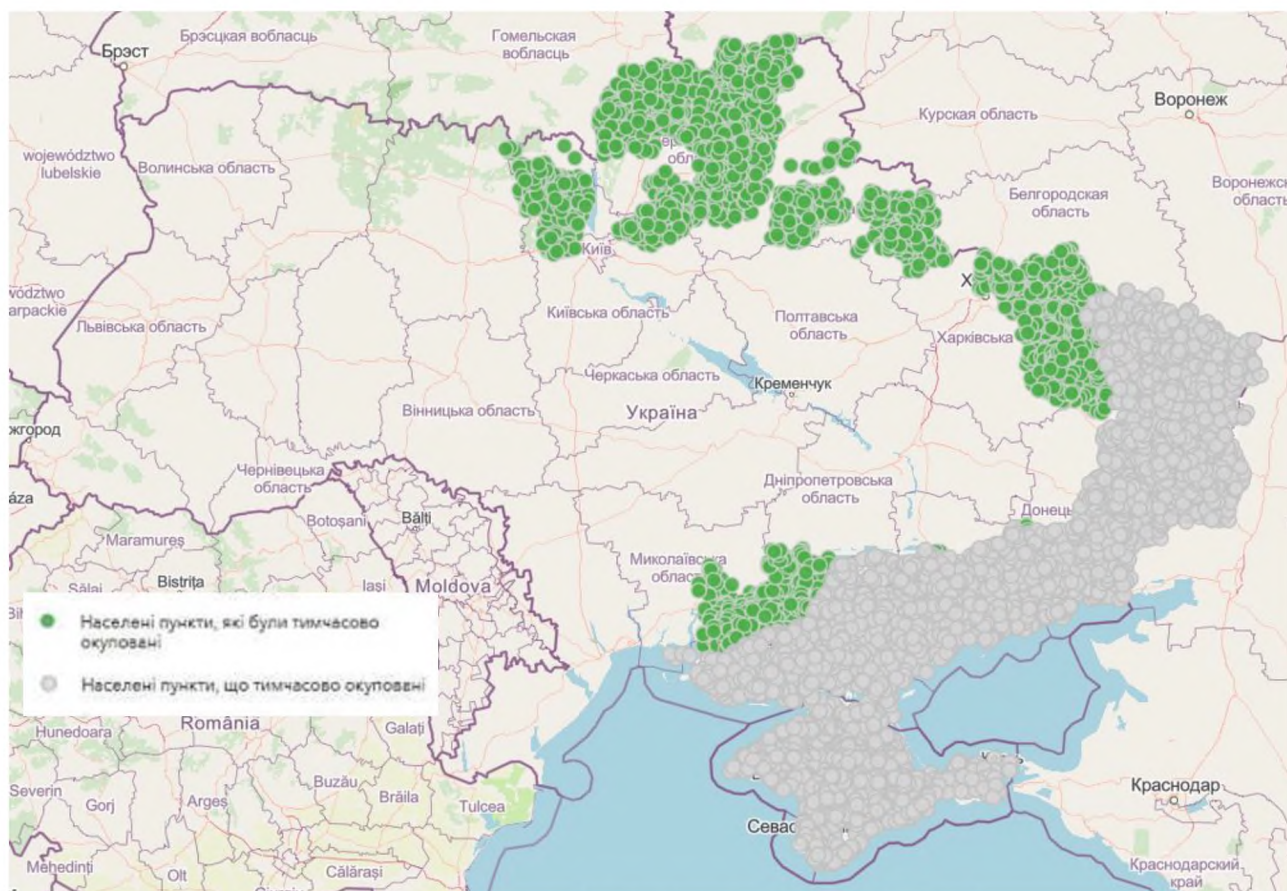
- покращення стану навколишнього природного середовища та здоров'я людей, оскільки НПУВ покликаний стати ключовим інструментом у досягненні комплексного управління відходами, що передбачає зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, захист здоров'я людей та збереження природних ресурсів;
- сприяння реалізації державної політики у сфері управління відходами на національному рівні та виконанню Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- створення передумов для фінансування та залучення інвестицій у сектор управління відходами;
- ефективне використання природних ресурсів, зменшення обсягів відходів, підвищення рівнів повторного використання та рециклінгу, що сприятиме переходу до циркулярної економіки та сталому використанню ресурсів;
- створення нових робочих місць та сприяння економічному зростанню;
- забезпечення основи для стратегічного планування управління відходами в Україні на регіональних та місцевих рівнях, а також на рівні підприємств, установ та організацій;
- покращення системи моніторингу та контролю за управлінням відходами.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО

Загальна характеристика території.

Територія України розташована у південно-західній частині Східноєвропейської рівнини. На заході її території знаходиться гірський масив Українські Карпати, на півдні уздовж Південного берега Кримського півострова - Кримські гори. Україна простягається із заходу на схід (від 22°10' до 40°12' сх. д.) на 1316 км, а з півночі на південь (від 52°20' до 45°23' пн. ш.) - майже на 900 км. Площа території України становить 603549 км². Площа суші складає 579300 км² (96% усієї території країни). Площа території, покритої поверхневими водами - 24249 км² (4%). Природних озер - понад 3000 об'єктів, річок - понад 73000 об'єктів.

За адміністративно-територіальним поділом Україна має 27 регіонів (24 області, 1 автономну республіку - АР Крим і 2 міста зі спеціальним статусом - Київ і Севастополь). Автономна республіка Крим та окремі території Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Харківської областей станом на 22.10.2023 року перебувають під тимчасовою окупацією російської федерації (рис. 2.1). А частина території Київської, Житомирської, Чернігівської та Сумської зазнали окупації після воєнного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. Повномасштабна війна росії проти України стала одним з визначальних чинників негативного впливу на довкілля на території України впродовж 2022-2023 років, а її наслідки можуть становити потенційну загрозу довкіллю в майбутньому.

Рисунок 2.1. Окуповані території України (станом на 01.01.2024 р.)

Статус територій відповідно до наказу Міністерства інтеграції (№309 від 22.12.23 зі змінами). Онлайн карта.

<https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=a1cf75d784924d3a83986f33ce1f830a>

Клімат та рельєф.

Рельєф України визначає чергування складних гірських масивів, височин, рівнин та низовин. З півдня її оточують Чорне та Азовське моря. Переважна більшість форм рельєфу (Волинська, Подільська, Придніпровська та Донецька височини, Придніпровська низовина і Українські Карпати) орієнтовані з північного заходу на південний схід відповідно до напрямку основних геоструктурних елементів, що також визначають розміщення русел найбільших річок.

Складні фізико-географічні умови зумовлюють різноманітність клімату, який змінюється від надмірно зволжених на заході Полісся до посушливих південних степових районів. Своєрідним кліматом відрізняються Українські Карпати, Кримські гори та Південний берег Криму.

Україна в цілому характеризується сприятливим для життєдіяльності людини кліматом. У той же час, унаслідок особливостей її місцезонального розташування, які певною мірою обумовлюють розвиток атмосферних процесів, формуються умови для виникнення стихійних метеорологічних явищ, які іноді набувають катастрофічного характеру, зі значними збитками.

Особливості регіональної циркуляції атмосфери проявляються у збільшенні континентальності із заходу на схід. Різноманітність клімату також пов'язана з видами підстильної поверхні, що змінюється від рівнинної території до гірської (Українські Карпати, Кримські гори). Широтний хід метеорологічних величин порушують височини. Значна протяжність морської берегової лінії впливає на клімат прибережних територій.

Клімат на території України у межах Східноєвропейської рівнини (95% площі держави), а також середньовисотних Українських Карпат та Кримських гір (5% площі держави) є в основному помірно континентальним, на південному березі Криму має риси субтропічного.

Загалом клімат на території України упродовж останніх 5 років характеризується відносною стабільністю із характерною загальносвітовою тенденцією до потепління (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Кліматичні показники у розрізі кліматичних зон України

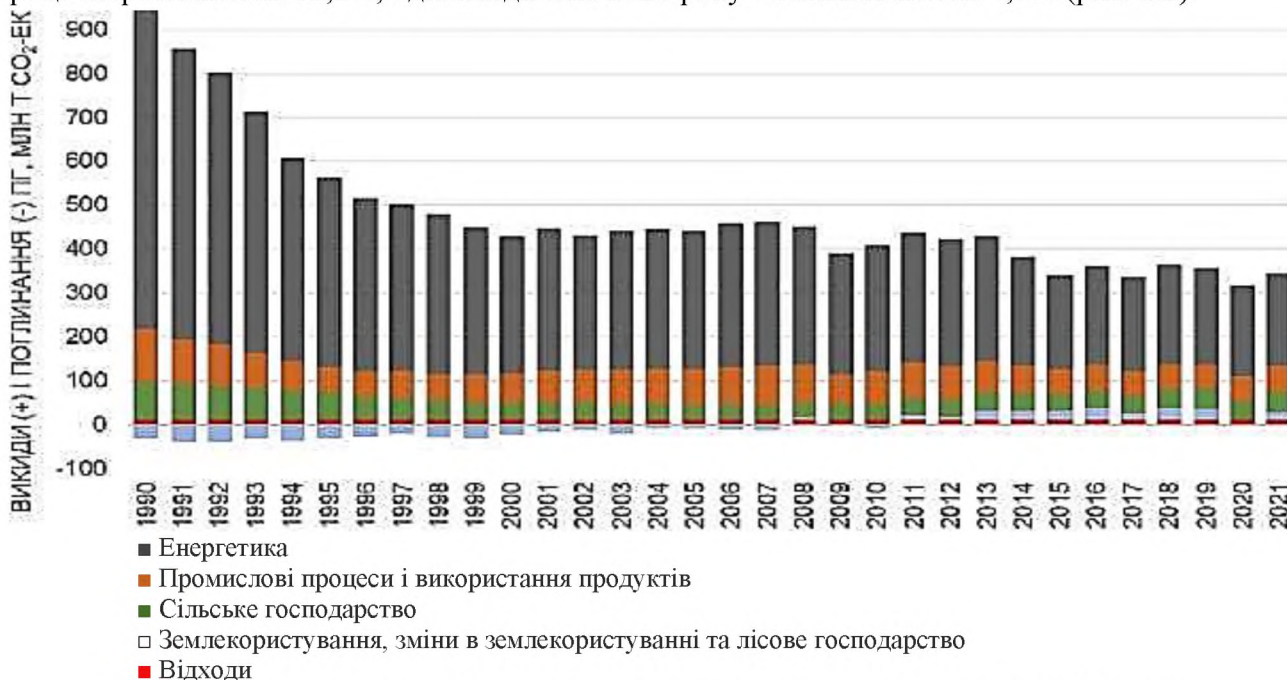
Рік	Кліматичні зони			
	степ	лісостеп	полісся	м. Київ
<i>Річна кількість опадів, мм</i>				
2018	508	600	628	597
2019	430	461	592	525
2020	387	539	720	580
2021	647	612	709	533
2022	501	603	695	577
<i>Середня температура повітря, °С</i>				
2018	10,5	9,1	9,4	9,3
2019	11,3	10,1	10,2	10,6
2020	11,6	10,4	10,4	10,9
2021	10,1	8,7	8,5	9,1
2022	11,0	9,4	9,1	9,6
<i>Абсолютний мінімум температури повітря</i>				
2018	-27°C - у лютому в Сумській та Вінницькій та в березні в Львівській та Івано-Франківській областях			
2019	-26°C - у січні у Черкаській області			
2020	-23°C - у лютому у Запорізькій області			
2021	-32°C - у січні у Луганській області			
2022	-23°C - у січні у Чернігівській області			
<i>Абсолютний максимум температури повітря</i>				
2018	+39°C - у червні у Запорізькій, Херсонській та Одеській областях			
2019	+39°C - у червні у Миколаївській області			
2020	+41°C - у липні в Луганській області			
2021	+39°C - у липні в Луганській області			
2022	+38°C - у липні-серпні у Миколаївській, Херсонській областях			

Складено за даними Державної служби статистики України

За оцінкою Світового банку¹, клімат в Україні суттєво змінився за останні 60 років, прискорення процесу зростання температури з 1980-х років призвело до того, що темпи такого зростання, які дорівнюють 0,4-0,6°C за десятиліття, перевищують середнє значення в Європі та в кілька разів перевищують світові темпи. Це викликає зміни в режимі опадів. Хоча, за останні десятиліття, загальна річна кількість опадів суттєво не змінилася, більша кількість опадів спостерігається восени, і менша - в інші пори року, причому найбільше зменшення кількості опадів спостерігається влітку. Підвищення температури повітря, що спричиняє збільшення випаровування разом з нерівномірними опадами, призвело до зниження накопичення вологи в ґрунті, що, в свою чергу, спричинило до збільшення частоти та інтенсивності посух за останнє десятиліття.

Очікується, що річні температурні цикли будуть змінюватись протягом століття через більш високі прогнозовані місячні підвищення температури в літні місяці в теплих регіонах, і взимку, в холодніших регіонах. Ці підвищення температури, ймовірно, призведуть до постійного зниження річних діапазонів температур, що вже спостерігаються, і зниження континентальності клімату. Ці зміни можуть мати значні наслідки для динаміки екосистеми та росту рослинності. Підвищення температури влітку може призвести до спеки та посилення посушливості на півдні та сході України.

Негативний вплив на атмосферу чинять антропогенні викиди парникових газів. За даними проєкту Національного кадастру антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів² викиди парникових газів (далі - ПГ) в Україні у 2021 році склали 344,6 млн т CO₂-еквіваленту (з урахуванням сектору «Землекористування, зміни в землекористуванні та лісове господарство» (далі - ЗЗЛГ)) або 330,4 млн т CO₂-еквіваленту (без урахування ЗЗЛГ). У порівнянні із 1990 роком сумарні викиди і поглинання ПГ у 2021 році скоротилися на 62,2%, однак відносно 2020 року - збільшилися на 8,5% (рис. 2.2).

Рисунок 2.2. Обсяг викидів та поглинань парникових газів у 1990-2021 роках

Джерело: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/Kadastr_2023.pdf

¹ Ukraine Building Climate Resilience in Agriculture and Forestry. Резюме звіту Світового Банку українською мовою. <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/3-Rezyume-zvitu-Svitovogo-Banku-ukrayinskoyu-movoyu.pdf>

² Повідомлення про оприлюднення проєкту Національного кадастру антропогенних викидів із джерел та абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за 1990-2021 роки для публічного ознайомлення та отримання зауважень і пропозицій. <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-natsionalnogo-kadastru-antropogennyh-vykydiv-iz-dzherel-ta-absorbtivni-poglynachamy-parnykovykh-gaziv-v-ukrayini-za-1990-2021-roky-dlya-publichnogo-oznaiomlenni/>

Водночас, за попередніми оцінками, за рік російсько-української війни викиди парникових газів склали 119,1 млн т CO₂-екв., в т. ч. від пожеж, які також спричиняють до втрати лісових ресурсів (особливо на прифронтових територіях), - 17,7 млн т CO₂-екв.³ Площа спалених лісів та інших насаджень склали 183,2 тис. га. А обсяг спаленої нафти, нафтопродуктів та газу склав 707,9 тис. тонн. Водночас через міграцію населення за межі України, вимушеного призупинення роботи промислових підприємств та об'єктів енергетичної інфраструктури у 2022 році шкідливі викиди в атмосферу від ТЕС, ТЕЦ та великих котелень зменшились на 40,4% порівняно з 2021 роком.^{3,4,5}

Атмосферне повітря.

За останнє десятиліття загальний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря зменшився на понад третину (на 35,8% у 2021 році порівняно з 2010 роком) (рис. 2.3). Зокрема викид забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення зменшився за відповідний період на 45,7%, а пересувними джерелами забруднення - на 39,3%. Водночас у 2021 році спостерігалось збільшення викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 3,1% у 2021 році порівняно з 2020 роком. Також з високою ймовірністю можна очікувати подальше зростання забруднення атмосферного повітря викидами шкідливих речовин внаслідок бойових дій на території України.

Рисунок 2.3. Обсяг викидів забруднюючих речовин у 2010-2021 роках в розрізі пересувних та стаціонарних джерел забруднення*

Складено за даними Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря та джерелами викидів забруднюючих речовин в Україні є автотранспорт, підприємства теплоенергетики, добувної та переробної промисловості. Зокрема в 2021 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферу від пересувних джерел забруднення становили 1546,8 тис. т, а в розрахунку на одну особу по Україні - 37,4 кг. В середньому на території України вихлопні гази автотранспортних засобів зумовлюють 40-45% забруднення повітря, а в містах вони спричиняють понад 50% забруднення повітря. У 2022-2023 роках забруднення атмосферного повітря в містах посилювали і спричинені війною дії (ракетні обстріли, атаки вибухових дронів, скупчення військової техніки тощо) (рис. 2.4).

³ Вплив російської війни в Україні на клімат. https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/4_Vplyv-rosiiskoyi-viiny-v-Ukrayini-na-klimat.pdf

⁴ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

⁵ Із 2016 року наведено дані щодо викидів діоксиду вуглецю від автомобільного транспорту за даними Міндовкілля.

Рисунок 2.4. Індекс комплексного забруднення атмосферного повітря в містах України в I півріччі 2023 року

Джерело: Рейтинг міст з найбільш забрудненим повітрям. <https://t.me/uawarinographics/2894>

Серед стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря забруднюючими речовинами (оксидом вуглецю, метаном, діоксидом сірки, діоксидом азоту та ін.) та діоксидом вуглецю до війни домінували підприємства переробної промисловості (зокрема металургійного виробництва) та підприємства галузі постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Сумарно на них припадало майже три чверті загального обсягу викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення та понад 90% викидів діоксиду вуглецю стаціонарними джерелами забруднення (рис. 2.5).

Рисунок 2.5. Забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами забруднення у 2021 році в розрізі галузей економіки

Складено за даними Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

У структурі викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення переважали оксид вуглецю (31,4% загального обсягу забруднюючих речовин), діоксид сірки (25,7%), метан (20,3%).

Водночас збитки для атмосферного повітря, спричинені війною, станом на початок липня 2023 року оцінювалися в 29,2 млрд доларів США. А загальний обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу - щонайменше 55,9 тис. тонн⁶.

⁶ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

Радіаційний фон на території України у 2021 був стабільним. Випадків перевищення контрольних рівнів ситуацій потужність експозиційної дози гамма-випромінення (ПЕД) (25 мкР/год) на пунктах спостережень гідрометеорологічних організацій ДСНС України, в т. ч. у районах розташування діючих атомних електростанцій (Запорізька АЕС, Південноукраїнська АЕС, Рівненська АЕС, Хмельницька АЕС), не зафіксовано. Водночас після початку повномасштабної війни росія окупувала та продовжує атакувати українські ядерні об'єкти. Чорнобильська АЕС більше місяця перебувала під контролем росії, а Запорізька АЕС понад рік перебуває в окупації та постійно зазнає російських атак, що є потенційно загрозою ядерній катастрофі.

Водні ресурси.

Поверхневі прісні водні об'єкти України вкривають 24,1 тис. км², або 4,0% загальної території (603,5 тис. км²) держави. До цих об'єктів належать річки, озера, водосховища, ставки, канали тощо. В Україні встановлено 9 районів річкових басейнів: район басейну річки Дніпро; район басейну річки Дністер; район басейну річки Дунай; район басейну річки Південний Буг; район басейну річки Дон; район басейну річки Вісла; район басейну річок Криму; район басейну річок Причорномор'я; район басейну річок Приазов'я. У межах встановлених районів річкових басейнів виділено суббасейни. До великих річок належать Дунай, Дніпро, Дністер, Тиса, Південний Буг, Прип'ять, Десна, Сіверський Донець, Західний Буг.

Більшість річок впадає у басейни Чорного і Азовського морів, і лише 4,4% - у басейн Балтійського моря. Найбільша кількість річок припадає на басейн Дніпра - 27,7%, Дунаю - 26,3%, Дністра - 23,7% і Південного Бугу - 9,3%.

Річок довжиною понад 10 км нараховується 3,3 тис., їх загальна довжина - 94,4 тис. км. Середня густина річкової мережі становить 0,34 км/км². Найбільша густина річкової мережі - у Карпатах (2,0 км/км²). Найменша густина річкової мережі спостерігається на півдні степової зони.

Серед усіх річок України найбільшу водозбірну площу має Дніпро - 296,317 тис. км² у межах держави. За загальною площею водозбору Дніпро посідає третє місце в Європі.

За багаторічними спостереженнями потенційні ресурси річкових вод України становлять 209,8 км³ (разом з р. Дунай), з яких лише 25% формуються у межах України, решта надходить з російської федерації, Республіки Білорусь, Румунії⁷.

Найбільша кількість водних ресурсів (58%) зосереджена в річках басейну Дунаю у прикордонних районах України, найменш забезпечені водними ресурсами Донбас, Криворіжжя, Крим та південні області України, де зосереджені найбільші споживачі води. У більшості регіонів України транзитний приток перевищує місцевий стік. Виняток складає Крим, де природного зовнішнього притоку немає, а також Львівська і Закарпатська області, де цей приток менший, ніж місцевий стік.

З метою забезпечення населення та суб'єктів господарювання необхідною кількістю води в Україні збудовано 1103 водосховища загальним об'ємом понад 55 млрд м³ та близько 48 тис. ставків, 7 великих каналів довжиною 1021 кілометр з подачею по них води об'ємом 1000 м³ за секунду, водоводи великого діаметра, якими вода надходить у маловодні регіони України.

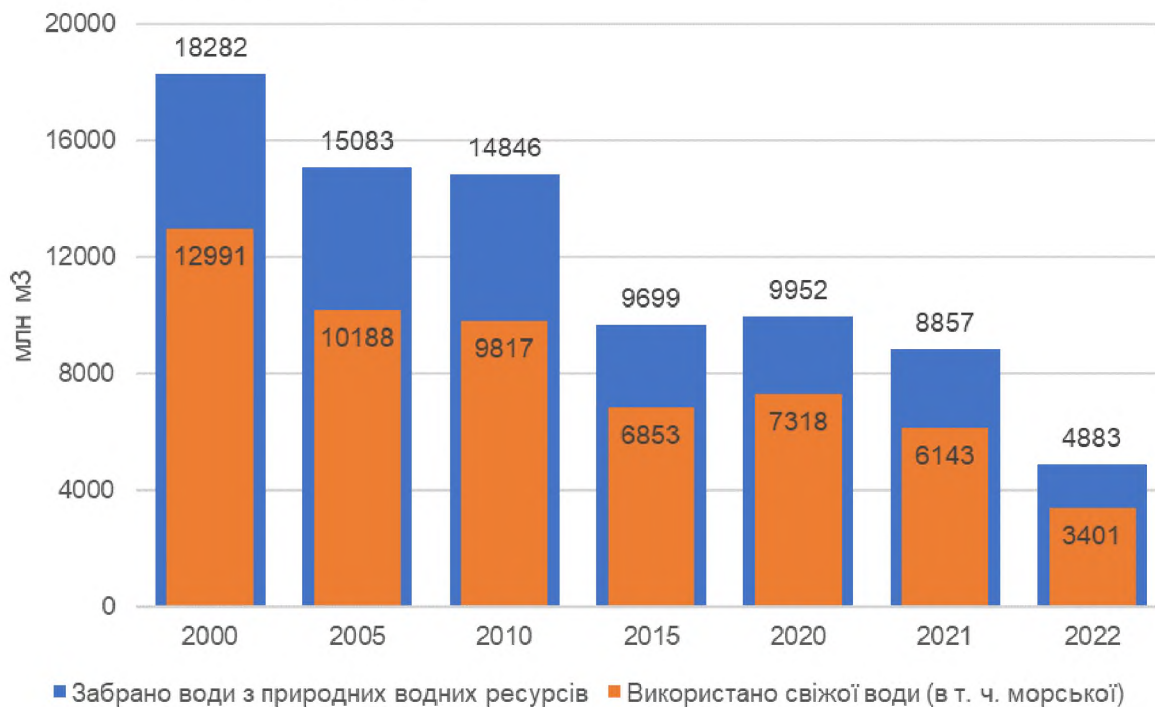
Більша частина регульованого стоку в Україні припадає на дніпровський каскад водосховищ загальним об'ємом 43,8 км³ і корисним об'ємом 18,5 км³. До найбільш великих

⁷ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році.
<https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichniy-monitoring/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyssha-v-ukrayini/>

водосховищ (без урахування дніпровського каскаду) належать Дністровське водосховище на р. Дністер об'ємом 3,0 млрд м³, Оскільське - на р. Оскол об'ємом 435,1 млн м³, Печенізьке - на р. Сіверський Донець - 383 млн м³, Карачунівське - на р. Інгулець - 308,5 млн м³.

Озера на території України займають 0,3% території країни і в основному відіграють рекреаційну роль.

Забір та використання води в Україні за останні два десятиліття зменшилися у понад два рази і у 2021 році становили відповідно 8857 млн м³ і 6143 млн м³ (рис. 2.6). Водночас внаслідок повномасштабної воєнної агресії росії проти України відбулося нищівне руйнування інфраструктури на території України (промислової, житлової, інженерної), яке спричинило до зменшення обсягів забору і використання води у 2022 році (в 1,8 рази менше порівняно з довоєнним 2021 роком).

Рисунок 2.6. Забір і використання води

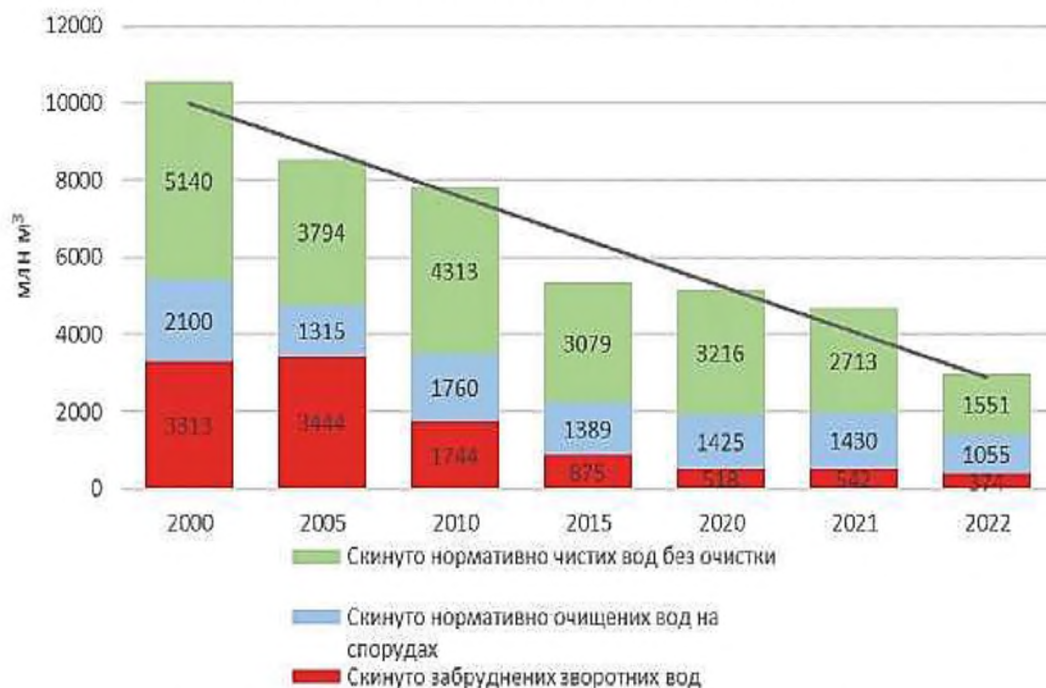
Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf;

Державний водний кадастр за розділом: «Водокористування». <https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use>

В розрізі галузей економіки найбільшими водокористувачами були теплогенеруючі підприємства, підприємства водопостачання та водовідведення, а також підприємства сільського господарства та переробної промисловості. У 2021 році кількість підприємств, що забруднювали водні об'єкти становила 532 одиниці. У 2021 році на виробничі потреби було використано дві третини загального обсягу використаної води (у 2022 році - 70,5%), на питні та санітарно-гігієнічні потреби - 16,6% (у 2022 році - 22,1%), на зрошення - 15,8% (у 2022 році - 4,2%). Зменшення використання води для зрошення у 2022 році зумовлене підривом російськими військами Каховської ГЕС та бойовими діями на сході та півдні України.

Загалом в Україні простежується тенденція до зменшення скиду забруднених вод у поверхневі води. Упродовж останніх двох десятиліть скид забруднених вод зменшився у понад 6 разів (рис. 2.7). За результатами узагальнення даних державного обліку водокористування у 2021 році у поверхневі водні об'єкти скинуто 4684,6 млн м³ стічних вод, у т. ч.: забруднені - 541,5 млн м³ (11,6%), нормативно-очищені на спорудах - 1430 млн м³ (30,5%) та нормативно-чисті без очистки - 2712,9 млн м³ (57,9%). У 2022 році було скинуто 2979,5 млн м³ стічних вод (забруднених - 347,0 млн м³ (12,6%), нормативно-очищених на спорудах - 1054,9 млн м³

(35,4%) та нормативно- чисті без очистки - 1550,6 млн м³ (52,0%).

Рисунок 2.7. Обсяги скиду стічних вод у поверхневі води

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf;

Державний водний кадастр за розділом: «Водокористування». <https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use>

У територіальному розрізі найбільше забруднених стічних вод скидається водокористувачами у Львівській (114 млн м³, або 80% від загального обсягу скидів в області), Дніпропетровській (111 млн м³, або 21% від загального обсягу скидів в області), Донецькій (37 млн м³, або 19% від загального обсягу скидів в області), Полтавській (23 млн м³, або 34,7% від загального обсягу скидів в області), Кіровоградській (17 млн м³, або 50,5% від загального обсягу скидів в області) областях⁸.

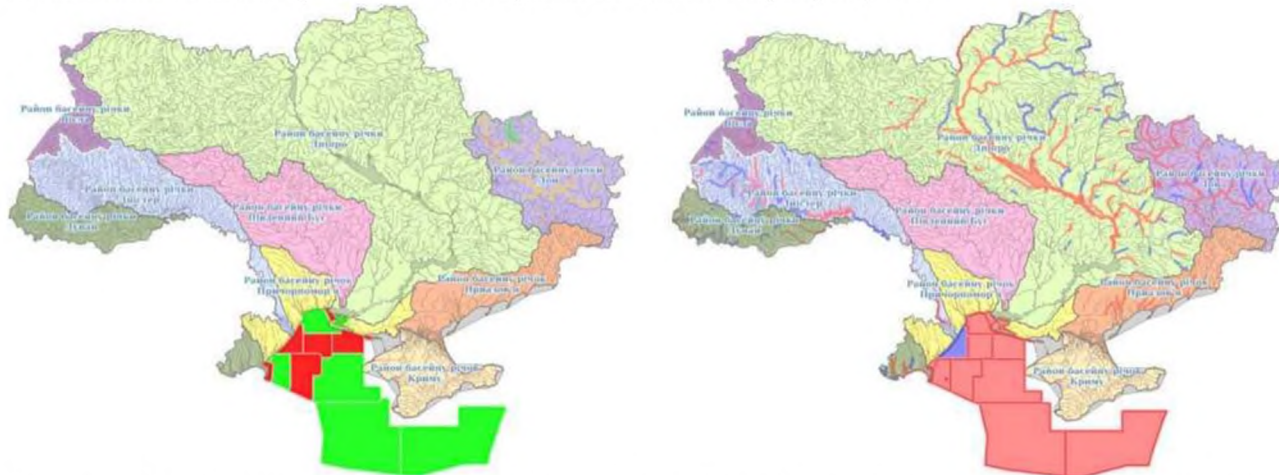
Основними причинами забруднення поверхневих вод є скид забруднених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації, у зв'язку з відсутністю в більшості населених пунктах країни централізованого водовідведення, низьку ефективності роботи очисних споруд (через їх значний знос та низький технологічний рівень), енергомісткістю. На якість поверхневих вод також негативно впливають надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води із забудованих територій та сільгоспугідь, скид шахтно-кар'єрних вод, які практично без очистки потрапляють у поверхневі води.

У передвоєнні роки спостерігалось незначне коливання окремих показників (сухого залишку, сульфатів та хлоридів, ХСК (хімічного споживання кисню) та БСК (біохімічного споживання кисню)) у поверхневих водах практично в усіх річкових басейнах України. Проте загалом якісний стан масивів поверхневих вод в Україні перебував на задовільному рівні, окрім вод басейну Вісли. На масивах поверхневих вод басейну Вісли характерним було перевищення екологічних нормативів якості за вмістом важких металів (кадмію, ртуті, нікелю), пестицидів, поліароматичних вуглеводнів, октилфенолів. Найбільш забрудненою річкою басейну є р. Полтва, ліва притока Західного Бугу, оскільки вона є колектором стічних вод м. Львова. Враховуючи перевищення максимально допустимих та середньорічних екологічних нормативів якості, масиви поверхневих вод басейну Вісли відносяться до II класу

⁸ Державний водний кадастр за розділом: «Водокористування». <https://data.gov.ua/dataset/cadastre-water-use>

хімічного стану («недосягнення доброго»)⁹.

За даними аналізу розподілу в морському середовищі токсичних речовин, в Одеському регіоні та в Одеській затоці в останні роки мало місце підвищення вмісту нафтових вуглеводнів (концентрація нафтових вуглеводнів на акваторії Одеського порту в 2021 році перевищувала ГДК в 1,2 рази). Загалом екологічний та хімічний стан поверхневих вод на окремих ділянках в акваторії Чорного моря - нижче задовільного рівня. Загальний екологічний та хімічний стан поверхневих вод України наведено на рисунку 2.8.

Рисунок 2.8. Карти екологічного (зліва) та хімічного (справа) стану поверхневих водних об'єктів в Україні

Джерело: Державний водний кадастр: облік поверхневих водних об'єктів. <http://geoportal.davr.gov.ua:81/#waterRiverSidebar>

Упродовж 2022-2023 років водні ресурси та гідротехнічна інфраструктура держави зазнала катастрофічних впливів внаслідок воєнної агресії росії проти України. Зокрема простежувалось збільшення концентрації шкідливих речовин у воді (у 5-15 разів понад норму), було зруйновано 724 гідротехнічні споруди (в т. ч. 71 насосна станція, 64 каналізаційні насосні станції, 23 очисні споруди), скинуто у поверхневі води понад 20,7 млрд м³ води без очистки. Понад 6 млн населення опинились без доступу або з обмеженим доступом до безпечних водних ресурсів. Загальні збитки від руйнування гідротехнічної інфраструктури (в т. ч. підрив Каховської ГЕС) та забруднення водних ресурсів внаслідок війни оцінюються в 7,9 млрд доларів США¹⁰.

Загальні збитки навколишньому природному середовищу від підриву дамби Каховської ГЕС становлять понад 1 млрд доларів США.

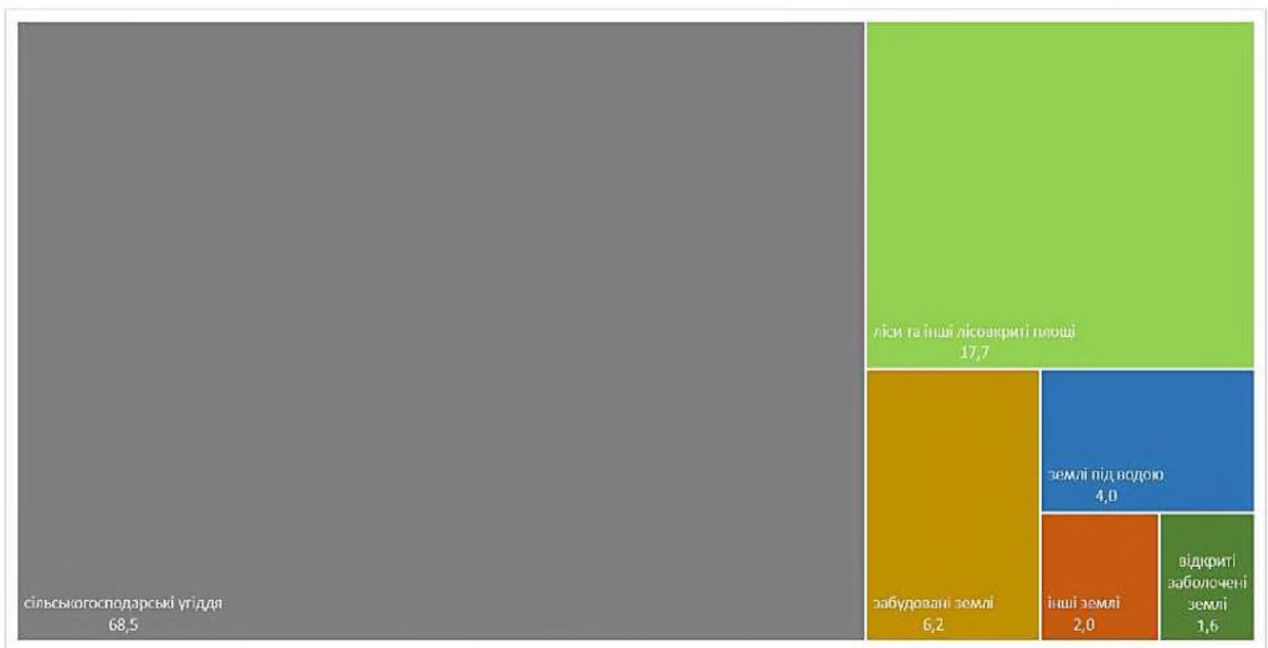
Земельні ресурси. Земельний фонд України становить 60,355 млн га (рис. 2.9), з яких 68,5% (41,3 млн га) становлять сільськогосподарські угіддя, 17,7% (10,7 млн га) - ліси та інші лісовкриті землі, 6,2% (3,8 млн га) - забудовані землі, 4,0% (2,4 млн га) - землі під водою, 1,6% (1,0 млн га) - відкриті заболочені землі.

За даними Держгеокадастру України, станом на 1 січня 2022 року у складі внесених до Державного земельного кадастру земельних ресурсів України площі земель під громадськими спорудами, які мають історико-культурну цінність становили 3273,2 га (менше 0,01% усіх земель, ¹⁰ внесених до Державного земельного кадастру), земель, які використовуються для відпочинку та оздоровлення - 34460,0 га (0,08% усіх земель, внесених до Державного земельного кадастру)¹¹.

⁹ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichniy-monitoring/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyssha-v-ukrayini/>

¹⁰ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

¹¹ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році.

Рисунок 2.9. Розподіл земельного фонду України, у відсотках

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

У структурі сільськогосподарських угідь переважають рілля (79,3% усіх сільськогосподарських угідь) та пасовища (12,7%). На сіножаті, перелоги та багаторічні насадження припадає відповідно 5,5%, 0,4%, 2,1% усіх сільськогосподарських угідь. Загалом в Україні розораність земель

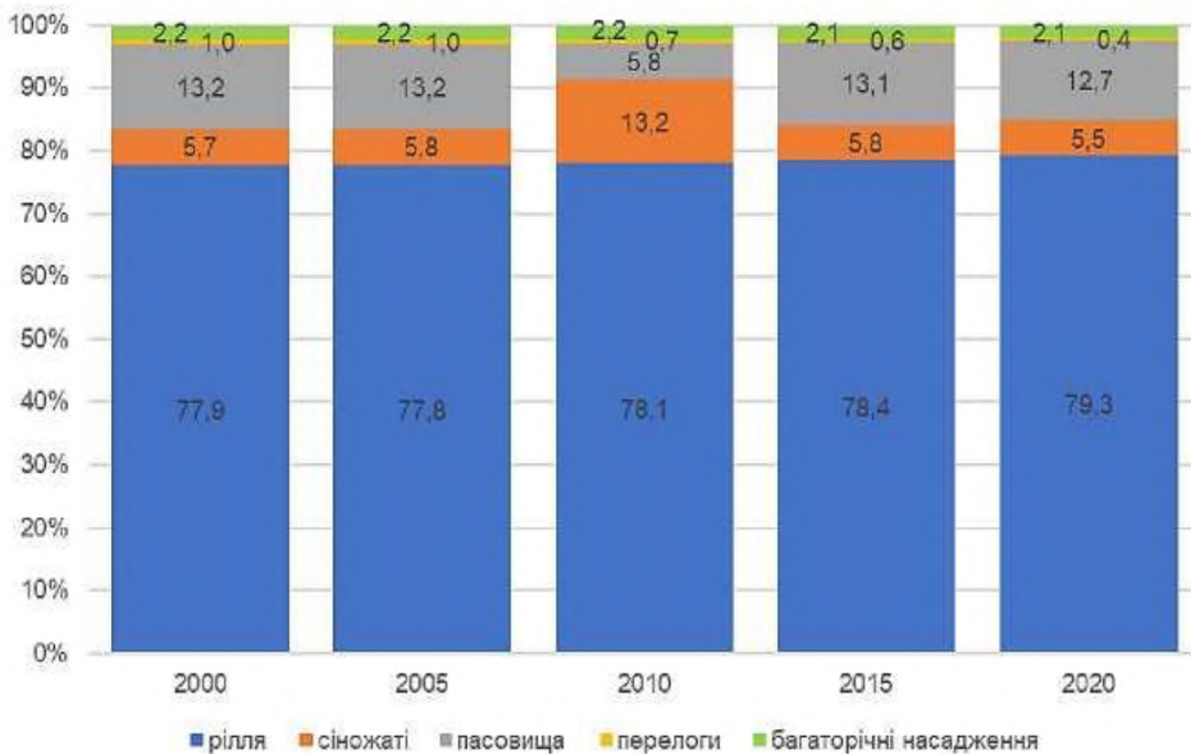
становить 53,9%¹². Водночас в державі впродовж більш ніж 20 років зберігається тенденція до зростання питомої ваги розораних земель у загальній структурі сільськогосподарських угідь (рис. 2.10). У 2020 році вона становила 79,3%.

Станом на 2021 рік в Україні обліковується 5,48 млн га меліорованих земель, у т. ч. 2,17 млн га зрошуваних і 3,3 млн га осушуваних земель, з відповідною меліоративною інфраструктурою (водосховища, магістральні та розподільні канали, захисні дамби, насосні станції, трубопроводи, басейни добового регулювання, колекторно-дренажна мережа та інші гідротехнічні споруди і об'єкти)¹³. Проте інженерна інфраструктура зрошувальних та дренажних систем, побудована у 60 - 80-х роках ХХ століття і морально застаріла. Меліоративні системи відпрацювали понаднормативний термін експлуатації (знос становить понад 85%) і потребують модернізації та відновлення, у т. ч. у зв'язку з руйнуванням внаслідок повномасштабної воєнної агресії росії. Насосно-силове обладнання меліоративних систем застаріле та енергозатратне, що спричиняє ризики несвоєчасної подачі води в поливний сезон в умовах потенційного дефіциту електроенергії. Зношення і застарілість обладнання спричиняють до того, що в останні роки полив здійснювали на площі, що складає приблизно 30% від наявних площ меліорованих земель.

<https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovyshha-v-ukrayini/>

¹² Україна має найвищий відсоток розораності земель в світі. <https://agronews.ua/news/ukrayina-maye-najvyshhyj-vidsotok-rozoranosti-zemel-v-sviti/>

¹³ Огляд стану меліорації в Україні. <https://minagro.gov.ua/napryamki/melioraciya/oglyad-stanu-melioraciyi-v-ukrayini>

Рисунок 2.10. Структура сільськогосподарських угідь України

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

Знищення греблі Каховської ГЕС 06 червня 2023 року спричинило неконтрольований скид води з Каховського водосховища. Каховська зрошувальна система забезпечувала подачу води на площу понад 250 тис. гектарів. Без води залишились 94% зрошувальних систем в Херсонській, 74% - в Запорізькій та 30% - в Дніпропетровській областях, призупинено водопостачання 31 зрошувальної системи в цих областях.

Відтак, якщо в 2021 році фактично поливалось лише 525,0 тис. га сільськогосподарських угідь, у 2022 році - 296 тис. га, то в 2023 році - менше 100 тис. га сільськогосподарських угідь.

Тривалість війни перешкоджає відновленню функціонування всіх меліоративних систем, каналів та інших гідротехнічних споруд, для яких Каховське водосховище було джерелом водопостачання.

До війни середньозважений показник вмісту гумусу в ґрунтах України становив 3,16%, що відповідало підвищеному рівню забезпеченості. Від загальної площі обстежених ґрунтів України, 61,9% характеризувалися середнім та підвищеним вмістом гумусу, 15,4% - дуже низьким та низьким, і лише 22,8% обстежених площ з високим та дуже високим вмістом гумусу¹⁴.

У 2021 році в Україні налічувалось майже 0,6 млн га деградованих (286,8 тис. га), малопродуктивних (275,2 тис. га) та техногенно забруднених земель (36,6 тис. га), які підлягали консервації, водночас, 142,8 тис. га порушених земель потребували рекультивациі, 242,9 тис. га малопродуктивних угідь - поліпшення.

Найшкідливішим для землекористування і довкілля є забруднення ґрунтів хімічними та біологічними компонентами, зокрема, радіонуклідами, важкими металами, пестицидами тощо. Зокрема упродовж останніх років простежувалась тенденція до збільшення пестицидного навантаження на одиницю площі сільськогосподарських угідь (рис. 2.11). У

¹⁴ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyi-monitoring/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyssha-v-ukrayini/>

2021 році воно складало 1,309 кг на 1 га. У 2022 році пестицидного навантаження на ґрунти зменшилось, проте основною причиною була втрата частини сільськогосподарських земель, які оброблялись на сході та півдні України.

Площі, оброблені пестицидами (у діючій речовині), млн га

◆ Внесення пестицидів (у діючій речовині) на одиницю площі сільськогосподарських угідь, кг на 1 га

Рисунок 2.11. Пестицидне навантаження на сільськогосподарські угіддя

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Водночас відбулось значне забруднення сільськогосподарських угідь сходу та півдня України внаслідок бойових дій (артилерійські обстріли сільськогосподарських земель, викиди шкідливих речовин внаслідок руйнування військової техніки (важкі метали, тротил, продукти горіння), мінування територій, в т. ч. сільськогосподарських полів, тощо). Зокрема станом на травень 2023 року площа замінованих полів становила 8 млн га, з яких 6 млн га - на тимчасово окупованих територіях, а 2 млн га - на звільнених територіях. Для розмінування усїєї території України потрібно до 30 років. Втрати агросектору (продукції та ресурсів, багаторічних насаджень, тварин, агрокультури) внаслідок артилерійських та ракетних обстрілів та забруднення земель вибухонебезпечними предметами впродовж першого року війни склали 2,8 млрд доларів США¹⁵.

Надра.

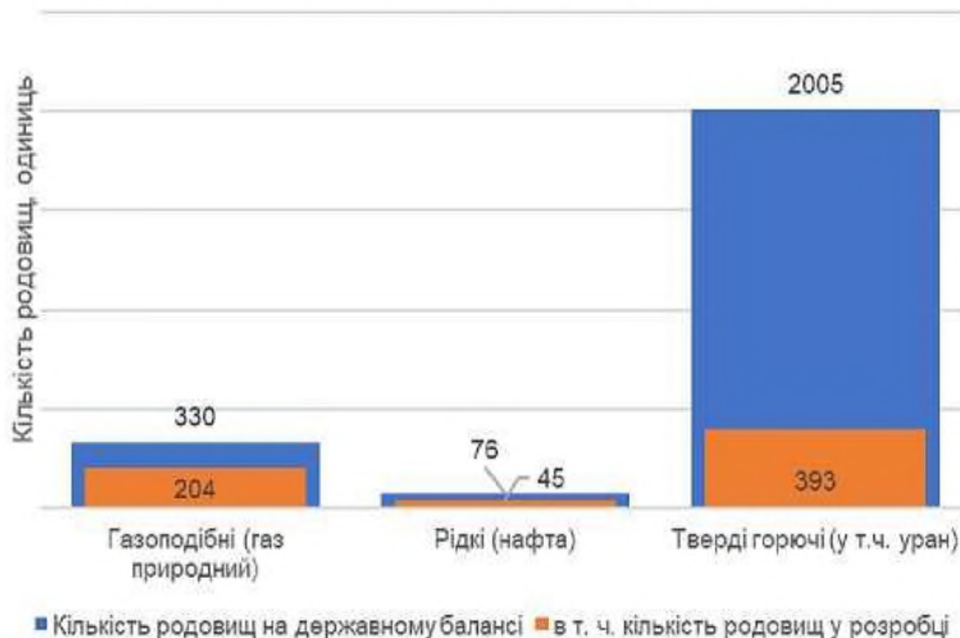
В надрах України виявлено понад 20 тис. родовищ і проявів з 117 видів мінеральної сировини, з яких понад 8280 родовищ мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин (6032 родовища - загальнодержавного значення, 2248 - місцевого значення). Промисловістю освоєно понад 2000 родовищ з 100 видів корисних копалин, що містять від 40 до 75% розвіданих запасів різноманітних корисних копалин. На базі цих родовищ діє понад дві тисячі гірничодобувних, збагачувальних і переробних підприємств.

2411 родовищ (29,1% усіх родовищ промислового значення) становлять родовища горючих корисних копалин. З них трохи більше чверті (26,6%) перебувають у промисловій розробці (рис. 2.12). Державним балансом запасів корисних копалин України обліковуються понад 700000 млн м³ запасів природного газу, з яких 93,5% зосереджені на об'єктах, що розташовані на суші, а 6,5% - на родовищах шельфу Азовського і Чорного морів.

¹⁵ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

На початок 2021 року в Україні нараховувалось 60 родовищ залізних руд, промислові запаси яких склали 337 млн тонн. Неметалічні корисні копалини України представлені родовищами каменю будівельного, піску будівельного, піску формувального, скляної сировини, глини вогнетривкої, сировини польовошпатової, сировини карбонатної для кормових домішок, суміші піщано- гравійної, сировини цегельно-черепичної, каоліну, нерудної металургійної сировини (кварцитів, флюсових вапняків і доломітів), хімічної сировини (кам'яна сіль), облицювального каменю (граніту, габро, лабрадориту тощо) тощо.

Рисунок 2.12. Родовища паливно-енергетичних корисних копалин України

Складено за даними Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-pyrodno-go-seredovyshha-v-ukrayini/>

Україна має найбільші в Європі ресурси та загальні запаси урану і за цими показниками входить до першої десятки країн світу. Державним балансом запасів корисних копалин України враховується 17 родовищ урану, з яких відкрито і розвідано 21 родовище. Частка України в світових ресурсах урану - 1,8%.

На початок 2022 року в Україні розвідано 608 родовищ підземних питних і технічних вод, 245 родовищ мінеральних вод, 1 родовище підземних теплоенергетичних вод і 2 родовища підземних промислових вод. Загальні прогнозні ресурси підземних вод в Україні складають 61689,2 тис. м³/добу. Забезпеченість прогнозними ресурсами питних підземних вод населення України в регіонах перебуває в межах 0,3-5,5 тис. м³/добу, а в середньому - 1,3 тис. м³/добу на одну особу.

В Україні існує можливість для забезпечення як своїх власних потреб, так і експорту таких важливих корисних копалин та продуктів їх переробки, як залізо, марганець, титан, цирконій, сіль калійна, сіль кухонна, сірка самородна, глина бентонітова, графіт, каолін, флюсова сировина, глина для вогнетривів, декоративно-облицювальні матеріали. Проте 4 види корисних копалин є визначальними для економіки України: нафта, природний газ, залізна руда та вугілля. Незважаючи на наявність в надрах країни значної кількості запасів сировини паливно- енергетичного напрямку (газу, нафти, коксівного вугілля тощо), внутрішні потреби держави власним видобутком не задовольняються.

Воєнна агресія росії проти України, яка розпочалася у 2014 році, спричинила до втрати контролю над родовищами корисних копалин на тимчасово окупованих територіях східних регіонів України. Водночас бойові дії внаслідок повномасштабної війни, що розпочалася в

лютому 2022 року, на території східних та південних регіонів України перешкоджають повноцінно розробляти, нагромаджувати та переробляти корисні копалини на підконтрольній українській владі території.

Біорізноманіття, природоохоронні території та об'єкти.

Біорізноманіття. Біота України нараховує більше 74 тис. видів. З них більше 27 тис. (5100 судинних) налічує флора (майже 250 видів судинних рослин офіційно визнані лікарськими в Україні), грибів - понад 12 тисяч видів, а фауна - майже 45 тис. (в т. ч. понад 35 тис. комах, майже 3,5 тис. інших членистоногих, 1800 найпростіших, 1600 круглих червів, 1280 плоских червів та 440 кільчастих, понад 270 видів і підвидів риб та круглоротих, 22 види земноводних, близько 25 видів плазунів, понад 430 видів птахів, близько 120 видів ссавців). Займаючи менше 6% площі Європи, Україна володіє близько 35% її популяційного біорізноманіття. До Червоної книги України занесено 687 видів тварин.

Оскільки Україна розташована на перетині міграційних шляхів багатьох видів фауни, через її територію проходять два основні світові маршрути міграції птахів, а деякі місця гніздування, особливо на півдні країни, мають міжнародне значення. Понад 100 видів перелітних птахів охороняються відповідно до міжнародних зобов'язань.

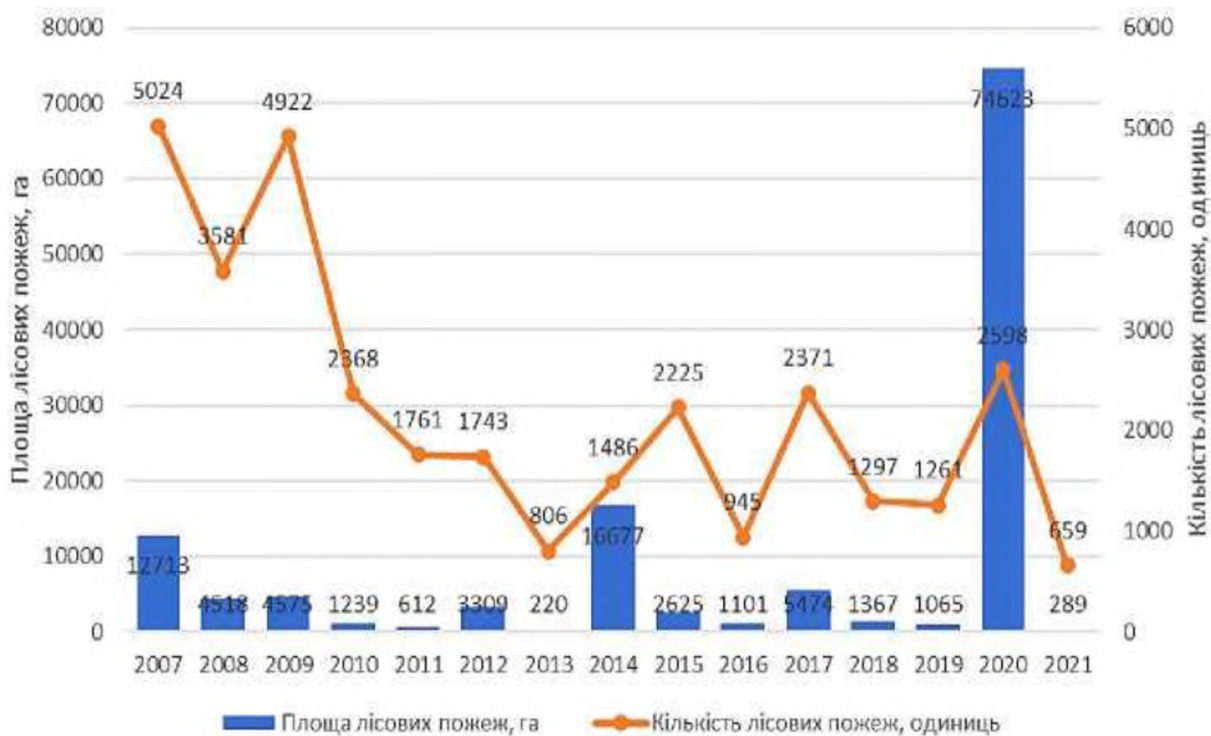
Внаслідок господарювання в Україні, особливо в останнє століття, відбулися значні зміни в ландшафтах як середовища існування біологічних видів. Зменшилася площа, зайнята лісами - до 14,5% території країни, спостерігається надмірна розораність земель (до 54% земельного фонду держави) тощо. Екстенсивний розвиток сільського господарства призвів до значного зменшення ландшафтного різноманіття степової зони. Атропогенне забруднення значних територій, прояви деградації ландшафтів та синантропізації екосистем - загроза втрати біотичного різноманіття.

Внаслідок повномасштабної воєнної агресії росії проти України багато видів тварин і рослин опинилися на межі зникнення. Зокрема 333 види рослин і тварин опинилися під загрозою зникнення через підлив Каховської ГЕС (149 рідкісних дунайських тритонів загинули внаслідок підливу, 55 тритонів були врятовані), 900 дельфінів загинули в Чорному та Азовському морях, через використання сонарів російськими кораблями, деякі червонокнижні тварини на межі знищення через постійні бойові дії в місцях їх проживання, 20 видів рослин, які ростуть винятково в Україні, під загрозою зникнення¹⁶. Викиди нафти внаслідок атаки на інфраструктуру спричиняють до загибелі риби, морських птахів і мікроорганізмів.

Шкоду біорізноманіттю та природоохоронним територіям спричиняють лісові пожежі, які у мирний час у 83% випадків спричинені недбалим поводженням з вогнем (рис. 2.13), а під час війни - обстрілами та бомбардуваннями. Зокрема у 2022-2023 роках було спалено 183,2 тис. га лісів та інших насаджень.

Значної шкоди біорізноманіттю завдає і військова техніка. Зокрема російська техніка може перевозити насіння чужорідних інвазивних видів рослин, що є потенційною загрозою біорізноманіттю території, пошкодження ґрунту може стати причиною поширення бур'янів та їх заселення на прилеглих територіях, вирубування лісів для будівництва укріплень завдає шкоди оселенню тварин тощо.

¹⁶ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

Рисунок 2.13. Динаміка лісових пожеж

За даними Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodного-seredovyssha-v-ukrayini/>

Національна екологічна мережа. Проектування національної екомережі (рис. 2.14) - єдиної територіальної системи, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні - здійснюється шляхом розроблення регіональних схем формування екомережі АР Крим та областей, а також місцевих схем формування екомережі районів, населених пунктів та інших територій України. До складу національної екологічної мережі України входить 8 природних коридорів загальнодержавного значення: Прибережно-морський природний широтний коридор, Південно-Бузький природний довготний коридор, Лісостеповий (Галицько-Слобожанський) природний широтний коридор, Дніпровський природний довготний коридор, Дністровський природний довготний коридор, Південноукраїнський (степовий) природний широтний коридор, Поліський природний широтний коридор, Сіверсько-Донецький природний довготний коридор.

Рисунок 2.14. Елементи екологічного каркасу національної екологічної мережі
 Національна екологічна мережа. <https://geomap.land.kiev.ua/ecology-11.1-rit/>

Війна спричинила негативний вплив на довкілля майже у кожному регіоні України. Загальна шкода довкіллю станом на початок липня 2023 року оцінювалася в 56,4 млрд доларів США (рис. 2.15).

Природно-заповідний фонд України на початок 2023 року нараховував 8889 територій та об'єктів загальною площею 4,556 млн га (фактична площа 4,173 млн га), а також морський заказник «Філофорне поле Зернова» площею 402,5 тис. га. Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі держави («показник заповідності») становить 6,91%¹⁷.

Рисунок 2.15. Збитки довкіллю від війни в розрізі регіонів
 Джерело: Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

¹⁷ Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду. https://data.gov.ua/dataset/mepr_05

Понад половину (57,2%) площі ПЗФ України займають території та об'єкти загальнодержавного значення. Серед них: 19 природних заповідників і 5 біосферних заповідників, 56 національних природних парків, 328 заказники, 136 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 7 зоологічних парків, 20 дендропарків та 90 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Загальна площа територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення становить 2,627 млн га, місцевого - 1,929 млн га. Упродовж понад двох останніх десятиліть держава все більше уваги приділяє збереженню природо-заповідних територій. Зокрема збільшилися площі (майже у 2,4 рази) та кількість (у 2,6 рази) заповідників та національних природних парків (рис. 2.16).

Рисунок 2.16. Заповідники та національні природні парки України

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf

Водночас ПЗФ України зазнав негативного впливу війни, особливо на півдні та сході України. Зокрема 25 парків та заповідників перебувають або перебували під окупацією чи в зоні бойових дій. Підрив дамби Каховської ГЕС спричинив затоплення 80 тис. га заповідних територій (зокрема національні парки «Нижньодніпровський», «Великий Луг» та «Кам'янська Січ»)¹⁸.

Національна мережа біосферних резерватів Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» складається з восьми об'єктів, в тому числі чотирьох транскордонних - двох тристоронніх та двох двосторонніх¹⁹:

- Чорноморський біосферний резерват ЮНЕСКО (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1985 р.) є найбільшим в Україні, його площа 109 956,8 га, і найбільшим морським резерватом у Східній Європі, площа морської акваторії - 9 435,8 га. Резерват репрезентує прибережні території Чорного моря і сухого південно-європейського степу.

- Біосферний резерват ЮНЕСКО «Асканія-Нова» (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1985 р.) площею 33 307,6 га, з яких 11 054 га - абсолютна заповідна степова зона. Резерват забезпечує збереження єдиної в Європі ділянки типчаково-ковилового степу, у рослинності якого переважають дернові злаки.

¹⁸ Щоб відновити усі екосистеми, які постраждали через теракт на Каховській ГЕС, можуть піти десятки років. <https://mep.gov.ua/shl-iob-vidnovty-usi-ekosystemy-yaki-postrazhdaly-cherez-terakt-na-кахovskij-ges-mozhut-pity-desyatky-rokiv/>

¹⁹ Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/programa-lyudina-i-biosfera>

- Територія Карпатського біосферного резервату ЮНЕСКО (сертифікат ЮНЕСКО від 15.02.1993 р.) площею 58 025 га належить до гірської системи Центральної Європи. У резерваті представлено весь комплекс висотної поясності Українських Карпат - від елементів передгірних лук і дібров до альпійського поясу з лучними, скельно- лишайниковими ландшафтами.

- Польсько-словацько-український біосферний резерват ЮНЕСКО «Східні Карпати» (сертифікат ЮНЕСКО від 02.02.1999 р.) загальною площею 208 100 га - це природоохоронна територія, розташована в Східних Карпатах. Вона складається з трьох національних і трьох ландшафтних парків у трьох країнах.

- Дунайський біосферний заповідник України площею 50 252,9 га є складовою частиною транскордонного румунсько-українського біосферного резервату ЮНЕСКО «Дельта Дунаю» (сертифікат ЮНЕСКО від 02.02.1999 р.) загальною площею 623 тис. га.

- Шацький біосферний резерват ЮНЕСКО входить також до складу тристороннього транскордонного білорусько-польсько-українського біосферного резервату ЮНЕСКО «Західне Полісся» (сертифікат ЮНЕСКО від 11.07.2012 р.) загальною площею 263 016 тис. га разом із біосферним резерватом «Прибузьке Полісся» (Республіка Білорусь) та біосферним резерватом «Західне Полісся» (Республіка Польща).

- Деснянський біосферний резерват ЮНЕСКО (сертифікат ЮНЕСКО від 26.05.2009 р.) площею 70 748 га, створений як українська ділянка російсько-українського транскордонного біосферного резервату в басейні річки Десна, репрезентує східно- поліські ландшафти, екосистеми, флору і фауну.

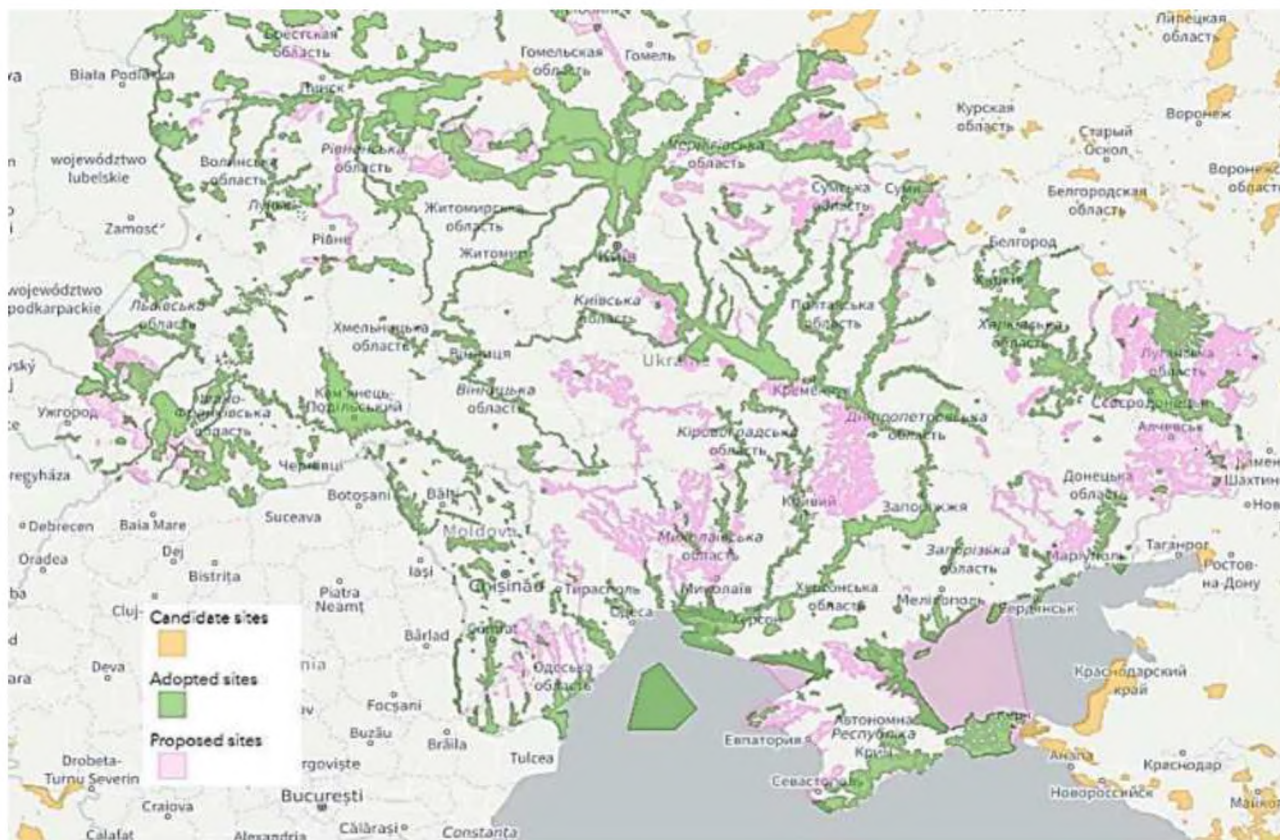
- Біосферний резерват ЮНЕСКО «Розточчя» (сертифікат ЮНЕСКО від 29.06.2011р.) площею 74 828 га репрезентує типові для Розточчя ліси, луки та болотні екосистеми. З 2019 року «Розточчя» - україно-польський транскордонний резерват.

Чорноморський біосферний резерват ЮНЕСКО та біосферний резерват ЮНЕСКО «Асканія- Нова» зазнали руйнівного втручання в екосистему внаслідок російської воєнної окупації. Зокрема пожежі внаслідок обстрілів та бомбардувань стали причиною руйнувань природних ділянок, які були середовищем проживання унікальних видів флори і фауни.

Рисунок 2.16. Природно-заповідний фонд України

Смарагдова мережа. Кількість українських територій, які входять до переліку об'єктів Смарагдової мережі Європи, станом на 01.01.2024 р. становив 377 територій площею майже 8 млн га (рис. 2.17). У 2021 подано до Секретаріату Бернської конвенції пропозиції щодо понад 100 нових територій-кандидатів до Смарагдової мережі Європи.

Рисунок 2.17. Об'єкти Смарагдової мережі в Україні

Джерело: European Environment Agency. Emerald Network - General Viewer. <https://emerald.eea.europa.eu/?query=Adopted%20sites.SITECODE.UA000025i2>

Внаслідок воєнної агресії росії проти України під загрозою знищення опинилось 160 територій Смарагдової мережі на сході та півдні України, а також півночі країни (території, які зазнали окупації внаслідок російського воєнного вторгнення), загальною площею майже 2,9 млн га. Внаслідок продовження війни 611 тис. га або 9 об'єктів Смарагдової мережі можуть зникнути.²⁰

Водно-болотні угіддя міжнародного значення. Перелік водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні, затверджений Секретаріатом Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція), включає 50 водно-болотних угідь міжнародного значення загальною площею 734,138 тис. га (рис. 2.18). Вони розташовані на території 17 регіонів України (АР Крим, Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Херсонської, Хмельницької, Чернігівської, Сумської областей).

²⁰ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

Рисунок 2.18. Водно-болотні угіддя міжнародного значення на території України

Джерело: WWF розробив унікальну мапу рамсарських угідь України <https://wwf.ua/P364458/wwf-rozrobuu-unikalnu-mapu>

Бойові дії завдали нищівної шкоди українським територіям, занесеним до міжнародного списку Рамсарської конвенції про охорону водно-болотних угідь. Зокрема внаслідок дій російських окупаційних військ сталася пожежа на території біосферного заповідника «Асканія-Нова», на ділянці «Великий Чапельський під» (домівка для багатьох рідкісних та зникаючих рослин і тварин), внаслідок якої згоріло 300 га заповідної території.²¹ Продовження війни може спричинити до безповоротної втрати 108 тис. га або 5 водно-болотних угідь світового значення²².

Світова спадщина ЮНЕСКО. Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні станом на 2023 рік налічує 8 найменувань (7 - культурних об'єктів/груп об'єктів, 1 - природній), що приблизно становить 0,69% від загальної кількості об'єктів Світової спадщини у світі (1157 станом на 2023 рік). До Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні увійшли (рис. 2.19): Київ: собор святої Софії та прилеглі чернечі будівлі, Києво-Печерська лавра; Львів — ансамбль історичного центру; Геодезична дуга Струве; Первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи; Резиденція митрополитів Буковини та Далмації; Дерев'яні церкви карпатського регіону в Польщі та Україні; Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора; Історичний центр Одеси.

5 з 8 українських об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО повністю знаходяться в межах території України. Інші 3 пам'ятки частково перебувають на території інших держав:

- Пункти геодезичної дуги Струве розміщені також у Білорусі, Естонії, Латвії, Литві, Молдові, Норвегії, Росії, Фінляндії та Швеції;
- Букові праліси знаходяться також в Австрії, Албанії, Бельгії, Болгарії, Боснії і Герцеговині, Іспанії, Італії, Німеччині, Північній Македонії, Польщі, Румунії, Словаччині, Словенії, Франції, Хорватії, Чехії та Швейцарії;

²¹ Через дії окупантів згоріло близько 300 га заповідного степу у «Асканії-Новій». <https://mepr.gov.ua/chez-diyi-okupantiv-zgorilo-blyzko-300-ga-zapovidnogo-stepu-u-askaniyi-novij/>

²² Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

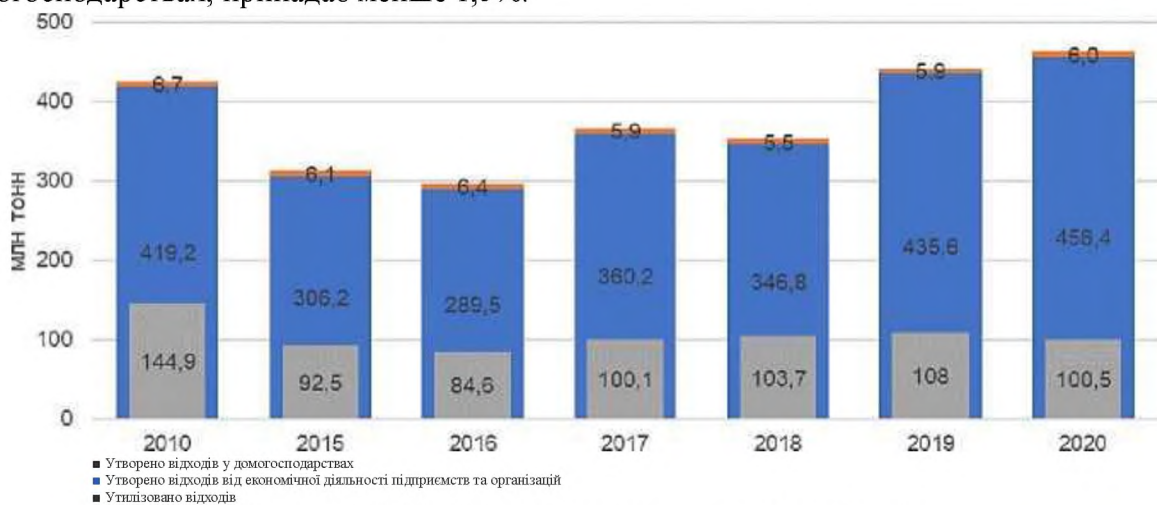
Рисунок 2.19. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні

Джерело: Ukraine. Properties inscribed on the World Heritage List. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua> ; Список об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. <https://uk.wikipedia.org/>

Дерев'яні церкви карпатського регіону перебувають також на території Польщі.

Станом на 2021 рік український уряд запропонував внести до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО ще 17 об'єктів. У 2023 році Історичний центр Одеси був внесений до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Водночас внаслідок російської воєнної агресії (ракетних обстрілів) він зазнав пошкодження.

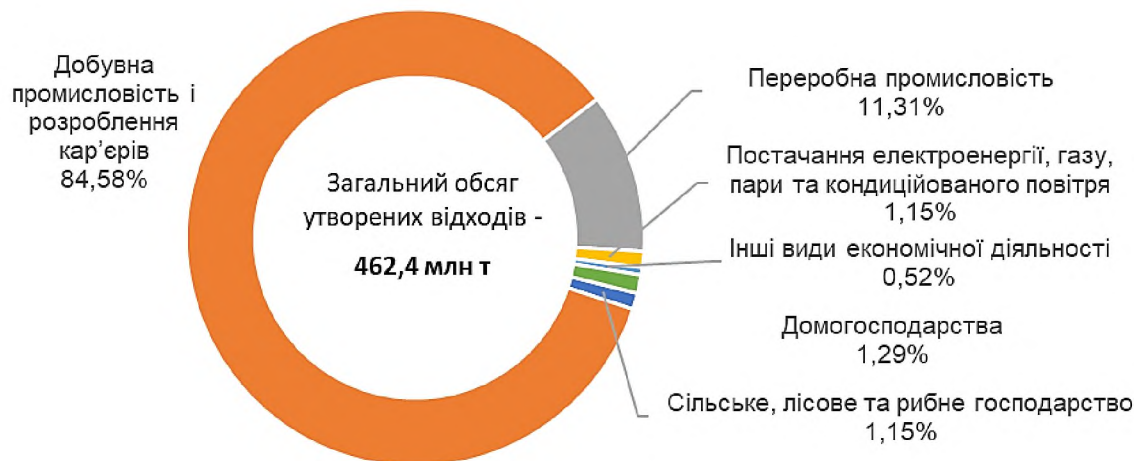
Відходи. Домінуючим способом поводження з відходами в Україні упродовж останніх років є їх видалення. Утилізується менше 22% утворених відходів (рис. 2.20). Найбільший обсяг відходів утворюється в результаті економічної діяльності підприємств та організацій (понад 98,5% загального обсягу утворених відходів). На відходи, утворені в домогосподарствах, припадає менше 1,5%.

Рисунок 2.20. Утворення та утилізація відходів

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Найбільший обсяг відходів утворюється на підприємствах гірничо-металургійної, вугільної, хімічної промисловості та енергетики. Зокрема майже 85% загального обсягу утворених відходів припадає на відходи підприємств добувної промисловості (розкривних порід та продуктів збагачення корисних копалин - шламів, хвостів тощо) (рис. 2.21). Суб'єкти господарювання інших видів економічної діяльності формують менше 15% загального обсягу відходів.

Рисунок 2.21. Структура утворених відходів за галузями економіки у 2020 році

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

У структурі загальних обсягів утворення відходів за категоріями матеріалів домінують мало небезпечні відходи IV класу небезпеки. Обсяг утворених відходів 1-111 класів небезпеки становить 0,12% загального обсягу утворених відходів.

В Україні за 2021 рік утворилось понад 51 млн м³ побутових відходів, або понад 10 млн т, які захоронюються на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га. Послугами з вивезення побутових відходів охоплено майже 79% населення України. Найгірший показник охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів у Волинській області - 61%, у Черкаській та Одеській областях - 63%. Найбільші обсяги утворення побутових відходів сягають у м. Києві, Дніпропетровській, Харківській, Донецькій, Львівській, Тернопільській та Одеській областях²³.

В державі зберігається тенденція до накопичення відходів як у промисловому, так і у побутовому секторах. Обсяг накопичених відходів у спеціально відведених місцях видалення відходів протягом строку їх експлуатації станом на початок 2021 року становив понад 15,6 млрд т (зріс 1,5% порівняно з попереднім роком)²⁴. А техногенне навантаження відходами на територію України становило 28,1 тис. т на км².

Загалом в Україні кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 230 одиниць (3,8% усіх сміттєзвалищ), а 824 сміттєзвалищ (13,8%) не відповідають нормам екологічної безпеки. Потреба у будівництві нових полігонів становить 288 одиниць.

Через низький рівень екологічної культури населення на території держави постійно утворюються стихійні сміттєзвалища. Зокрема у 2021 році було виявлено 26,8 тис. несанкціонованих звалищ площею 0,6 тис. га. 25,5 тис. несанкціонованих звалищ площею 0,38 тис. га було ліквідовано.

²³ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році.

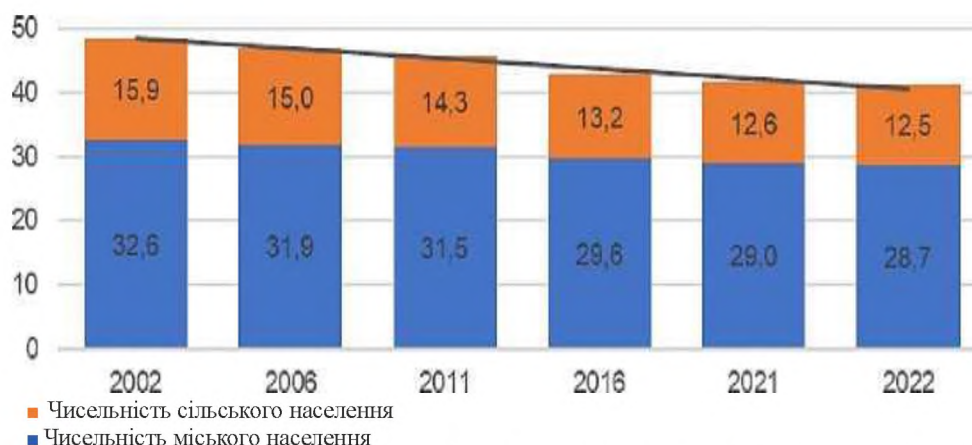
<https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyi-monitoryng/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyssha-v-2021-roci>

²⁴ Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

В Україні у 1725 населених пунктах впроваджується роздільне збирання побутових відходів. У 28 населених пунктах працюють 34 сміттесортувальні лінії.

Здоров'я населення.

За останні два десятиліття чисельність наявного населення в Україні зменшилась на 15,7% і на початок 2022 року становила 41,2 млн осіб (рис. 2.22). Понад дві третини (69,7%) загальної чисельності населення проживали у містах, а 30,3% - у сільській місцевості. Впродовж аналізованого періоду простежується тенденція до зростання рівня урбанізації в Україні. Частка міського населення в загальній чисельності населення країни зросла з 67,2% у 2002 році до 69,7% у 2022 році.

Рисунок 2.22. Чисельність наявного населення (на початок року)

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Упродовж багатьох років Україні характерна тенденція до природного скорочення населення (рис. 2.23). У 2021 році воно склало 442,3 тис. осіб. Проте негативна тенденція до зменшення чисельності населення внаслідок його природного скорочення дещо компенсувалась міграційним приростом населення. У 2021 році міграційний приріст населення в Україні склав 21,3 тис. осіб.

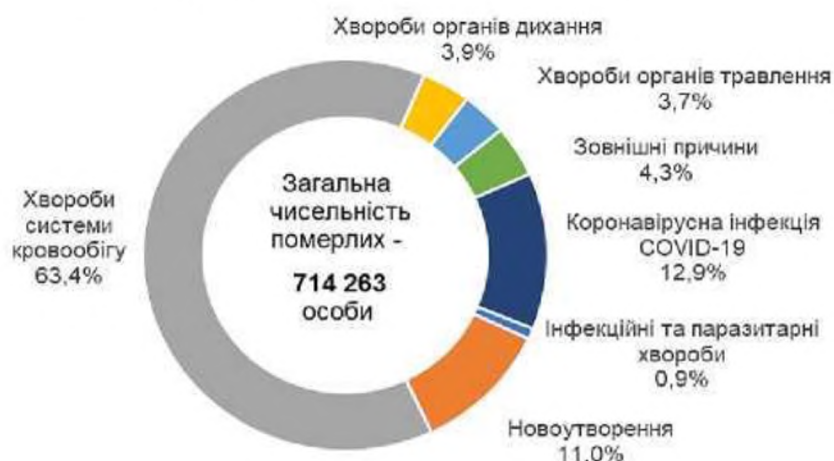

Рисунок 2.23. Природний рух населення

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Серед основних причин смертності у 2021 році домінували хвороби системи кровообігу

(429,3 тис. померлих, або 60,1% загальної чисельності померлих) (рис. 2.24). Також значні втрати населення були спричинені коронавірусною інфекцією COVID-19 (87,6 тис. осіб) та внаслідок злоякісних новоутворень (74,4 тис. осіб).

Рисунок 2.24. Смертність населення за основними причинами смерті

Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Упродовж останнього десятиліття в Україні суттєво зросла кількість ВІЛ-інфікованих, які перебували на обліку у медичних закладах (на початок 2022 року їх чисельність становила 154,5 тис. осіб, що на 40% більше порівняно з 2010 роком). Найбільша їх кількість була в Одеській, Дніпропетровській, Донецькій областях та в м. Київ.

Негативною тенденцією є зростання упродовж останніх 5 років випадків виробничого травматизму в Україні. Зокрема кількість потерпілих від нещасних випадків (гострих професійних захворювань (отруєнь/аварій) та від нещасних випадків зі смертельним наслідком у 2021 році становила 12,3 тис. осіб, що у 3,1 рази більше порівняно з 2018 роком. Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві у 2021 році в розрахунку на 1 тис. працюючих становив 1,7 особи (у 2018 році - 0,5 особи).

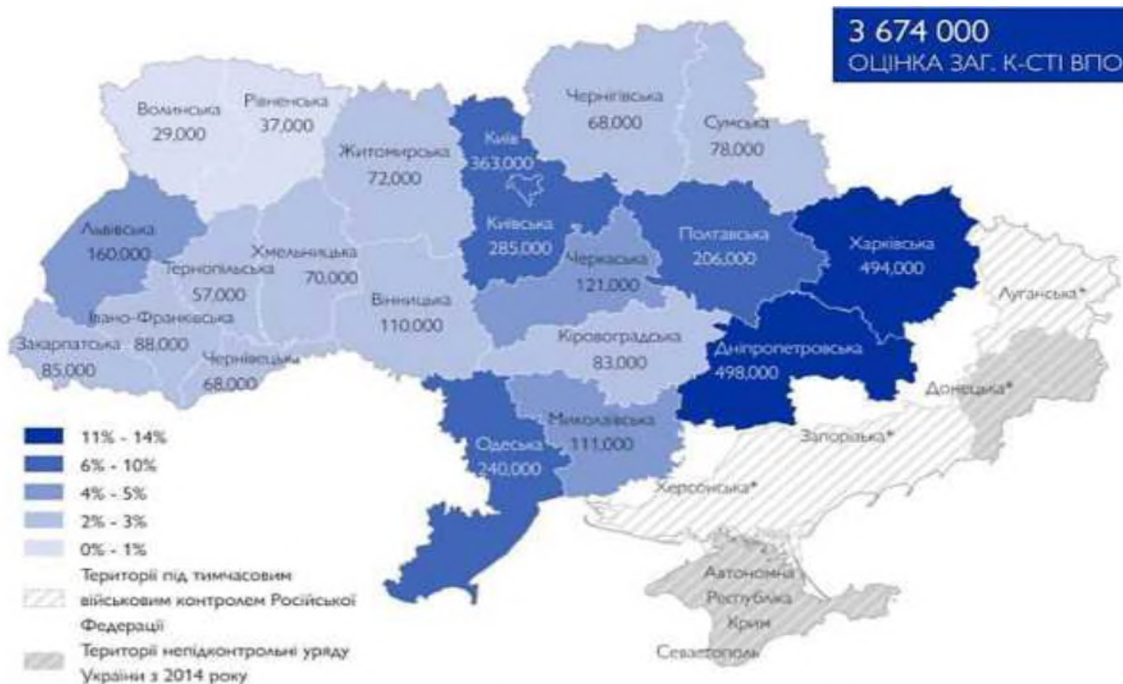
Повномасштабна воєнна агресія росії проти України спричинила до загибелі 9444 осіб (4358 чоловіків, 2623 жінки, 285 хлопчиків і 231 дівчинка, стать 29 дітей і 1918 дорослих не вдалося встановити) та поранення 16940 осіб з числа цивільного населення (станом на 13 серпня 2023 року)²⁵.

Наслідком війни також є вимушена міграція населення в межах країни та за кордон. За оцінкою Міжнародної організації міграції (МОМ), загальний обсяг населення, яке мігрувало оцінюється в межах 6 млн осіб, а чисельність населення України у вересні становила 33 млн осіб. Станом на кінець вересня 2023 року чисельність внутрішньо переміщених осіб, за оцінкою МОМ, становила майже 3,7 млн осіб, а чисельність населення, яке повернулося - майже 4,6 млн осіб²⁶. Найбільше населення мігрувало з Донецької (24% усіх ВПО), Харківської (22%), Запорізької (11%), Херсонської (11%) та Луганської (8%) областей. Водночас серед приймаючих регіонів домінували Дніпропетровська, Харківська області, м. Київ, Київська, Одеська і Полтавська області (рис. 2.25).

У гендерній структурі населення України переважають жінки. На початок 2022 року на 1000 жінок припадало 864 чоловіка.

²⁵ Interfax-Україна. Війна в Україні забрала життя 9,44 тис. цивільних, ще 16,94 тис. поранено - О.ОН. <https://interfax.com.ua/news/general/928881.html>

²⁶ Україна — опитування загального населення раунд 14 — оперативний звіт: демографічна статистика та географічний розподіл (3-25 вересня 2023 року). <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-14-operativniy-zvit-demografichna-statistika>

Рисунок 2.25. Регіональний зріз присутності ВПО

Джерело: Україна — опитування загального населення раунд 14 — оперативний звіт: демографічна статистика та географічний розподіл (3-25 вересня 2023 року). <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-14-operativniy-zvit-demografichna-statistika>

У розрізі вікової структури простежується поступова тенденція до старіння населення. Особи у віці 15-64 роки становили понад дві третини (67,4%) населення країни, особи у віці 65 років і старшому - 17,7%, а особи у віці 0-14 років - 14,5%.

Система охорони здоров'я впродовж останніх років характеризувалася тенденцією до оптимізації мережі закладів охорони здоров'я, а також зменшенням кількості лікарів та середнього медичного персоналу (рис. 2.26). Зокрема у 2022 році кількість лікарень в Україні становила 1,4 тис. одиниць (на 17,6% менше порівняно з 2016 роком), а амбулаторно-поліклінічних закладів - 9,5 тис. одиниць (на 6,9% менше порівняно з 2016 роком). Чисельність лікарів становила понад 163 тис. осіб (на 12,8% менше порівняно з 2016 роком), а середнього медичного персоналу - 268 тис. осіб (на 27,0% менше порівняно з 2016 роком).

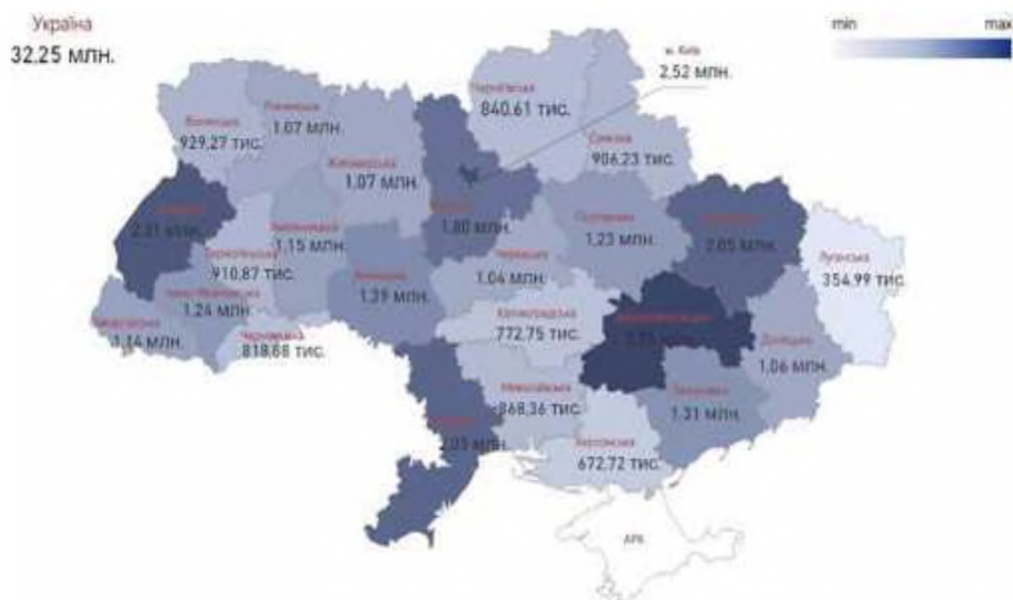

Рисунок 2.26. Динаміка медичних кадрів та закладів охорони здоров'я

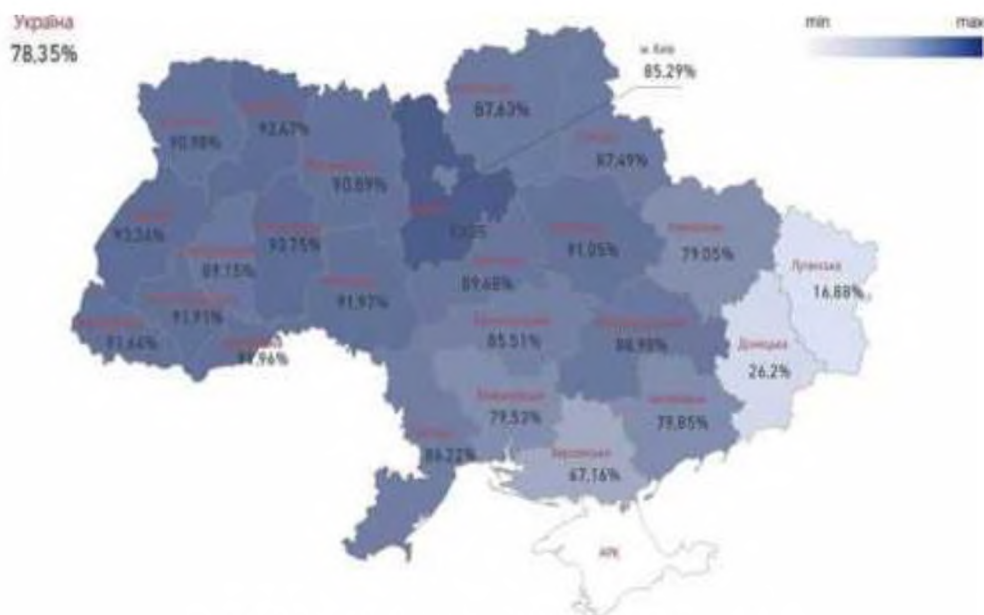
Складено за даними: Статистичний щорічник України за 2021 рік. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021_.pdf

Незважаючи на те, що медичні послуги надають усім особам, які звертаються до закладів охорони здоров'я, ще не все населення країни охоплено чинною системою первинної медичної допомоги.

Станом на кінець жовтня 2023 року понад 78,3% усього населення України подало декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги (рис. 2.27). Найбільше - в західних і центральних регіонах країни, найменше - в південних і східних регіонах.

Розподіл кількості декларацій за областями

Відсоток задекларованого населення за областями

Рисунок 2.27. Подані декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги станом на 30.10.2023 р.

Джерело: Статистика поданих декларацій про вибір лікаря первинної медичної допомоги. <https://edata.health.gov.ua/e-data/dashboard/dedar-stats>

На початок 2022 року в Україні налічувалось понад 2,7 млн осіб з інвалідністю, в т. ч. понад 162,2 тис. дітей з інвалідністю.

Водночас простежується тенденція до зменшення кількості осіб, які дбають про стан

свого здоров'я і займаються фізичною культурою та спортом. За останнє десятиріччя їх кількість зменшилась на 12,3%.

Повномасштабна війна росії проти України спричинила до збільшення кількості чинників негативного впливу на здоров'я населення. Серед них: забруднення води або обмежений доступ до води через обстріли, забруднення атмосфери внаслідок пожеж, обстрілів нафтобаз, АЗС, промислових об'єктів, забруднення ґрунтів внаслідок артилерійських обстрілів та мінування, непоховані тіла, які розкладаються та забруднюють ґрунти і підземні води, тощо. Також на фізичне і психічне здоров'я населення впливають зумовлені війною стреси та психічне виснаження, антисанітарія, нестача їжі, необхідних ліків і медичного персоналу, обмежений доступ до закладів охорони здоров'я на територіях, де відбуваються бойові дії, і т. п. Упродовж року тривалості війни було пошкоджено та зруйновано інфраструктуру сфери охорони здоров'я: 436 лікарень, 297 центрів первинної медико-санітарної допомоги, 596 аптек, 245 інших об'єктів надання медичної допомоги²⁷. Відтак зростають ризики появи інфекційних, хронічних та онкологічних захворювань, психічних та посттравматичних розладів поведінки, поширюється алкогольна та наркотична залежність, зростає кількість травматизму, пов'язаного з пораненнями та контузіями.

Інфраструктура та матеріальні активи.

Житловий фонд України у 2020 році становив 1014,8 млн м², з яких майже дві третини - міський житловий фонд, понад третину - сільський. Водночас обладнання житлового фонду не задовольняє всі побутові потреби населення. Зокрема водопроводом у містах обладнано 78,2% усього житлового фонду (у сільській місцевості - 38,6%), каналізацією - 77,1% (у сільській місцевості - 34,8%), опаленням - 78,6% (у сільській місцевості - 55,5%), газом - 81,5% (у сільській місцевості - 83,2%), гарячим водопостачанням - 61,0% (у сільській місцевості - 25,2%). В 2020 році в державі налічувалось майже 45,6 тис. ветхих та 17,3 тис. аварійних житлових будинків.

В результаті процесів децентралізації в державі відбувається оптимізація мережі закладів, які надають соціальні послуги населенню. Зокрема у 2022 році кількість закладів дошкільної освіти становила 13,9 тис. (на 6,7% менше порівняно з 2016 роком), закладів загальної середньої освіти - 13,0 тис. (на 23,1% менше порівняно з 2016 роком), закладів професійної (професійно-технічної) освіти - 670 одиниць (на 14,9% менше порівняно з 2016 роком), закладів вищої та фахової передвищої освіти - 630 одиниць (на 4,1% менше порівняно з 2016 роком).

Зменшилась також і кількість закладів сфери культури. Зокрема кількість бібліотек у 2022 році становила 13,5 тис. (на 20,5% менше порівняно з 2016 роком), клубних закладів - 16,4 тис. (на 4,1% менше порівняно з 2016 роком). Також в державі налічувалось 112 театрів, 574 музеї.

Спортивна інфраструктура у 2021 році налічувала 934 стадіони з трибунами на 1500 місць і більше, 35,7 тис. спортивних майданчиків, 11,3 тис. футбольних полів, 52 лижні бази, 639 басейнів, 14,1 тис. спортивних залів площею не менше 162 м².

До початку воєнного вторгнення росії в Україну в державі налічувалось щонайменше 38 курортних територій на Чорноморському узбережжі Миколаївської, Одеської та Херсонської областей (16 курортів); на узбережжі Азовського моря (2); в гірських та передгірських районах Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей (12); в курортних зонах Вінницької, Донецької, Київської, Полтавської та Харківської областей (8)²⁸.

²⁷ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>
²⁸ Україна в цифрах 2021. Статистичний збірник. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/08/zb_Ukraine%20in%20figures_21u.pdf

Загальна довжина автомобільних доріг державного та місцевого значення в Україні становить 169 тис. км. За програмою «Велике будівництво» у 2020 р. було оновлено або побудовано понад 6,5 тис. км автошляхів, а у 2021 р. - понад 7 тис. км доріг різного значення.

Експлуатаційна залізнична мережа України є однією з найбільших у Європі та досягає 21,6 тис. км (у т. ч. тимчасово окуповані території, мережа яких на сьогодні не експлуатується), загальна експлуатаційна довжина електрифікованих колій (у т. ч. тимчасово окуповані території, мережа яких на сьогодні не експлуатується) - 10,3 тис. км.

На території України в Чорноморсько-Азовському басейні та дельті Дунаю розташовано 18 морських портів, у т. ч. 13 - на материковій частині (Рені, Ізмаїл, Усть-Дунайськ, Білгород-Дністровський, Чорноморськ, Одеса, Південний, Миколаїв, Ольвія, Херсон, Скадовськ, Бердянськ, Маріуполь), з яких 3 - заблоковані внаслідок війни, а 3 - перебувають на тимчасово окупованих територіях в Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, і 5 - на тимчасово окупованій території АР Крим (Керч, Севастополь, Феодосія, Ялта та Євпаторія). Внаслідок воєнної агресії росії в Україні функціонує лише 7 портів.

В Україні налічується 20 цивільних аеропортів, які рівномірно розташовані по всій території країни. Проте через воєнні дії жоден аеропорт не здійснює пасажирських перевезень.

До початку війни в Україні у сфері виробництва електроенергії функціонувало: 4 атомні електростанції; 15 теплоелектростанцій, 2 з яких залишилися на непідконтрольній території; 43 ТЕЦ, 10 з яких знаходяться на непідконтрольній території; основу гідроенергетики України становить каскад з 6 великих ГЕС на Дніпрі (у 2023 році російські агресори зруйнували Каховську ГЕС), а також Ташлицька ГАЕС на річці Південний Буг. Всього функціонувало 8 ГЕС та 3 ГАЕС. Загальна кількість котельень, які експлуатувалися підприємствами комунальної теплоенергетики України у 2021 році становить 20,1 тис. одиниць.

Загальна вартість основних засобів в Україні на початок 2021 року становила майже 105577,3 млрд грн. Водночас ступінь зносу основних засобів становив 58,5% їх первісної вартості.

Упродовж майже півтора року бойових дій на території України ракетними та артилерійськими обстрілами було завдано значних збитків промисловій та енергетичній інфраструктурі. Станом на лютий 2023 року вони були оцінені в 44,7 млрд грн (переробна промисловість) та 27,2 млрд грн (енергетика та добувна промисловість). Було пошкоджено 222 об'єкти важкої промисловості, 29 об'єктів енергогенерації, зафіксовані збої на 9 ядерних об'єктах²⁹.

Наслідком руйнування промислової та енергетичної інфраструктури є потенційне потрапляння токсичних речовин з пошкоджених об'єктів в атмосферне повітря, ґрунти та воду, загроза біорізноманіттю та здоров'ю населення.

У випадку, якщо проєкт НПУВ не буде затверджено, рівень ризику погіршення екологічної ситуації в країні та його негативного впливу на здоров'я населення може зрости. Не затвердження оновленого, з огляду на сучасні виклики, які стоять перед Україною, НПУВ може спричинити до того, що залишаться невирішеними проблеми, які б дозволили знизити ймовірність настання цих ризиків, та забезпечили б поступальний рух у напрямі відновлення та сталого розвитку на засадах збереження та охорони довкілля, а також покращенню здоров'я населення. Зокрема:

- залишиться застаріла матеріально-технічна база підприємств сфери управління відходами та відсутність програм її оновлення і модернізації через недосконалість механізмів тарифоутворення за надавані послуги;

²⁹ Російсько-українська війна: вплив на довкілля. <https://www.topleadprojects.com/war-in-ua-environmental-impact-ukr>

- продовжиться практика подання неповних та неякісних даних утворення та управління побутовими відходами;

- накопичуватиметься проблема недостатнього фінансування управління побутовими відходами. Управління відходами базуватиметься на низькотехнологічних підходах та орієнтоване на захоронення на полігонах. Використовуватиметься застаріла матеріально-технічна база підприємств сфери управління відходами та відсутні програми її оновлення і модернізації;

- низькі тарифи на послуги із захоронення відходів не створюватимуть для суб'єктів господарювання і місцевих органів влади стимулів для оброблення та видалення відходів, оскільки не включаються в тарифи на етапі їх формування;

- продовжуватиметься відсутність порядку закриття та ліквідації існуючих стихійних звалищ та полігонів, що не відповідають нормативним документам, а також моніторингу цих територій.

- зменшуватиметься родючість ґрунтів через утворення несанкціонованих сміттєзвалищ та недосконалу систему управління відходами на місцевому та регіональному рівні;

- культура поводження з відходами населення, особливо у сільській місцевості, залишатиметься на низькому рівні;

- зростатиме накопичення сміття на сміттєзвалищах в межах держави через нерозвиненість системи роздільного сортування сміття в територіальних громадах та відносно незначній кількості сміттєпереробних заводів.

В разі незатвердження актуалізованого НПУВ, інерційний характер відновлення та розвитку країни в сфері поводження з відходами зумовить до накопичення екологічних проблем. А з огляду на шкоду, завдану війною, вони можуть утворити кумулятивний ефект і спричинити загрози техногенного характеру. Це загострить екологічну ситуацію в країні, може мати негативні наслідки для довкілля і здоров'я населення.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ

Національний план управління відходами України до 2033 року охоплює всю територію України і визначає державну регіональну політику у сфері управління відходами, об'єктом якої є територія, що характеризується специфічним набором соціальних, просторових, безпекових, екологічних та економічних особливостей. З огляду на сучасні виклики, які стоять перед Україною (наслідки руйнівного впливу повномасштабної війни росії проти України, набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, виконання зобов'язань України щодо сфери управління відходами тощо), цілі і завдання спрямовуватимуться на зменшення шкідливого впливу відходів на довкілля та здоров'я людей, а також на досягнення максимально ефективного використання ресурсів, відкриття нових ринків і створення нових робочих місць. Важливою частиною НПУВ є створення максимальних умов для запобігання утворенню відходів.

Загальна інформація про стан довкілля в розрізі його компонентів, умов життєдіяльності населення та стан його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу в результаті реалізації цілей та завдань НПУВ, наведено в розділі 2.

Оцінка тенденцій передбачала порівняння основних екологічних параметрів та показників за останні роки. СЕО охоплює аналіз ймовірного впливу на стан довкілля, умов життєдіяльності та здоров'я населення в результаті впровадження НПУВ.

З метою більш детального визначення та унаочнення переліку факторів, які можуть чинити вплив на розробку, затвердження та подальшу реалізацію НПУВ, був проведений SWOT аналіз. Він є відправною точкою та своєрідною основою при підготовці стратегічних документів. Даний аналіз дозволяє відокремити зовнішні і внутрішні чинники та розділити їх на позитивні і негативні. SWOT аналіз являє собою аббревіатуру, що у перекладі з англійської мови у контексті розробки та впровадження НПУВ означатиме наступне:

- Внутрішні чинники (місцевий рівень)
  - сильні сторони регіону (**Strengths**)
  - слабкі сторони регіону (**Weaknesses**)
- Зовнішні чинники (державний і транскордонний рівень)
  - можливості розвитку галузі управління відходами (**Opportunities**)
  - загрози розвитку галузі управління відходами (**Threats**)

Результати проведеного SWOT-аналізу галузі управління відходами в Україні представлені у (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 SWOT аналіз галузі управління відходами в Україні

<p><u>Сильні сторони (Strengths)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Високий культурний, освітній та професійний рівень жителів 2. Розвинена транспортна мережа (автотранспорт, залізничний транспорт) 3. Розвиток співпраці з внутрішніми інвесторами 4. Зацікавленість керівництва держави у розвитку системи управління відходами 5. Високий рівень активності екологічної громадськості та стурбованості щодо стану довкілля 6. Можливість отримання додаткових доходів у місцеві бюджети 7. Розвинена промисловість, що може бути базою для розвитку інфраструктури перероблення та утилізації відходів 8. Можливість використання відходів для отримання «зеленої» енергії 9. Наявність діючих регіональних програм та планів поводження з відходами 	<p><u>Слабкі сторони (Weaknesses)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нестача статистичних даних щодо стану галузі, відсутність системного збору та аналізу інформації 2. Відсутність належної системи обліку та реєстрації показників, що характеризують стан сфери поводження з відходами 3. Слабкий контроль у сфері управління відходами, непрозорість діяльності 4. Відсутність чіткого бачення щодо вирішення проблеми збору та утилізації відходів 5. Відсутність достатньої кількості кваліфікованого кадрового складу 6. Відсутність мотивації до роздільного збору та правильної утилізації ТПВ 7. Низька рентабельність діяльності суб'єктів господарювання 8. Недостатньо розвинена галузева інфраструктура 9. Недостатнє охоплення території послугами з вивезення відходів 10. Перебування значної частини ринку поводження з відходами в «тіньовому секторі» економіки 11. Невідповідність об'єктів поводження з відходами вимогам безпеки, перевантаженість місць видалення відходів 12. Низький рівень міжмуніципального та міжрегіонального співробітництва 13. Несфокусованість місцевої політики на питаннях екологічної безпеки в ЖКГ
<p><u>Можливості (Opportunities)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Доступ до грантових та кредитних коштів МФО на розвиток інфраструктури МФО, співпраця із закордонними інвесторами 2. Підвищення екологічної свідомості населення 3. Значний потенціал переробки та повторного використання відходів 4. Поява інноваційних технологій і обладнання для утилізації відходів 5. Створення нових робочих місць 6. Забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних та екологічних нормативів в територіальних громадах та населених пунктах 7. Потенціал розвитку бізнесу з переробки вторинної сировини 	<p><u>Загрози (Threats)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільність політичної та економічної ситуації в країні 2. Низький рівень свідомості населення та підприємств щодо утилізації ТПВ, неготовність оплачувати послуги та відсутність відповідальності 3. Слабке фінансування програм і проектів у сфері управління відходами 4. Прогалини законодавчого регулювання галузі, відсутність дієвого механізму реалізації законодавчих положень 5. Відсутність єдиного центру, який би координував вирішення питань у системі поводження з відходами 6. Ефект «чужого сміття», соціальне несприйняття при визначенні місць розташування регіональних об'єктів управління відходами

Керуючись стратегічними й оперативними цілями та на основі оцінок, представлених в табл. 3.1, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації НПУВ.

Території, які ймовірно зазнають впливу внаслідок реалізації НПУВ включають:

- території населених пунктів, де буде удосконалена система поводження з відходами;
- території поблизу місць розташування полігонів побутових відходів, звалищ відходів та інших об'єктів інфраструктури системи поводження з відходами.

Реалізація НПУВ сприятиме покращенню стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях усіх населених пунктів та громад. Водночас, на територіях в зоні впливу нових об'єктів інфраструктури системи управління відходами можливі додаткові впливи на довкілля, які будуть оцінюватися при підготовці окремих проектів зі включенням відповідних заходів щодо попередження, мінімізації та компенсації негативного впливу.

В межах НПУВ визначено завдання, що першочергово стосуються територій та об'єктів з найбільш загрозливими екологічними характеристиками у сфері поводження з відходами внаслідок забруднення атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, ґрунтів, знищення зелених насаджень, лісів та негативного впливу на стан здоров'я населення.

НПУВ передбачається закриття та рекультивация МВВ, які не відповідають санітарному та екологічному законодавству, стихійних сміттєзвалищ, надлишкових МВВ побутових відходів, що сукупно зменшить негативне навантаження на екологічний стан цих територій. Одночасне створення нових регіональних полігонів та підприємств управління відходами дозволить скористатися перевагами масштабів виробництва і зменшить питомий вплив на стан довкілля регіону.

НПУВ передбачені заходи, спрямовані на формування повної систематизованої інформаційної бази сфери поводження з відходами. Це дозволить оперативно реагувати на негативні зміни, забезпечити підтримання комфортних та безпечних умов життя населення на всій території нашої держави.

Заходи НПУВ, орієнтовані на формування нової цивілізаційної парадигми у сфері поводження з відходами, дозволять поліпшити стан довкілля та умови життєдіяльності населення всіх регіонів України.

Загальний стан навколишнього природного середовища та здоров'я населення при реалізації НПУВ не зазнають негативного впливу. Стан та якість довкілля прогнозується на теперішньому рівні з динамікою покращення та підвищення рівня життя населення з одночасним зменшенням існуючих факторів впливу (надходження забруднюючих речовин у атмосферне повітря, природні водойми та ґрунти).

Разом з тим, в межах окремих територій, які на цей момент пов'язані з існуючими об'єктами поводження з відходами та/або будуть такими в майбутньому будуть відбуватись більш значимі впливи та зміни.

Створення нових (регіональних) полігонів та створення об'єктів поглибленої переробки побутових відходів призведе до збільшення антропогенного навантаження на цих територіях по окремих компонентах довкілля або їх сукупності, проте в допустимих межах.

Отже, є певні території та конкретні місця, на яких відбудуться зміни відчутного характерного внаслідок реалізації запропонованих заходів. Тому доцільно розглядати потенційний вплив та наслідки реалізації НПУВ саме на цих територіях. Тому достатньо виявити екологічні проблеми та можливі ризики для навколишнього середовища та здоров'я населення, пов'язані з реалізацією НПУВ (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 Характеристика стану довкілля та умов життєдіяльності населення на територіях, що зазнають найбільшого впливу

Назва відходу	Суть екологічної проблеми	Ризики впливу	Компоненти довкілля, що можуть зазнавати впливу
Муніципальні відходи			
Побутові відходи	1) Переповнення місць захоронення ТПВ.	Більшість полігонів та звалищ ТПВ не облаштовані системами захисту підземних вод, атмосферного повітря, ґрунтів у відповідності до вимог чинного законодавства. Фактичний вплив більшості місць захоронення ТПВ залишається невідомим з причини відсутності системи моніторингу впливу місць захоронення ТПВ на довкілля.	Підземні води, атмосферне повітря, ґрунти
Відходи інфраструктури населених пунктів	2) Забезпеченість окремих територій місцями захоронення ТПВ знаходиться на межі критичного стану.		
Небезпечні відходи			
Небезпечні відходи, відпрацьовані нафтопродукти, відходи, що містять СО ₂	1) Наявність небезпечних відходів в складі побутових.	Відсутня інформація щодо утворення та обліку небезпечних відходів у складі побутових відходів.	Підземні води, атмосферне повітря, ґрунти
	2) Наявність об'єктів, на яких присутні накопичені за попередній період небезпечні відходи.	Стан місць накопичення непридатних небезпечних відходів незадовільний, або існують значні ризики його погіршення з переходом в незадовільний.	
	3) Стан більшості місць накопичення небезпечних відходів незадовільний, або існують значні ризики його погіршення з переходом в незадовільний.	Вплив на довкілля призводить до погіршення якості повітря та ґрунту в районі місць накопичення даних відходів.	
	4) Відсутня інформація про фактичні обсяги утворення відпрацьованих нафтопродуктів (дані існуючих систем обліку є не повними та значно відрізняються між собою).	Можливий негативний вплив на довкілля.	
	5) Відсутня інформація про фактичний рух небезпечних відходів після їх передачі власниками спеціалізованим організаціям.	Можливий негативний вплив на довкілля.	
Промислові відходи			
Відходи хімічних речовин і хімічної продукції	Накопичення на території промислово розвинутих областей відходів.	Ризик потрапляння накопичених відходів у водні об'єкти та атмосферне повітря.	Поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ґрунти.

Назва відходу	Суть екологічної проблеми	Ризики впливу	Компоненти довкілля, що можуть зазнавати впливу
Відходи добувної промисловості	Накопичення на території добувних об'єктів виробничих відходів.	Проблеми та загрози, пов'язані з відходами добувної промисловості мають локальний характер - на території добувних об'єктів	Поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ґрунти.
Відходи будівництва та знесення (руйнування)	Відсутність системи управління відходами будівництва та знесення.	Ризики не визначені через відсутність діючої системи управління цією категорією відходів	Поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ґрунти.
Відходи сільського господарства (рослинного походження, тваринного походження)	Спалювання відходів сільського господарства рослинного походження.	Забруднення атмосферного повітря пов'язане з спалюванням відходів сільського господарства рослинного походження.	Поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, ґрунти, здоров'я населення
	Відсутність ветсанзаводів.	Можливі порушення правил поводження з сільськогосподарськими відходами тваринного походження.	
	Накопичення відходів тваринництва в худобомогильниках і біотермічних ямах.	Можуть призводити до значних погіршень стану довкілля та виникнення загроз санітарно-епідеміологічного характеру.	
Відходи упаковки	Відсутність діючої системи управління відходами упаковки.	Значні обсяги утворення відходів упаковки та неорганізоване належним чином і, як наслідок, безконтрольне поводження з ними призводять до ризику виникнення проблем санітарно-екологічного характеру, а також до захащення довкілля, погіршення естетичного вигляду територій населених пунктів та поза їхніми межами.	Ґрунти, повітря
Відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО)	В Україні відсутня система управління відходами ВЕЕО на державному рівні.	Ризики не визначені через відсутність діючої системи управління цією категорією відходів.	

Назва відходу	Суть екологічної проблеми	Ризики впливу	Компоненти довкілля, що можуть зазнавати впливу
Відпрацьовані батарейки та акумулятори	В Україні, поки що, широко не налагоджене перероблення Відпрацьовані батарейки та акумулятори, тому вони збираються і зберігаються до налагодження системи перероблення або відправляються на відновлення за кордон.	Ризики не визначені через відсутність діючої системи управління цією категорією відходів.	
Медичні відходи	<p>Відсутність систематизації даних щодо управління медичними відходами.</p> <p>Порушення ліцензійних умов в сфері управління медичними відходами. Порушення з боку медичних закладів полягають у передачі медичних відходів організаціям, що не мають відповідних ліцензій. Порушення з боку інших суб'єктів господарювання полягає в наданні послуг у сфері поводження з медичними відходами не маючи відповідних ліцензій.</p> <p>Відсутність інституційної структури, до повноважень якої входить питання щодо управління медичними відходами на регіональному рівні.</p> <p>Низький рівень технічного забезпечення інфраструктури управління медичними відходами.</p>	Недотримання правил поводження з медичними відходами категорії В походження можуть призводити до загроз санітарно-епідеміологічного характеру.	Поверхневі та підземні води, здоров'я населення
Зняті з експлуатації транспортні засоби	Відсутність систематизації даних щодо управління утилізації знятих з обліку транспортних засобів.	Ризики не визначені через відсутність діючої системи управління цією категорією відходів.	
Осади стічних вод комунальних очисних споруд	Проблемою в сфері управління осадами стічних вод є низький рівень контролю за обсягами утворення цієї категорії відходів, а саме низька якість даних щодо обсягів утворення осаду.	Ризик потрапляння накопичених відходів у водні об'єкти та атмосферне повітря.	Атмосферне повітря, ґрунти, поверхневі та підземні води

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ

Не викликає сумніву, що безпека навколишнього природного середовища має важливий вплив на здоров'я та благополуччя людини. Загальновідомі екологічні ризики вносять свій вклад в статистику захворюваності та смертності населення. Вплив екологічної ситуації (наряду з генетичними факторами та способом життя) є основоположним фактором, що визначає стан здоров'я населення.

Лише забруднення повітря, яке є одним з найбільш серйозних факторів ризику для здоров'я, викликає випадки хвороб та смерті з причин, яких можна було б уникнути.

При цьому переважна частина людей дихають забрудненим повітрям. Частина населення до цього часу користується водопостачанням, засобами санітарії і гігієни, що не відповідають вимогам безпеки, що вносить чималий вклад в захворюваність і як наслідок смертність, яких можна було уникнути. Велика частка випадків захворювання пов'язана зі станом водних екосистем, які можуть бути поліпшені за рахунок природоохоронних заходів.

Беручи до уваги аналіз досліджень та доповідь 2016 року, підготовлену ВООЗ «Запобігання захворюванню через здорове довкілля: глобальна оцінка тягаря хвороб від екологічних ризиків», можна стверджувати, що 23% глобальних смертей пов'язані зі змінними факторами навколишнього природного середовища. При цьому 68% цих смертей оцінені з використанням доказових порівняльних методів оцінки ризиків. Оцінка інших екологічних впливів була здійснена за допомогою експертних висновків. Від захворюваності найбільше потерпає населення в країнах з низьким рівнем доходу.

Відомо, що прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних факторів дуже важко (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, до того ж можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з кількома факторами впливу.

Іншими словами, виділити внесок об'єктів інфраструктури управління відходами у вплив на здоров'я населення, на фоні безлічі інших факторів і кумулятивних ефектів являється непростим завданням, що в рамках СЕО не визначає обов'язковості доведення прямого зв'язку між здоров'ям населення та впливом об'єктів інфраструктури управління відходами.

Тому достатньо виявити екологічні проблеми та можливі ризики для навколишнього середовища та здоров'я населення, пов'язані з окремими категоріями утворення та управління (поводження) відходами.

Першим блоком проблем є ризики впливу стосовно кожного виду відходів, що дасть змогу чіткого розуміння можливих впливів та наслідків (таблиця 4.1).

Таблиця 4.1 Основні проблеми системи управління окремими категоріями відходів

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
Побутові відходи	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Неповні та неякісні дані утворення та управління побутовими відходами. Форма звітності «1-ТПВ» враховує лише обсяги відходів, що утворює населення. Від 10 до 30% побутових відходів утворюваних організаціями, установами, підприємствами всіх форм власності знаходяться поза статистичним обліком та контролем з боку ОМС, хоча в подальшому потрапляють на об'єкти відновлення та видалення. Державний облік та статистика побутових відходів в Україні мають суттєві недоліки через ведення обліку як об'ємними (м куб.) , так і ваговими (кг, т) категоріями, Коливання маси відходів в 1 м куб. в населених пунктах знаходиться в межах 150-300 кг, що призводить до значних похибок при визначенні обсягів утворюваних відходів на всіх рівнях. ▪ Не прозора процедура проведення конкурсів на визначення виконавців послуг поводження з відходами. В багатьох випадках конкурси проводяться (розігруються) між операторами ринку або їх дочірніми чи пов'язаними структурами, що не сприяє покращенню якості надання послуг. ▪ Застаріла матеріально-технічна база підприємств сфери управління відходами та відсутність програм її оновлення і модернізації через недосконалість механізмів тарифоутворення за надавані послуги. ▪ Недостатнє фінансування управління побутовими відходами. Управління відходами базується на низькотехнологічних підходах та орієнтоване на захоронення на полігонах. Використовується застаріла матеріально-технічна база підприємств сфери управління відходами та відсутні програми її оновлення і модернізації. ▪ Низькі тарифи на послуги із захоронення відходів не створюють для суб'єктів господарювання і місцевих органів влади стимулів для оброблення та видалення відходів, оскільки не включаються в тарифи на етапі їх формування. Через недостатнє фінансове забезпечення відсутня конкуренція серед операторів ринку, що суттєво впливає на якість надаваних послуг та розвиток сфери. ▪ Відсутність порядку закриття та ліквідації існуючих стихійних звалищ та полігонів, що не відповідають нормативним документам, а також моніторингу цих територій. ▪ Здійснення захоронення відходів відкритим способом на об'єкти з видалення, що не відповідають вимогам законодавства. В Україні з 6 тис. офіційно зареєстрованих полігонів з яких більше 30% не відповідає екологічним вимогам та понад 99% європейським вимогам (Директиві Ради № 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 р. "Про захоронення відходів"). ▪ Відсутність більшості професій для сфери управління відходами. В "Класифікаторі професій" відсутні більшість професій для сфери управління відходами, в т.ч. технічних, що потребує внесення відповідних змін та вирішення проблема підготовки та перепідготовки цих кадрів на всіх рівнях. Брак фахівців пояснюється значною текучістю кадрів через низький рівень оплати праці та непрестижністю даних професій в суспільстві.
Небезпечні відходи	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Обсяг, якість та надійність даних про управління небезпечними відходами є недостатніми та надійним. Брак чітких вимог до документації та звітності у сфері поводження з небезпечними відходами перешкоджає прозорості, моніторингу та підзвітності у секторі. ▪ Відсутність чітких вимог і технічних стандартів щодо операцій поводження з небезпечними відходами. Ця прогалина перешкоджає належному управлінню небезпечними відходами, що призводить до потенційних ризиків для довкілля та здоров'я людей.

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Неєфективні процедури отримання дозволів на діяльність поводженням з небезпечними відходами, при виданні ліцензії на поводження з небезпечними відходами відсутній обов'язок перевіряти наявність матеріально-технічної бази, що призводить до затримок, адміністративних проблем та фіктивного поводження з небезпечними відходами. ▪ Витрати на поводження з небезпечними відходами знаходяться на надто низькому рівні. Існує поширена практика, коли у тендерах беруть участь так звані ліцензіати-посередники, які не маючи ліцензій на кінцеві операції (перероблення, знешкодження, утилізацію тощо), уклали договір з кінцевим ліцензіатом, якому вони завідомо не планують передавати зібрані відходи. Практика заниження вартості поводження з небезпечними відходами при проведенні тендерів ставить у не конкурентне становище компанії, які дійсно надають ці послуги на практиці, а не на папері. ▪ Відсутні ефективні процедури контролю та правозастосування притягнення до відповідальності утворювачів та власників небезпечних відходів. ▪ Не налагоджене роздільне збирання небезпечних відходів у складі побутових. У складі побутових відходів небезпечні складають близько 1 % і часто видаляються на полігони та сміттєзвалища. ▪ Відсутність в сільській місцевості інфраструктури та досвіду управління небезпечними відходами. Якщо раніше номенклатура небезпечних відходів була обмежена, на даний час кількість видів таких засобів та їх обсяги значно зросли за рахунок ВЕЕО, батарей та акумуляторів, хлорвмісних полімерів тощо. ▪ Відсутність обізнаності серед населення щодо негативного впливу небезпечних відходів на здоров'я та довкілля та методів безпечного управління такими відходами. ▪ Брак технічних потужностей для відновлення чи видалення певних категорій відходів призводить до їх неконтрольованого видалення чи викидання у навколишнє середовище. ▪ Більшість об'єктів з відновлення та видалення небезпечних відходів не відповідають чинному законодавству та сучасним технічним стандартам. Продовження експлуатації цих об'єктів наражає на ризик здоров'я населення та навколишнє середовище. ▪ Не реалізується принцип наближеності, який передбачає для зменшення потенційних ризиків від забруднення відходами їх перероблення якомога ближче до джерел утворення.
Промислові відходи	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Невизначеність пріоритетних цілей та недостатній рівень інтеграції питань охорони навколишнього природного середовища у галузевій стратегії, програми і заходи. ▪ Недоліки у інституційній спроможності державних та місцевих органів, які задіяні у формуванні політики в сфері промислових відходів, виданні дозволів та ліцензій, управлінні даними, забезпеченні виконання законодавства та проведенні контролю. ▪ Низька якість (недостовірність, неточність, неактуальність) даних щодо утворення та методів поводження з промисловими відходами на підприємствах та в організаціях. ▪ Відсутність застосування принципу «забруднювач платить», ті, хто утворюють відходи повинні нести відповідальність за сплату витрат за належне управління ними.

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Високий рівень накопичення відходів суб'єктами господарювання в місцях провадження господарської діяльності без подальшого перероблення та утилізації. ▪ Видалення промислових відходів на ООВ, які не відповідають вимогам. ; ▪ Переважання об'єктів видалення промислових відходів (відвалів, шламо/хвостозвалищ, полігонів тощо), які не відповідають екологічним нормам. ▪ Недостатність інфраструктури управління промисловими відходами. Відсутність технологічного обладнання для відновлення (рециклінгу) різних видів промислових відходів. Недостатня кількість місць видалення промислових відходів, які забезпечують вимоги екологічної безпеки. ▪ Відсутність знань. Часто промисловість не має достатній знань або зацікавленості в дослідженні перспектив рециклінгу або повторного використання відходів. ▪ Низькі ставки екологічного податку на розміщення відходів та рентної плати за користування природними ресурсами зумовлюють високий показник утворення відходів на одиницю виробленої продукції (наприклад, згідно з податковим кодексом ставки екологічного податку на розміщення гірничих відходів - 0,54 грн за тону). ▪ Загроза забруднення компонентів довкілля (повітря, ґрунту, поверхневих та підземних вод) внаслідок складування промислових відходів. ▪ Втрата цінних мінеральних та енергетичних ресурсів внаслідок низького рівня рециклінгу промислових відходів.
Відходи будівництва та знесення	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Низька якість даних щодо утворення та методів поводження з відходами будівництва та знесення. ▪ Велика кількість відходів руйнувань, утворених внаслідок воєнних дій. Відсутні обладнанні місця для їх тимчасового збирання та інфраструктура для оброблення. ▪ Демонтаж будівель та конструкцій не належно регульований на законодавчому рівні в Україні, що сприяє перебуванню сектору в тіньовій економіці. ▪ Підприємства, що займаються вивезенням будівельних відходів, не зобов'язані мати дозвіл або ліцензію на ці види робіт, що утруднює контроль і моніторинг їх діяльності. ▪ Відсутність офіційних процедур ціноутворення на надані послуги, що призводить до встановлення необґрунтованих цін. ▪ Питання гарантій та страхування виконавців та їх обладнання залишається нерозв'язаним. ▪ Відсутність стандартів та вимог сортування матеріалів відходів будівництва та знесення ускладнює їх реалізацію і повторне використання. Велика кількість відходів, що можуть бути повторно використані або відсортовані, часто відходи будівництва та знесення невідокремлені та забруднені, що призводить до їх захоронення на полігоні.
Відходи сільського господарства	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутність належно упорядкованого державного статистичного обліку відходів сільського господарства. ▪ Реєстр обліку худоби здійснюється приватною компанією, що ускладнює доступ до даних.

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутність нормативно-правових актів регулювання питання управління відходами сільського господарства (рослинництва, тваринництва, агрохімічні засоби тощо) всіма суб'єктами господарської діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва (домогосподарства, фермерські господарства, агрофірми та агрокомплекси, тощо). ▪ Існуючі практики управління відходами сільського господарства негативно впливають на природні ресурси, що призводить до забруднення ґрунту, води та повітря, дикої природи. ▪ Відсутність об'єктів оброблення непридатних засобів захисту рослин на території України та практик вивезення за кордон для оброблення на ліцензованих об'єктах. ▪ Неналежні місця зберігання непридатних засобів захисту рослин. ▪ Закриття та зупинка роботи Ветсанзаводів. Відсутній контроль (встановлена заборона на перевірки Держпродспоживслужбою на час пандемії COVID-19, а потім воєнного стану) у сфері поводження з побічними продуктами тваринного походження. Відсутність економічних стимулів відправлення побічних продуктів тваринного походження на оброблення на спеціальні підприємства. ▪ Нерозвинутий ринок оброблення (рендерингу) побічних продуктів тваринного походження. Законодавче віднесення об'єктів такого типу до об'єктів підвищеної небезпеки, що створює перешкоди будівництва таких заводів. ▪ Продовження практик використання худобомогильників та біотермічних ям для захоронення трупів тварин. ▪ Низька обізнаність суб'єктів господарювання щодо можливостей та переваг оброблення або повторного використання сільськогосподарських відходів. ▪ Неналежна робота з формування ринку біопалива з відходів рослинництва та тваринництва для потреб господарського комплексу на місцевому та регіональному рівнях. ▪ Проблеми з технічним забезпеченням процесів збирання та оброблення відходів сільського господарства, особливо агрохімічних засобів. ▪ Відсутність об'єктів для відновлення та видалення відходів сільського господарства в регіонах.
Медичні відходи	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Потребує розробки та приведення у відповідність до стандартів ЄС нормативно-правова база з управління медичними відходами, їх класифікації, а також організації їх обліку та звітності. ▪ Відсутність правил управління, пунктів роздільного збирання медичних відходів, які утворюються в побуті у населення, в аптеках, тощо. ▪ Відсутність належного контролю дотримання вимог законодавства в закладах охорони здоров'я при поводженні з медичними відходами різних категорій. ▪ Відсутність належного контролю за дотриманням ліцензійних умов при здійсненні операцій поводження з медичними відходами. ▪ Складнощі планування заходів управління медичними відходами через відсутність достовірних фактичних даних на місцевому та регіональному рівні.

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Змішування різних категорій відходів між собою та з побутовими відходами, збільшення обсягів епідемічно, токсикологічно, радіологічно небезпечних відходів, сумація їх небезпечних властивостей. ▪ Ризик поширення захворювань, через потрапляння медичних відходів на полігони не небезпечних відходів та в навколишнє середовище. ▪ Відсутність досвіду та знань у медичних установах щодо управління медичними відходами відповідно до кращих міжнародних практик; ▪ Обмежена кількість підприємств, що спеціалізуються на наданні послуг з відновлення та видалення медичних відходів, що не забезпечує покриття кожного регіону, що спричиняє перевезення на великі відстані; ▪ Лікарні та інші медичні заклади не вважають своїм обов'язком забезпечувати екологічно прийнятне видалення відходів, що утворюються. ▪ Найбільш критичним стримуючим фактором вдосконалення методів управління медичними відходами є обмеженість фінансових ресурсів лікарень.
Відходи упаковки	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутність в Україні юридичної та фінансової відповідальності за управління упаковкою та відходами упаковки не дає змогу залучити достатні ресурси для створення сучасної системи збирання та відновлення таких відходів. ▪ Не відповідність та відсутність нормативно-правової бази з питань виготовлення, зберігання, використання, транспортування, рециклінгу та видалення, питання розширеної відповідальності виробників та експортерів, а також організації обліку та звітності про виготовлену та використану упаковку та відходи упаковки. ▪ Відсутність закону "Про упаковку та відходи упаковки" та недосконалість його попередніх проєктів. Пропоновані в проєктах цільові показники на плановий період не враховують реальний стан галузі та суттєво занижені, що ставить під сумнів доцільність їх прийняття, оскільки не вирішить проблему. ▪ Відсутні цільові показники на збирання та оброблення відходів упаковки. Відсутня система управління упаковкою та відходами упаковки як виробниками так і імпортерами на державному рівні після відміни Постанови КМУ №915. ▪ Відсутня державна система обліку утворення, ввезення, використання та поводження з упаковкою та відходами з упаковки. ▪ Інвестиційна привабливість сфери управління упаковкою та відходами упаковки є низькою внаслідок відсутності необхідної законодавчої бази і визначених сфер діяльності та відповідальності для всіх учасників ринку. ▪ Низький рівень обізнаності населення щодо негативного впливу та правильного видалення упаковки та відходів упаковки в домогосподарствах. ▪ Низький рівень охоплення населення роздільним збиранням відходів упаковки. Недостатня забезпеченість контейнерами різних типів для роздільного збирання упаковки та відходів упаковки. Роздільним збиранням охоплено менше 30% населення, в більшості населених пунктів є контейнери для роздільного збирання тільки ПЕТ-пляшки. ▪ Пункти приймання відходів упаковки, в більшості працюють нелегально, здебільшого для збирання компонентів, які можна продати. Ринок продажу теж працює «в тіні».

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутність спеціалізованих транспортних засобів для роздільного збирання відходів із відповідними позначеннями виду відходів, який забирає цей транспорт, в парку операторів ринку. Відсутність візуального розрізнення транспортних засобів підсилює думку населення, що всі відходи (змішані та сортовані) забираються однією вантажівкою, що знижує бажання сортувати відходи в дома. ▪ Недостатня кількість сортувальних ліній та комплексів з відновлення відходів. Станом на 2022 рік працює лише 33 сортувальні лінії. ▪ В відходах упаковки містяться як небезпечні речовини так і одночасно ресурсоцінні компоненти, які потребує вітчизняна промисловість (макулатура, картон, скло, метали тощо). Переважаюча практика видалення відходів упаковки призводить до забруднення навколишнього середовища та втрати ресурсів.
Відходи батарей і акумуляторів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатня увага з боку держави, зокрема відсутність програмних та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблеми управління відходами батарей та акумуляторів. ▪ Нормативно-правова база з питань збирання, зберігання, транспортування, рециклінгу, відновлення та видалення відходів батарей та акумуляторів та питання розширеної відповідальності виробників та експортерів, а також організації обліку та звітності не відповідають стандартам ЄС. ▪ Положення чинного закону «Про хімічні джерела струму» повністю не реалізовані через відсутність підзаконних нормативних актів. ▪ Відсутні цільові показники на збирання та оброблення відходів батарей і акумуляторів. ▪ Відсутня система управління відходами батарей та акумуляторів. Відсутність інфраструктури збирання відходів батарей та акумуляторів, утворюваних в домогосподарствах, потужностей з рециклінгу (відновлення) деяких видів відходів батарей та акумуляторів відходів; ▪ Відсутність системи розширеної відповідальності виробників батарей та акумуляторів. ▪ Відсутні дані про кількість утворених відходів батарей та акумуляторів та управління з ними. ▪ Відсутні організаційно-економічні механізми забезпечення збирання та залучення відходів батарей та акумуляторів у господарський обіг тощо; ▪ Низький рівень обізнаності населення про правила поводження та видалення компонентів акумуляторів та батарей, використання послуг спеціалізованих компаній. ▪ Заходи активістів та громадських організацій по збиранню відпрацьованих елементів живлення, які утворюються в домогосподарствах, не системні, мають просвітницький результат та не вирішують повністю проблему управління таким потоком відходів, що вимагає побудови системи на рівні держави. ▪ Неправильне оброблення відходів батарей та акумуляторів спричиняє значний негативний вплив на здоров'я людей, які здійснюють таке оброблення та викиди небезпечних речовин до навколишнього природного середовища. ▪ Відсутність належного контролю господарської діяльності та можливості притягнення до відповідальності за несанкціоноване видалення відходів, що призводить до появи компаній-«псевдоутилізаторів», електроліт може зливатись у відкритий ґрунт, а інші

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<p>відходи батарей і акумуляторів потрапляють на несанкціоновані сміттєзвалища у навколишнє середовище або у контейнери побутових відходів.</p>
<p>Відходи електричного та електронного обладнання</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатня увага з боку держави, зокрема відсутність програмних та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблеми ВЕЕО. ▪ Нормативно-правова база з питань збирання, зберігання, транспортування, рециклінгу, відновлення, видалення та розширеної відповідальності виробників та експортерів, а також організації обліку та звітності ВЕЕО частково відсутня та не відповідає стандартам ЄС. ▪ Відсутні цільові показники на збирання та оброблення ВЕЕО. ▪ Відсутня система управління відходами ВЕЕО на державному рівні. ▪ Інвестиційна привабливість сфери управління ВЕЕО є низькою внаслідок відсутності необхідної законодавчої бази і визначених сфер діяльності та відповідальності для всіх учасників ринку. ▪ Низький рівень обізнаності населення щодо негативного впливу та правильного видалення ВЕЕО в домогосподарствах. ▪ Відсутність належного контролю господарської діяльності та можливості притягнення до відповідальності за несанкціоноване видалення ВЕЕО призводить до появи компаній – «псевдоутилізаторів» ВЕЕО із усіма вихідними наслідками. ▪ Видалення часто здійснюється «підручними засобами». Відсутні підприємства, які б займалися професійною діяльністю по видаленню ВЕЕО. ▪ Вилучення корисних компонентів відбувається в умовах, що не відповідають екологічним нормам ▪ Пункти прийому ВЕЕО в більшості працюють нелегально здебільшого для вилучення компонентів, які можна продати. Ринок продажу теж працює «в тіні». ▪ ВЕЕО містять значну частку матеріалів, які відносяться до критичної сировини, які втрачаються через неналагоджене управління цим потоком відходів. ▪ ВЕЕО містять небезпечні для навколишнього середовища та здоров'я людей речовини: ртуть, миш'як, кадмій, хлорид фосфору, броміди, діоксини, азбест. Сполучення цих хімічних речовин збільшує їх небезпечний вплив порівняно з впливом від окремих речовин. Вивільнення їх у навколишнє середовище відбувається при неналежному обробленні ВЕЕО.
<p>Відходи знятих з експлуатації транспортних засобів</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зарегульованість автомобільного ринку України, велике податкове навантаження на власників автомобілів достатньо (може сягати більше 100% вартості авто при ввезенні з-за кордону). Тому запровадження додаткових податків буде лише погіршувати ситуацію, спонукати ухилитися від їх сплати та ще більше зістарювати автомобільний ринок. ▪ Відсутність законодавства, гармонізованого із законодавством ЄС та найкращими практиками. ▪ Положення чинного закону «Про утилізацію транспортних засобів» повністю не реалізовані через відсутність економічних інструментів стимулювання утилізації транспортних засобів. ▪ Відсутні цільові показники на збирання та оброблення відходів транспортних засобів, знятих з експлуатації.

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Не урегульованість питання управління великою кількістю покинутих автомобілів у дворах великих міст. ▪ Неналежний технічний стан автомобілів та перевищення терміну експлуатації. ▪ В Україні відсутні податки чи інші додаткові платежі на старі автомобілі, відсутні також і стимули — податкові знижки чи компенсації для купівлі новіших авто. ▪ Низька купівельна спроможність українців, тому в Україні автомобілі продають та купують рівно до того моменту, поки він фізично може виконувати функції переміщення з точки А в точку Б. (старіння парку авто). ▪ Відсутність регіональних та місцевих центрів для здачі населенням та організаціями і установами знятих з обліку транспортних засобів. ▪ Недостатня матеріально-технічна база існуючих об'єктів видалення знятих з обліку транспортних засобів. ▪ Відсутність інфраструктури для видалення електромобілів та іншої техніки на електротязі. ▪ Не встановленні економічні інструменти. Сьогодні утилізація транспортних засобів — безкоштовна процедура, коли жодна зі сторін не зобов'язана щось платити. У той же час, на так званих «металобазах» за кілограм «чорного» металу можна виручити в середньому 6 гривень, що не стимулює офіційно утилізувати авто.
Відходи мастил (олив)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Діюче законодавство щодо управління відходами мастил (олив) та встановленні ним цільові показники не виконуються через прогалини та недосконалість НПА та відсутність контролю. ▪ Відсутність системи збирання відходів олив та мастил через низьку інвестиційну привабливість цієї сфери. ▪ Відсутні організаційно-економічні механізми забезпечення збирання та залучення відходів олив та мастил у господарський обіг тощо. ▪ Відсутність системи розширеної відповідальності виробників для відходів олив та мастил. ▪ Не релевантні дані про кількість утворених відходів олив та мастил та поводження з ними. ▪ Відсутність системи збирання відходів мастил (олив) від населення (централізованих пунктів роздільного збирання небезпечних та інших відходів). ▪ Існуюча матеріально-технічна база існуючих підприємств з відновлення (рециклінгу) відходів мастил (олив) не відповідає вимогам екологічної безпеки. ▪ Низький рівень обізнаності населення про правила управління відходами мастил (олив), використання послуг спеціалізованих компаній. ▪ Через поширенні практики скидання відходів мастил (олив) в навколишнє середовище зазнає забруднення ґрунт та водойми. Нафтопродукти являють собою небезпечний забруднювач, який довго розкладається і містить в своєму складі отруйні метали та сполуки, спричиняють евтрофікацію водойм, через високі адгезивні властивості затримуються у ґрунтах та чинять токсикологічний вплив на живих організмів.
Відходи шин	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатня увага з боку держави, зокрема відсутність програмних та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблеми відпрацьованих шин

Категорія відходу	Основні проблеми системи управління відходом
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відсутнє галузеве законодавство про відходи шин і не встановлений механізм РВВ. ▪ Чинні нормативно-правові акти не стимулюють формування системи збирання та переробку відпрацьованих шин, як вид діяльності. ▪ Відсутність системи управління відпрацьованими шинами на державному рівні не сприяє формування систем обліку утворення, ввезення та передумов створення стабільної і розгалуженої системи збирання та оброблення відпрацьованих шин. ▪ Нормативно-правова база з питань збирання, зберігання, транспортування, рециклінгу, відновлення та видалення відходів шин та питання розширеної відповідальності виробників та експортерів, а також організації обліку та звітності відсутня і не відповідає стандартам ЄС. ▪ Відсутні цільові показники на збирання та оброблення відходів шин. ▪ Відсутні організаційно-економічні механізми забезпечення збирання та залучення відпрацьованих шин у господарський обіг тощо.
Відходи осадів стічних вод	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостатня увага з боку держави, зокрема відсутність програмних та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблеми управління осадами стічних вод. ▪ Потребує розробки та приведення у відповідність до стандартів ЄС нормативно-правова база з управління осадами стічних вод, ▪ Відсутня система управління осадами стічних вод промисловості та населення. ▪ Відсутні дані про кількість утворених осадів стічних вод та їх класифікацію і структуру. ▪ Відсутні передумови створення стабільної і розгалуженої системи збирання та оброблення осадів стічних вод ▪ Відсутні організаційно-економічні механізми забезпечення збирання та залучення осадів стічних вод у господарський в якості органічних добрив, енергетичної сировини тощо. ▪ Відсутність системи використання осадів стічних вод через низьку інвестиційну привабливість цієї сфери. ▪ Відсутність потужностей з рециклінгу та оброблення осадів стічних вод.

Другим блоком проблем є недосконалість системи управління відходами. На даний момент в Україні інструменти політики (регулятивні, економічні, інформаційні, моніторингові, правозастосування) на основі стандартів ЄС не широко використовуються для досягнення стратегічних цілей і цільових показників управління відходами. У багатьох випадках існуючі інструменти політики є неефективними.

Загалом правозастосування політичних інструментів є слабким через відсутність відповідних юридично зобов'язуючих механізмів примусового виконання, низьку спроможність реалізації, особливо на місцевому рівні та політичну відмову правоохоронних органів проводити адміністративні дії та застосовувати штрафи у випадках порушення законодавства фізичними особами.

Причини екологічних проблем в Україні включають:

- Залежність екологічних пріоритетів від економічної діяльності;
- Переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки з переважно негативним впливом на довкілля;
- Погіршення стану основних фондів у всіх галузях економіки держави;
- Неефективна система державного управління в галузі охорони довкілля та регулювання використання природних ресурсів, зокрема непослідовність дій центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- Незадовільний стан державної системи моніторингу довкілля;
- Низький рівень розуміння екологічних пріоритетів та переваг сталого розвитку в суспільстві, недосконалість екологічної освіти та системи освіти взагалі;
- Незадовільний рівень дотримання екологічного законодавства та екологічних прав та обов'язків громадян.

Оцінка виявила наступні ключові прогалини, пов'язані із застосуванням інструментів політики:

Прогалини політики та нормативно-правового забезпечення

1. Відсутність практичної реалізації інструментів стратегічного планування;
2. Відсутність спеціального регулювання. Відсутні секторальні закони, які регулюють управління відходами упаковки, будівництва та знесення, шин та мастил. Затягування з прийняттям секторальних законопроектів про відходи батарей і акумуляторів та ВЕЕО, які розроблені кілька років та знаходились в порядку денному ВР до березня 2023. відповідних технічних регламентів та підзаконних нормативно-правових документів.

Відсутність інтегрованого дозволу на промислову діяльність разом зі стандартами продуктів щодо вмісту перероблених матеріалів та заборонаю/обмеженням вмісту певних небезпечних хімічних речовин у певних продуктах;

Відсутність узгодженості нормативних обмежень як поточних граничних значень викидів з відповідними директивами та правилами ЄС, а також відсутність застосування найкращих практик управління навколишнім середовищем та найкращих доступних технологій та методів управління.

Не завершено розроблення підзаконних нормативних актів відповідно до нового закону «Про управління відходами». Відсутність внесення змін до пов'язаного законодавства після втрати чинності законом «Про відходи».

3. Законодавство про відходи не стимулювало запобігання утворенню відходів та дотримання ієрархії управління відходами через брак інструментів стимулів та заохочень, низькі тарифи на захоронення відходів та низький податок на розміщення відходів. Норма про заборону захоронення необроблених відходів мала подвійне трактування та не виконувалась.

4. Невідповідність із європейськими цільовими показниками. Відсутні цільові показники зменшення видалення побутових відходів та відходів, що біологічно розкладаються, цільові показники щодо повторного використання та рециклінгу компонентів побутових відходів (скла, пластику, паперу та металу), цільові показники рециклінгу та відновлення відходів продукції, яка підпадає під розширену відповідальність виробника, цільові показники щодо відновлення відходів будівництва та знесення.

5 Низький контроль за дотриманням законодавства про відходи. Відсутність механізмів притягнення до відповідальності за недотримання законодавства. Обмеженні повноваження екологічних інспекторів у здійсненні перевірки. Відсутні механізми контролю за наявністю технічної бази управління відходами, зокрема з небезпечними.

6. Відсутність механізмів фінансування управління відходами. Не застосування принципу «забруднювач платить». Низькі тарифи, на послуги поводження з побутовими відходами. Відсутність обов'язку та механізму організації схем РВВ для потоків відходів продукції. Низькі ставки екологічного податку не стимулювали інвестиції в технічну модернізацію виробництва.

Інституційні прогалини

Інституційна структура управління відходами потребує злагодженості дій та координації відповідальних центральних органів виконавчої влади між собою. Помітна нестача фахівців, які займаються управлінням відходами. Загальна кількість спеціалістів, які займаються управлінням відходами у двох ключових міністерствах Міндовкіллі та Мінінфраструктури складає менше 5 осіб. Основні проблемні питання:

1. Дефіцит адміністративного та технічного експертного потенціалу та спроможності:
  - Недостатні знання, спроможність та кваліфікація кадрів в галузі екологічної інженерії та інженерії управління відходами, обліку відходів, статистики, управління базами даних, фінансування, бізнес-комунікацій, відстеження/моніторингу прогресу.
  - Недостатній досвід та адміністративно-технічний потенціал для ефективної оцінки та управління ризиками, пов'язаними з відходами.
  - Відсутність або недостатність інформаційних, моніторингових, звітних та правозастосовних інструментів.
  - Відсутня інтегрована всеохоплююча та зручна для користувача інформаційна система управління відходами, бракує даних щодо багатьох потоків відходів та управління ними.
  - Слабке застосування існуючих правових механізмів або, в крайньому разі, їх відсутність взагалі.

2. Недостатня поінформованість громадськості та відсутність регулярних і систематизованих освітніх та просвітницьких програм.

Прогалини, пов'язані із застосуванням політичних інструментів і фінансових механізмів

Наразі однією з найбільших фінансових проблем/прогалин у сфері управління відходами є надзвичайно низький рівень відшкодування витрат і висока залежність від державних субсидій. Джерела фінансування недостатньо диверсифіковані, а додаткове фінансування, наприклад, приватні інвестиції, державно-приватне партнерство (ДПП), донорське фінансування, включаючи зелене фінансування, використовується недостатньо. Крім того, існують значні недоліки у функціонуванні системи управління відходами, які у разі їх усунення можуть суттєво зменшити фінансові ресурси, що витрачаються на функціонування системи.

- Недостатнє фінансування, ресурси та кадровий потенціал для ефективного впровадження та забезпечення дотримання норм і стандартів, пов'язаних з управлінням відходами, включаючи можливості лабораторного аналізу.

- Обмежена спроможність розслідувати та реагувати на інциденти та надзвичайні ситуації, пов'язані з відходами.
- Недостатність наявних людських ресурсів з точки зору кількості та кваліфікації персоналу для задоволення поточного навантаження та очікуваного збільшення обов'язків, пов'язаних з наближенням до ЄС.

Таким чином, поєднання технічних та управлінських проблем створюють екологічні проблеми, у тому числі ризику впливу на здоров'я населення. На розв'язання вищевказаних проблем направлений проєкт НПУВ.

5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Даний розділ містить інформацію про зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування. В таблиці 5.1 наведена інформація про в про врахування зобов'язань, що встановлені на міжнародному та державному рівнях.

Таблиця 5.1. Інформація про врахування зобов'язань

Документ, що визначає зобов'язання	Положення документа, що стосуються управління відходами	Шляхи врахування зобов'язань під час підготовки документа державного планування
Міжнародні		
Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони	<p>Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС, зокрема:</p> <p>а) Директиви № 2008/98/ЄС про відходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів); • підготовка планів щодо управління відходами згідно із п'яти етапною ієрархією відходів та програм щодо попередження утворення відходів (Глава V Директиви № 2008/98/ЄС); • встановлення механізму повного покриття витрат згідно з принципом «збруднювач платить» та принципом розширеної відповідальності виробника (ст.14); • встановлення дозвільної системи для установ/підприємств, що здійснюють операції з видалення чи утилізації відходів, з особливими зобов'язаннями щодо управління небезпечними відходами (Глава IV Директиви № 2008/98/ЄС); • запровадження реєстру установ і підприємств, які здійснюють збір та транспортування відходів (Глава IV Директиви 2008/98/ЄС); <p>б) Директиви № 1999/31/ЄС про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів); • класифікація місць захоронення відходів (ст. 4); • підготовка національної стратегії щодо зменшення кількості міських відходів, що розкладаються під впливом мікроорганізмів (біорозкладані), які спрямовуються на полігони (ст. 5); • встановлення системи процедур подачі заяв та надання дозволів, а також щодо процедур прийняття відходів (ст. 5-7, 11, 12 і 14); • встановлення процедур контролю та моніторингу під час функціонування та закриття полігонів, а також процедур подальшого догляду після закриття з метою забезпечення 	<p>Прийняття документа державного планування відповідає положенням Директиви № 2008/98/ЄС про відходи, а також інших директив, включених до Угоди про асоціацію. Документ розроблено із урахуванням п'ятиетапної ієрархії відходів та програм щодо попередження утворення відходів.</p>

Документ, що визначає зобов'язання	Положення документа, що стосуються управління відходами	Шляхи врахування зобов'язань під час підготовки документа державного планування
	<p>їх знешкодження (ст. 12 та 13);</p> <ul style="list-style-type: none"> • впровадження планів очистки існуючих місць захоронення (ст. 14); • встановлення механізму обчислення вартості (ст. 10); • забезпечення необхідної обробки відповідних відходів перед їх захороненням (направленням на полігони/сміттєсховища) (ст. 6). <p>в) Директиви № 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви № 2004/35/ЄС:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу (органів); • встановлення системи, яка забезпечить створення/розроблення операторами (суб'єктами господарювання) планів управління відходами (визначення та класифікація засобів поводження/переробки з відходами; характеристика відходів) (ст.4 і 9); • встановлення дозвільної системи, фінансових гарантій та системи контролю (ст.7, 14 та 17); • встановлення процедур управління та моніторингу видобувних пустот (ст.10); • встановлення процедур закриття та подальшого нагляду за виробничими майданчиками відходів видобувної діяльності (ст.12); • створення реєстру закритих майданчиків відходів видобувної діяльності (ст.20) 	
Перший національно-визначений внесок України в рамках Паризької угоди	Не перевищити у 2030 році 60% від рівня викидів парникових газів 1990 року. Зобов'язання України можуть бути переглянуті після відновлення територіальної цілісності держави та визначення стратегії соціально-економічного розвитку на період після 2020 року.	Реалізація документу державного планування сприятиме скороченню викидів парникових газів у секторі поводження з відходами. 3
Цілі сталого розвитку до 2030 року відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року N0 70/1 затверджені Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (N0 722/2019)	<p>Передбачає дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, зокрема таких:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ціль 7: забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; серед завдань - збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі, зокрема за рахунок введення додаткових потужностей об'єктів, що виробляють енергію з відновлюваних джерел; • Ціль 11: забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; серед завдань - зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т. ч. на довкілля міст, шляхом використання інноваційних технологій; • Ціль 12: забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; серед завдань - зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв; • Ціль 13: вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; завдання - обмежити викиди парникових газів в економіці. 	Документ державного планування матиме позитивний вплив на досягнення індикаторів цілей сталого розвитку, зокрема, цілей 7, 11, 12, 13.

Документ, що визначає зобов'язання	Положення документа, що стосуються управління відходами	Шляхи врахування зобов'язань під час підготовки документа державного планування
Національні		
<p>Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року</p>	<p>Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України До завдань належить стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами.</p> <p>Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України До завдань належить управління відходами та ресурсами, повернення у господарський обіг ресурсоцінних матеріалів.</p> <p>Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення До завдань належить:</p> <ul style="list-style-type: none"> • стимулювання заміщення первинних природних ресурсів за рахунок використання відходів виробництва чи побічних продуктів, у тому числі шлаків; • упровадження сталої системи управління відходами та небезпечними хімічними речовинами. <p>Проблема накопичення твердих побутових відходів розв'язуватиметься шляхом мінімізації їх утворення, забезпечення максимального використання ресурсоемних відходів, а проблема утилізації небезпечних відходів вирішуватиметься шляхом вдосконалення технологічних процесів та побудови високотехнологічних комплексів для їх утилізації.</p> <p>Реалізація Основних засад (стратегії) державної екологічної політики дасть змогу, зокрема, мінімізувати забруднення ґрунтів небезпечними забруднюючими речовинами та відходами.</p> <p>Відповідно до показників оцінки реалізації державної екологічної політики частка відходів, що захоронюються має зменшитися із 50% загального обсягу утворених відходів у 2015 році, до 45% у 2020, 40% у 2025 та 35% у 2030 році.</p>	<p>Виконання НПУВ сприятиме досягненню завдань стратегії, зокрема, щодо стимулювання розвитку інфраструктури управління відходами, повернення у господарський обіг ресурсоцінних матеріалів та зниження екологічних ризиків.</p> <p>Положення враховані під час визначення цільових індикаторів документа державного планування.</p>
<p>Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 №820</p>	<p>Метою цієї Стратегії є створення умов для підвищення стандартів життя населення шляхом впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівні, зменшення обсягів утворення відходів та збільшення обсягу їх переробки та повторного використання.</p> <p>Стратегія передбачає, що регіональні плани управління відходами повинні охоплювати всі види діяльності, що належать до повноважень місцевих органів виконавчої влади у сфері поводження з відходами. Затверджений регіональний план управління відходами є підставою для фінансування з державного і місцевих бюджетів.</p> <p>Спеціальними заходами у сфері побутових та промислових відходів є, зокрема, такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • забезпечення стратегічного планування, що передбачає розроблення регіональних планів управління відходами; • підготовка місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування плану пріоритетів щодо закриття полігонів/звалищ, які не відповідають екологічним вимогам; підготовка місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування планів заходів щодо приведення полігонів у відповідність з екологічними вимогами; • розроблення плану заходів щодо зменшення обсягів захоронення побутових відходів, що біологічно розкладаються; • планів управління відходами, що включатимуть заходи із попередження або мінімізації обсягів утворення відходів, їх повторного використання, перероблення та утилізації; • розроблення плану заходів щодо закриття полігону, що передбачає проведення моніторингу та відновлення стану 	<p>НПУВ розробляється на виконання Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року та включає заходи, що відповідають положенням стратегії.</p>

Документ, що визначає зобов'язання	Положення документа, що стосуються управління відходами	Шляхи врахування зобов'язань під час підготовки документа державного планування
	<p>навколишнього природного середовища, та інтеграція його до плану управління відходами, що свідчитиме про врахування до початку діяльності заходів і витрат, спрямованих на поліпшення ситуації;</p> <ul style="list-style-type: none"> розроблення плану заходів щодо ліквідації накопичень непридатних хімічних засобів захисту рослин, очищення та реабілітації забруднених ними земельних ділянок. 	
Закон України Про управління відходами	<p>Документ передбачає і визначає правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.</p> <p>Метою Закону є імплементація положення директив ЄС, а саме, Директиви № 2008/98/ЄС про відходи, деякі положення і правові основи для впровадження Директиви № 1999/31/ЄС про захоронення відходів, положення щодо спалювання відходів Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю), директив щодо окремих потоків відходів продукції, яка підпадає під розширену відповідальність виробника, Базельської конвенції щодо транскордонного перевезення відходів та інших європейських актів). Оскільки новий закон є рамковим, основні питання регулюються підзаконними актами та секторальними законами, які тільки вступають в дію або існують у вигляді проєктів, тому аналіз законодавства проведений частково на основі чинних нормативно-правових актів і наведений нижче</p>	НПУВ розробляється на виконання вимог Закону України про управління відходами та передбачає відповідні заходи.
Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695	<p>Завдання за напрямом “Розвиток інженерної інфраструктури” включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> сприяння створенню мережі сміттєпереробних підприємств, проведенню роз'яснювальної роботи з підвищення рівня поінформованості населення щодо управління відходами; поширення практики застосування державно-приватного партнерства для залучення інвестицій у технічне переобладнання (модернізацію) інженерної інфраструктури житлово-комунального господарства (у тому числі впровадження сучасних технологій та обладнання у сфері водопостачання, водовідведення, тепlopостачання, поводження з твердими побутовими відходами). <p>Завдання за напрямом “Підтримка програм міжрегіональної кооперації та обмінів між регіонами України” включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> забезпечення проведення інформаційної кампанії та організації міжрегіональної співпраці щодо здійснення регіонами спільних заходів, спрямованих на розвиток економіки, туристично-рекреаційної сфери, транспортної інфраструктури, використання господарського комплексу, зменшення антропогенного навантаження на територію, впровадження сучасних технологій переробки та утилізації побутових і виробничих відходів, впровадження принципів інтегрованого управління територією. <p>Завдання за напрямом “Посилення інтегруючої ролі агломерацій та великих міст” включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> забезпечення підтримки індустрії переробки та утилізації відходів, що використовує передові інноваційні технології. 	НПУВ включає заходи на виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки.
Концепція реалізації державної політики	Метою Концепції є вдосконалення державної політики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку держави, створення	Документ державного

Документ, що визначає зобов'язання	Положення документа, що стосуються управління відходами	Шляхи врахування зобов'язань під час підготовки документа державного планування
у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р	правових та інституційних передумов для забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту громадян. До основних напрямів реалізації Концепції віднесено запобігання зміні клімату через скорочення антропогенних викидів і збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави.	планування сприятиме скороченню викидів парникових газів.

Стосовно окремих потоків відходів, зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення доповнюються наступними законодавчими актами:

Побутові відходи

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» - компетенція та повноваження ОМС (сільських, селищних, міських рад) у сфері поводження з відходами.

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» - питання надання та споживання житлово-комунальних послуг поводження з відходами, відносини між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки.

Закон України «Про благоустрій населених пунктів». Створення умов, сприятливих для життєдіяльності людини. Організація благоустрою населених пунктів. Експлуатація й обслуговування будівель та споруд, системи збирання і вивезення відходів.

Небезпечні відходи

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Постанова Кабінету Міністрів від 13 липня 2000 р. N 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів».

Закон України «Про ратифікацію Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі»

Закон України «Про приєднання України до Мінаматської конвенції про ртуть»

Промислові відходи та відходи видобувної промисловості

Кодекс України «Про надра»

Закон України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією»

Закон України «Про металобрухт» (є окремим законом, за яким металобрухт не є відходами, а закон "Про відходи" не поширюється на відносини, що виникають у процесі збирання, заготівлі та здійснення операцій з металобрухтом)

Відходи будівництва та знесення

Наказ МОЗ «Про затвердження Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць» № 145 від 17.03 2011р. (перевезення великогабаритних і ремонтних відходів)

Відходи сільського господарства

Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною»

Закон «Про державну підтримку сільського господарства України»

Закон «Про пестициди та агрохімікати»

Закон "Про ветеринарну медицину"

Медичні відходи

Наказ №325 Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами» від 8.06.2015р

Відходи від продукції, на яку поширюється розширена відповідальність виробника

Для визначення правових, економічних і організаційних засад у сфері управління відходами упаковки, електричного та електронного обладнання, батарей і акумуляторів розробляються законопроекти «Про упаковку та відходи упаковки» «Про відходи електричного та електронного обладнання», «Про батареї і акумулятори», які відповідатимуть рамковому закону «Про управління відходами».

Чинні закони, які регулюють зазначені потоки відходів:

Відходи електричного та електронного обладнання (ВЕЕО) – ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Визначає, що основні фонди підприємства до яких віднесено електричного та електронного обладнання (ЕЕО), підлягають обліку та списанню з балансу підприємств після чого підлягає обов'язковому знищенню (утилізації) на спеціалізованих підприємствах. Постанова Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні» від 10 березня 2017 р. № 139. установлює вимоги щодо обмеження використання небезпечних речовин в ЕЕО з метою забезпечення екологічно безпечної утилізації та видалення ВЕЕО.

Відходи батарей і акумуляторів – Закон України «Про хімічні джерела струму», «Положенням про порядок збирання та переробки відпрацьованих свинцево-кислотних акумуляторів» та «Правилами експлуатування акумуляторних свинцевих стартерних батарей колісних транспортних засобів і спеціальних машин, виконаних на колісних шасі».

Зняті з експлуатації транспортні засоби - ЗУ «Про утилізацію транспортних засобів». Законом надається можливість виробникам транспортних засобів (які здійснюють виробництво на території України) самостійно взяти на себе обов'язок утилізувати транспортні засоби власного виробництва.

Відходи мастил (олив) – Постанова КМУ «Деякі питання збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізації та/або знешкодження відпрацьованих мастил (олив)» від 17.12.2012 № 1221.,

Відходи шин – Постанова КМУ «Деякі питання збирання, заготівлі та утилізації зношених шин» від 27 липня 2011 року № 1136, яка установлює зобов'язання для що підприємства, установи та організації, які виробляють та/або імпортують шини для транспортних засобів мають забезпечити подальше збирання, заготівлю та утилізацію зношених шин).

Таким чином, виконання документу державного планування відповідає зобов'язанням у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному, регіональному та місцевих рівнях.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення - це будь-які ймовірні наслідки для флори і фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, безпеки життєдіяльності населення та взаємодії цих факторів. Вторинні наслідки для довкілля - це непрямі впливи на довкілля, які виникають під дією природних чи антропогенних чинників, що не передбачають прямого впливу на довкілля. Кумулятивні наслідки - це нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Синергічні наслідки - це сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Для визначення ймовірних наслідків для довкілля, в тому числі здоров'я населення, від реалізації цілей і завдань, визначених в проекті НПУВ було використано контрольний перелік питань (таблиця 6.1).

Таблиця 6.1 Оцінка ймовірного впливу НПУВ на довкілля відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація НПУВ спричинити	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Відходи				
Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів			•	
Збільшення обсягів переробки відходів з вилученням небезпечних та ресурсоцінних компонентів та їх утилізації	•			+
Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами		•		+
Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів III-IV класу небезпеки			•	
Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки			•	
Збільшення обсягів переробки побутових відходів з вилученням небезпечних та ресурсоцінних компонентів та їх утилізації	•			+
Повітря				
Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел		•		+
Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел		•		+
Погіршення якості атмосферного повітря		•		+
Зміни повітряних потоків, вологості, температури або будь які зміни клімату			•	
Водні ресурси				
Збільшення обсягів скидів у поверхневі води			•	
Погіршення якості поверхневих вод			•	
Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону			•	

Чи може реалізація НПУВ спричинити	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Забруднення підземних водоносних горизонтів			•	+
Збільшення обсягів скидів у поверхневі води			•	
Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню			•	
Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод			•	
Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту			•	
Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)			•	
Земельні ресурси				
Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару		•		+
Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів			•	
Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу			•	
Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів			•	
Біорізноманіття				
Негативний вплив на ландшафт		•		+
Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві			•	
Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини			•	
Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин			•	
Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля			•	
Населення та інфраструктура				
Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території			•	
Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі			•	
Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні об'єкти		•		+
Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей		•		+
Екологічне управління та моніторинг				
Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки			•	
Погіршення екологічного моніторингу			•	
Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження			•	
Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва			•	
Інше				
Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів			•	
Суттєве порушення якості природного середовища			•	

Очікуваними наслідками реалізації НПУВ є зниження навантаження на довкілля, пов'язане з утворенням відходів та поводженням з ними. При цьому реалізація заходів зі створення об'єктів інфраструктури управління відходами, модернізації таких об'єктів, а також експлуатація об'єктів управління відходами будуть супроводжуватися додатковими факторами впливу на довкілля.

Негативні впливи на довкілля, що будуть виникати при створенні, модернізації та експлуатації інфраструктурних об'єктів, не будуть перевищувати нормативно допустимих рівнів. Це буде забезпечуватись застосуванням сучасних технічних рішень та проходженням процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД), за потреби.

Очікується, що реалізація НПУВ буде мати лише опосередкований вплив на здоров'я населення через прямі впливи на складові довкілля.

Очікувані позитивні наслідки реалізації НПУВ, що формалізовані в НПУВ у вигляді цільових показників його реалізації. З метою реалізації Національного плану управління відходами до 2024 - 2033 року, в рамках нього визначено наступні пріоритетні цілі:

Ціль 1. Удосконалення та наближення національного законодавства до вимог європейського на виконання положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС у сфері управління відходами.

Ціль 2. Впровадження економічних інструментів для удосконалення управління відходами.

Ціль 3. Вдосконалення інституційної структури сфери управління відходами та зміцнення кадрового потенціалу у сфері управління відходами.

Ціль 4. Реформування системи інформаційного забезпечення сфери управління відходами

Ціль 5. Забезпечення розбудова та модернізація інфраструктури управління відходами

Ціль 6. Підвищення обізнаності населення щодо управління відходами

При цьому слід враховувати, що цими показниками позитивні наслідки не обмежуються. За окремими видами відходів числові значення очікуваного позитивного ефекту не визначаються через значний рівень невизначеності, що зумовлений зовнішніми і внутрішніми факторами.

Довгострокові наслідки від прийняття НПУВ важко переоцінити, оскільки передбачається вдосконалення системи поводження з відходами, створення нових та реконструкція об'єктів управління відходами що не відповідають вимогам санітарної та екологічної безпеки. Очевидно, що довгостроковими наслідками є покращення якості компонентів довкілля та підвищення рівня добробуту населення, що буде результатом виконання та дотримання заходів НПУВ.

Оцінка та аналіз запланованих заходів НПУВ свідчить про пом'якшення можливих негативних кумулятивних впливів, пов'язаних з виконанням програми та досягненням цільових показників.

На основі експертних оцінок, представлених в таблиці 6.1, можна зробити наступні висновки щодо ймовірного впливу НПУВ на довкілля:

Реалізація заходів, передбачених НПУВ, може супроводжуватись появою прямих та опосередкованих наслідків, як для окремих компонентів довкілля, так і сукупним впливом на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Ймовірними наслідками для елементів довкілля та здоров'я населення є:

- *вплив на атмосферне повітря.*

В результаті реалізації НПУВ суттєвого впливу на атмосферне повітря не очікується,

оскільки реалізація окремих заходів НПУВ буде призводити до збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, окремих - до зменшення. Зокрема, розвиток системи збирання та перевезення ТПВ, збільшення автопарку сміттевозів призведе до збільшення викидів, проте кількість сміттевозів та режим їх руху за маршрутами збирання відходів в кінцевому підсумку не буде суттєво впливати на загальні обсяги викидів, а використання сучасних сміттевозів забезпечить дотримання вимог законодавства щодо параметрів викидів. Реалізація таких заходів НПУВ, як закриття полігонів та звалищ, зменшення обсягів захоронення біовідходів, забезпечення екологічно безпечного функціонування місць видалення промислових відходів, облаштування регіональних полігонів системами збирання біогазу буде супроводжуватися зменшенням обсягів викидів та поліпшенням якості атмосферного повітря.

Кумулятивно розвиток інфраструктури збирання та поводження з відходами в Україні не буде призводити до викидів, що перевищують ГДК;

- *вплив на водні ресурси.*

Позитивний вплив реалізації заходів НПУВ на водні ресурси буде полягати у зниженні забруднення поверхневих та підземних вод за рахунок припинення експлуатації МВВ, що не відповідають встановленим вимогам, забезпечення екологічно безпечного функціонування діючих МВВ, очищення та реабілітації земельних ділянок, забруднених непридатними до застосування ХЗЗР, промисловими токсичними відходами, розміщеними у ставках-накопичувачах, проведення реконструкції, модернізації та будівництва комунальних очисних споруд;

- *вплив на земельні ресурси.*

Внаслідок реалізації НПУВ не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Натомість, ймовірними позитивними наслідками реалізації заходів НПУВ є відновлення природних ландшафтів, раціональне використання земельних ресурсів, поліпшення структури земельного фонду. Будівництво об'єктів інфраструктури збирання та перероблення відходів вимагає залучення у господарській обіг додаткових земельних ділянок, котре, однак, буде скомпенсоване за рахунок вивільнення територій існуючих МВВ, що підлягають закриттю. Дотримання вимог щодо розміщення та функціонування запланованих об'єктів дозволить мінімізувати їх негативний вплив на земельні ресурси.

- *вплив на біорізноманіття та природно-заповідні зони.*

НПУВ не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття. Натомість, реалізація запропонованих НПУВ заходів сприятиме раціональному використанню природних ресурсів, збереженню цінних природних комплексів та ландшафтів, біологічного різноманіття, у тому числі природно-заповідного фонду за рахунок очищення та реабілітації їх територій від існуючих санкціонованих та стихійних звалищ;

- *вплив на території Смарагдової мережі.*

Вплив на природні території та об'єкти Смарагдової мережі, які зберігають біорізноманіття та включають території та об'єкти природно-заповідного фонду, їх функціональні та охоронні зони, території, зарезервовані з метою наступного заповідання, території та об'єкти екомережі, водно-болотні угіддя міжнародного значення не планується.

Наслідки впливу об'єктів управління відходами, згідно НПУВ, можуть виявлятися у територіях та об'єктах Смарагдової мережі у випадках будівництва їх та інфраструктури у межах природоохоронних територій або їх охоронних зон з порушенням екологічного законодавства України. Для запобігання цих негативних наслідків для будівництва або

модернізації існуючих об'єктів управління відходами передбачається обов'язкове проведення оцінки впливу на довкілля згідно чинних вимог.

- *вплив на здоров'я населення.*

НПУВ не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення регіону загалом. Проте, можливе локальне формування такої загрози у місцях розміщення об'єктів інфраструктури поводження з відходами (ССЗ, ССС, СПС та інші) за умов порушення вимог щодо експлуатації таких об'єктів. Очікується, що реалізація НПУВ буде мати лише опосередкований вплив на здоров'я населення через прямі впливи на складові довкілля, поліпшення яких має призвести до зниження рівня захворюваності населення та покращення умов його життєдіяльності;

-*вплив на кліматичні зміни.*

Очікується загальний позитивний вплив реалізації НПУВ щодо запобігання кліматичним змінам через підсумкове зменшення викидів парникових газів. Слід очікувати зниження викидів парникових газів за рахунок очищення територій від накопичених відходів, облаштування регіональних полігонів системами збирання біогазу, реалізації заходів з біологічного оброблення відходів та утилізація відходів з використанням їх енергетичного потенціалу. Реалізація окремих заходів НПУВ буде супроводжуватися додатковими викидами парникових газів, але їх кількість буде нівельованою за рахунок позитивних ефектів інших заходів;

- *вплив на стан системи поводження з відходами.*

НПУВ передбачає виконання заходів, реалізація яких призведе до раціональнішого поводження з відходами та зниження їх негативного впливу на довкілля і здоров'я населення. Основні позитивні наслідки реалізації НПУВ очікуються саме у зниженні навантаження на довкілля, пов'язаного з утворенням відходів та усіма операціями поводження з ними;

- *вплив на стан системи екологічного управління та моніторингу.*

НПУВ не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки. Водночас, реалізація заходів НПУВ забезпечить доступ до оперативної інформації про стан системи поводження з відходами у процесі прийняття ефективних рішень, формування цивілізаційної парадигми поводження з відходами.

Ймовірність того, що реалізація НПУВ призведе до таких можливих наслідків, які в сукупності матимуть кумулятивний чи синергійний негативний вплив на довкілля або здоров'я людей, відсутня. Зокрема, будівництво сміттєспалювальних підприємств, передбачених заходами НПУВ, вимагає їх розташування біля промислових центрів, та обов'язкового облаштування відповідною інфраструктурою. Це створить негативний кумулятивний вплив на стан атмосферного повітря та ґрунтів у місці його локалізації. Забезпечення дотримання норм гранично допустимих викидів, що реалізується за допомогою двостадійного очищення газів, а також зменшення обсягів викидів, що утворюються при накопиченні відходів у місцях їх видалення, дозволить в підсумку нівелювати негативний вплив та досягти екологічно нейтрального сумарного ефекту населених пунктів.

Будівництво регіональних полігонів, що є спеціалізованими інженерними спорудами, призначеними для захоронення ТПВ, передбачено НПУВ біля великих міст. Таке розміщення спричинить кумулятивне негативне навантаження на екосистему даних територій. Проте, функціонування регіональних полігонів із дотриманням інженерно-технологічних, санітарних та епідеміологічних норм, забезпеченням екологічної безпеки території дозволить мінімізувати негативний вплив на довкілля і здоров'я населення в межах локальних територій.

У разі реалізації заходів НПУВ можна очікувати позитивного кумулятивного і синергійного ефектів покращення стану довкілля та здоров'я населення у середньо- і довгостроковій перспективі. Довгострокові наслідки від реалізації НПУВ пов'язані з удосконаленням системи поводження з відходами, створенням нових або реконструкцією існуючих об'єктів управління відходами, що не відповідають вимогам санітарної та екологічної безпеки, припиненням функціонування об'єктів, що не відповідають діючим нормам. Довгострокові наслідки проявляються через покращення якості компонентів довкілля та умов життєдіяльності населення.

Реалізація заходів, пов'язаних з припиненням експлуатації МВВ та рекультивацією територій, що зазнали екологічного тиску, сприятиме екстернальному перехресному позитивному впливу на стан атмосферного повітря, земельних та водних ресурсів, створюючи при цьому передумови для поліпшення умов проживання населення та стану його здоров'я.

Послідовна узгоджена реалізація заходів НПУВ, спрямованих на охоплення всієї території України роздільним збиранням відходів, із заходами зі створення сміттесортувальних ліній створить синергійні ефекти у формі скорочення обсягів захоронення відходів, підвищення рівня вилучення ресурсоцінних компонентів, повного вилучення небезпечних відходів зі складу ТПВ. Комплексна реалізація усіх передбачених НПУВ заходів дозволить агреговано досягти покращення стану довкілля, а їх поетапне узгоджене виконання - забезпечити нагромадження позитивних ефектів при переході від коротко- до довгострокового періоду.

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Очікуваними наслідками реалізації НПУВ є зниження навантаження на довкілля, пов'язане з утворенням відходів та поводженням з ними.

При цьому реалізація заходів зі створення об'єктів інфраструктури управління відходами, модернізації таких об'єктів, а також експлуатація об'єктів поводження з відходами будуть супроводжуватися додатковими факторами впливу на довкілля.

Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків реалізації НПУВ було виявлено заплановані види діяльності, що потребують серйозної уваги під час їх реалізації, щоб не припустити негативного впливу на довкілля та здоров'я населення внаслідок реалізації НПУВ.

Варто підкреслити, що НПУВ є рамковим документом планування і окреслює головні напрямки у яких слід рухатися для реалізації держаної політики. Натомість регіональні та місцеві плани управління відходами покликані встановити конкретні заходи, які враховують місцеві умови, економічні розрахунки та спроможність реалізації.

1. Заходи із запобігання засміченню та очищення засмічених територій.

У 2021 році прийнято перший спеціальний закон «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України», яким запроваджено в Україні окремі положення тих змін, що були внесені Директивою ЄС/2015/720 до базової Директиви ЄС/94/62 про упаковку та відходи упаковки. За результатами аналізу інформації, наданої Асоціацією ритейлерів України, за рік дії рішення уряду щодо встановлення мінімальних роздрібних цін на пластикові пакети українці зменшили їх використання на 40-90% та більш ніж вдвічі збільшили споживання біорозкладних. Попри це, залишається не врегульованим розповсюдження в торгових точках інших одноразових виробів із пластику.

Щороку ОМС проводять заходи із ліквідації несанкціонованих звалищ та роботи по залученню громадськості до здійснення заходів з благоустрою населених пунктів. У 2022 році понад 2,66 млн. осіб взяли участь у таких заходах.

Рекомендовані заходи.

З погляду запобігання та подолання засмічення слід зазначити, що на практиці будь-яка дія, спрямована на запобігання утворенню відходів сприятиме зменшенню засмічення на суші та в морському середовищі. Значною мірою це стосується і потоку побутових відходів, і дій, спрямованих на впровадження циркулярної економіки, зокрема шляхом налагодження системи управління відходами упаковки та відмови від упаковки, що не підлягає рециклінгу та подовження життєвого циклу продукції. Крім того, важливо налагодити схеми збирання побутових відходів, сприяти будівництву об'єктів оброблення відходів та підвищувати екологічну свідомість населення.

З метою запобігання засміченню та прибирання всіх видів відходів рекомендуються наступні заходи:

1. Проведення просвітницьких кампаній. Ці кампанії мають бути спрямовані на приватних осіб, підприємства та інші організації з метою підвищення обізнаності про негативний вплив засмічення та важливість правильного управління відходами.

Метою комунікаційної стратегії має бути сприяння тому, щоб суспільство перестало толерувати випадки засмічення територій та спалювання зелених відходів та сприймало це як

недотримання правил та особистого права на чисте довкілля. Паралельно необхідне посилення спроможності контролюючих органів забезпечувати дотримання законодавства.

Органи влади та адміністратори послуг управління відходами мають сприяти ініціативам, які спрямовані на залучення мешканців до участі в заходах з прибирання, таких як волонтерські екологічні акції з прибирання чи толоки.

2. Посилення правозастосування та контролю. Правоохоронні органи можуть отримати більше ресурсів для забезпечення дотримання вимог щодо управління відходами та правил благоустрою, а штрафи за засмічення мають бути збільшені до розміру, щоб утримати людей від такої поведінки.

Екологічні інспектори повинні вживати заходів для закриття та ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ - коли існує дозволена альтернатива.

3. Покращення інфраструктури збирання та оброблення відходів. Цей НПУВ передбачає інвестиції в інфраструктуру збирання та оброблення відходів та, наприклад, заходи збільшення охоплення населення послугами управління відходами до повного покриття, покращення систем вивезення відходів.

Для забезпечення створення комплексної інфраструктури управління відходами важливо підвищувати обізнаність про негативні наслідки нинішніх методів захоронення відходів та переваги сталих практик управління відходами. Важливо також пояснити, що витрати на надання послуг зі комплексного управління відходами повинні покриватися утворювачами відходів за рахунок тарифів, доповнених, у разі необхідності, грантовим фінансуванням або субсидіями. Крім того, інформація про реалістичну вартість послуг з управління відходами повинна бути надана особам, які приймають рішення, планувальникам, медіа та громадянському суспільству. У громадянському суспільстві поширена помилкова думка, що відновлення матеріалів і рециклінг приносять дохід, який перевищує понесені витрати. Проте аналіз показує, що це фактично чиста собівартість діяльності. Це повідомлення має бути зрозумілим для всіх зацікавлених сторін. Подібні хибні уявлення можуть перешкодити прийняттю ефективних рішень щодо управління відходами.

4. Заходи просторового планування. Громадські місця мають бути спроектовані таким чином, щоб вони були вільними від сміття, наприклад, з достатньою кількістю сміттєвих баків і знаків, що заохочують до належного управління відходами. Колір та яскраві написи на баках мають привертати увагу людей до них і заохотити правильно поводитись зі своїми відходами. У громадських місцях, де дозволено куріння, попільнички можуть запобігти засміченню недопалками. Можуть бути здійсненні інвестиції в інноваційні технології такі як "розумні" сміттєві баки, які визначають, коли вони переповнені і потребують спорожнення. Фізичні бар'єри, такі як паркани, живоплоти та низькі стіни, запобігають рознесенню відходів з території. Враховуючи ці особливості в дизайні громадських просторів, можна запобігти засміченню та заохотити населення до належного управління відходами.

5. Політика зменшення відходів. Національна програма запобігання утворенню відходів включатиме заходи, спрямовані на зменшення обсягів утворених відходів, наприклад, розроблення законодавства про заборону одноразового пластику, а також стимули для бізнесу щодо зменшення обсягів відходів.

2. Заходи з очищення історичних місць розміщення відходів.

Технічні обмеження та надзвичайно високі затрати очищення історичних місць вказують на те, що на даний момент неможливо або нереалістично розглядати питання комплексного очищення об'єктів, де розміщені небезпечні промислові відходи. Тому необхідно провести інвентаризацію із визначенням ступеня ризику (від низького до високого ризику) та

встановлення пріоритетності для ділянок, а також графік остаточної рекультивації. В першу чергу очищенню підлягають об'єкти, які становлять найбільший ризик. Розподіл обмежених ресурсів на рекультивацію об'єктів має бути таким, щоб це принесло максимальну користь суспільству.

На основі вивчення наявних літературних джерел та вітчизняних і міжнародних практичних рекомендацій та досвіду реалізації аналогічних проектів з врахуванням проведених досліджень та аналізу отриманих матеріалів і звітів обґрунтовуються основні варіанти локалізації та ліквідації/рекультивації забруднених ділянок:

1. Переміщення відходів. Вилучення (звільнення території від відходів) та подальше їх перевезення й перезахоронення є одним із найбільш часто застосовуваних методів. При цьому мобілізаційні та експлуатаційні витрати становлять більшу частину загальної вартості методу.

2. Локалізація забруднення. Системи локалізації забруднення є традиційним методом інженерної рекультивації ґрунтів. Сутність його полягає в організації захисного «покриття» або в облаштуванні бар'єру між майбутнім користуванням ділянкою землі та забрудненим ґрунтовим шаром.

3. Консервація із застосуванням розчину бішофіту. Даний метод можна віднести до методів санітарної консервації, суть якого полягає в попередньому ущільненні мас відходів, що залишаються «на місці» без переміщення, далі проводиться відсіпка ущільнених мас інертними відходами (наприклад, подрібненими будівельними відходами) або суглинистим ґрунтом, при цьому формується рельєф площадки (технічна рекультивація) й далі підготовлена площадка заливається розчином бішофіту.

4. Ліквідація звалища з облаштуванням котловану «на місці».

5. Ліквідація звалища із розділенням маси відходів.

6. Ліквідація звалища із розділенням маси відходів та отриманням ґрунту-рекультиванту.

7. Стабілізація.

3. Заходи Національної програми запобігання утворенню відходів.

Запобігання утворенню відходів досягається реалізацією таких заходів:

- заохочення та підтримка сталого виробництва і споживання продукції;
- заохочення проектування, виробництва та використання ресурсоефективної та більш довговічної продукції, у тому числі подовження строку її використання, а також продукції, придатної до ремонту, повторного використання та модернізації;
  - виділення з відходів сировини, яка може бути використана повторно;
  - забезпечення доступності запасних частин, інструкцій з експлуатації, технічної інформації чи інших інструментів, обладнання або програмного забезпечення, що дозволяють проводити ремонт і забезпечують повторне використання продукції без зниження рівня її якості та безпечності функціонування;
  - зменшення обсягів утворення відходів з урахуванням впровадження найкращих доступних технологій і методів управління у процесі промислового виробництва;
  - зменшення вмісту небезпечних речовин у продукції відповідно до технічних регламентів;
  - зменшення утворення відходів, непридатних з технічних чи економічних причин до рециклінгу або інших операцій з відновлення відходів;
  - визначення продукції, яка є основним джерелом засмічення навколишнього природного середовища, та вжиття відповідних заходів для запобігання та зменшення утворення відходів такої продукції;

- проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадськості з питань запобігання утворенню відходів та забрудненню навколишнього природного середовища;

- створення суб'єктами господарювання, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до компетенції та забезпечення діяльності пунктів приймання відходів продукції для ремонту та підготовки їх до повторного використання;

- зменшення обсягів утворення відходів харчових продуктів у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах.

В той же час слід зазначити, що, запобігання утворенню відходів може бути кількісним або якісним. Перше може бути досягнуто шляхом зменшення кількісних обсягів утворення відходів або подовження терміну служби продукту, відтермінування моменту, коли він стає відходами. Якісне запобігання відходам, натомість, означає - зменшення вмісту шкідливих речовин у матеріалах і продуктах або запобігання якісному утворенню відходів, що містять небезпечні речовини.

4. Заходи Національної програми зменшення захоронення біовідходів.

Заходи, передбачені Національною програмою зменшення захоронення біовідходів:

- збирання та компостування «зелених» відходів – зменшення відходів, що біологічно розкладаються приблизно на 5% на рік;

- домашнє компостування – стабілізація поточних нижніх рівнів генерації відходів, що біологічно розкладаються в сільській місцевості;

- збирання та оброблення відходів, що біологічно розкладаються з домогосподарств, ресторанів, інших джерел та будівництво установок для аеробного або анаеробного оброблення з виробництвом компосту або біогазу – зменшення захоронення відходів, що біологічно розкладаються приблизно на 7% на рік;

- створення фінансово-економічних стимулів для зниження частки видалення на полігон відходів та збільшення рециклінгу побутових відходів, що біологічно розкладаються;

- підвищення екологічної свідомості населення та адміністративного потенціалу ОМС для управління відходами, що біологічно розкладаються.

5. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків для територій Смарагдової мережі.

Плановані об'єкти управління відходами повинні уникати об'єктів визначених міжнародними і національними нормами природоохоронних територій і вразливих об'єктів Смарагдової мережі. Для збереження біорізноманіття та природоохоронних територій необхідно передбачити заходи:

- формування стратегічних напрямів охорони об'єктів Смарагдової мережі;
- здійснення заходів щодо відновлення розвитку та збалансованого використання природоохоронних територій;

- забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку об'єктів Смарагдової мережі шляхом створення ефективної системи співпраці держав, регіонів та територіальних громад;

- визначення стратегічних пріоритетів відновлення та розвитку територій, постраждалих від порушень у сфері управління відходами;

- створення належної системи управління та відновлення об'єктів Смарагдової мережі від об'єктів управління відходами.

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ

Національний план управління відходами України до 2033 року розроблений на довгостроковий період і є плановим документом.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації НПУВ вказує на те, що його реалізація передбачає досягнення цілей та виконання завдань, які повинні сприяти поширенню позитивних впливів на складові довкілля та здоров'я населення, зокрема забезпечити стале використання потенціалу територій з природними обмеженнями, сприяти подоланню наслідків та відновленню територій техногенних та екологічних катастроф, запобігання або зменшення утворення відходів, зменшення негативних наслідків від утворення відходів та їх управління, зменшення загальних наслідків використання ресурсів і підвищення ефективності такого використання, що є вкрай важливим для переходу до циркулярної економіки та забезпечення довгострокової конкурентоздатності. Це свідчить, що НПУВ спрямований на екологічно збалансований сценарій розвитку.

У контексті стратегічної екологічної оцінки НПУВ можуть бути розглянуті й інші сценарії розвитку:

1) гіпотетичний «нульовий» сценарій, за яким НПУВ не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію;

2) сценарій, за яким затверджується проект НПУВ, який включає лише ті завдання, які не чинять жодного незначного тимчасового короткострокового негативного впливу на довкілля.

Гіпотетичний «нульовий» сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану речей. Цей варіант виходить з того, що зміни практично не відбуватимуться. Заходи у сфері поводження з відходами будуть здійснюватися без чітко визначеного нормативного документу, яким передбачено напрями та завдання з поліпшення системи управління відходами. Це призведе до збереження тенденцій, що сформувалися в Україні стосовно стану довкілля та здоров'я населення. Такий подальший розвиток не відповідає пріоритетам державної екологічної політики описаної вище.

Головною потенційною загрозою гіпотетичного «нульового» сценарію є відсутність системності розвитку системи управління відходами в середньо- та довгостроковій перспективі, що може спричинити відсутність збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку держави.

В разі не затвердження НПУВ можуть загальмуватися процеси, скеровані на відновлення (збереження) балансу екосистем та адаптації до зміни клімату, що спричинятиме до збільшення викидів парникових газів в атмосферу, забруднення водних та земельних ресурсів, зокрема небезпечними відходами, незворотної втрати рідкісних видів тварин і рослин, руйнування природоохоронних та заліснених територій тощо.

Реалізація гіпотетичного «нульового» сценарію ілюструє значне загострення екологічних проблем, які не сприятимуть формуванню комфортних умов життєдіяльності населення та можуть спричинити до погіршення його здоров'я.

Відтак за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного «нульового» сценарію розвиток систему управління відходами в Україні буде ускладнений, і цей сценарій з високою ймовірністю може призвести до погіршення екологічної ситуації в державі, що в

кінцевому результату негативно позначиться на здоров'ї населення.

Другий сценарій передбачає затвердження альтернативного проекту НПУВ, який включає лише ті завдання, які не чинять жодного негативного впливу на довкілля, навіть незначного тимчасового короткострокового негативного впливу. За такого сценарію до альтернативного проекту НПУВ не будуть включені завдання, пов'язані з будівництвом інфраструктури поводження з відходами, оскільки роботи, пов'язані з їх відновленням/модернізацією/будівництвом можуть мати потенційний тимчасовий короткостроковий негативний вплив на довкілля (забруднення прилеглих територій під час будівництва, пошкодження ґрунтів пересуванням великогабаритної техніки, збільшення викидів парникових газів в атмосферу внаслідок скупчення пересувних джерел забруднення, збільшення шумового навантаження на окремих територіях тощо).

Водночас затвердження проекту НПУВ відповідно до другого альтернативного сценарію не сприятиме повноцінному забезпеченню життєдіяльності населення, оскільки не відбуватиметься відновлення та модернізація інфраструктури управління відходами, в т. ч. будівництво об'єктів механіко-біологічного оброблення відходів тощо. В кінцевому результаті, в середньо- та довгостроковій перспективі, це може негативно позначитись на здоров'ї населення, його міграції за межі країни, а також стати причиною занедбання в довгостроковій перспективі природоохоронних територій. Відтак затвердження проекту НПУВ відповідно до другого альтернативного сценарію, на нашу думку, не доречно, з огляду на забезпечення охорони та збереження довкілля та здоров'я населення в довгостроковій перспективі.

Натомість, в аналізованому проекті НПУВ передбачено, що планування розвитку системи управління відходами до 2033 року ґрунтується на врахуванні ключових викликів, які впливають на людину, інфраструктуру, безпекове середовище, економіку, довкілля, здоров'я населення, а також включатиме побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій щодо розвитку.

Відтак в інтересах забезпечення переходу до сучасного управління відходами для ефективного використання відходів як ресурсів та сталого розвитку шляхом запобігання їх утворенню відповідно до державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами найсприятливішим варіантом буде затвердження проекту Національного плану управління відходами України до 2033 року.

Опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у т. ч. ускладнення.

Зміст звіту про СЕО сформований відповідно до пункту 2 статті 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

З огляду на стратегічний характер проекту НПУВ до 2033 року, ключове значення у виконанні СЕО мали методи стратегічного аналізу. Насамперед, доречним виявилось застосування аналізу контексту стратегічного планування, що передбачає встановлення зв'язків з іншими документами державного планування. Відповідність цілей та завдань НПУВ загальним цілям державної екологічної політики та цілям, завданням, напрямкам галузевих документів державного планування.

Також проведено аналіз поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я, в розрізі компонентів довкілля (клімату і факторів, що на нього впливають, атмосферного повітря, водних та земельних ресурсів, біорізноманіття та природоохоронних територій, відходів, здоров'я населення та інфраструктури). Здійснено оцінку ймовірних наслідків виконання цілей та завдань проекту НПУВ, як на окремі компоненти довкілля, так і на комплексні умови

територій - стан довкілля, збереження біорізноманіття, раціональність використання наявних ресурсів, розвиток природних та техногенних процесів, а також вплив на здоров'я населення.

Оцінка кумулятивних ефектів дозволила спрогнозувати потенційний сукупний вплив на стан довкілля, в тому числі здоров'я населення, внаслідок реалізації цілей і завдань НПУВ.

Для здійснення СЕО був обраний метод експертних оцінок, суть якого полягає у визначенні майбутнього на основі думок кваліфікованих спеціалістів-експертів, викладених у публічних звітах та аналітичних матеріалах, а також метод екстраполяції, оскільки цей метод полягає в перенесенні встановленого характеру розвитку певної території чи процесу в майбутнє і ґрунтується на вивченні кількісних і якісних параметрів досліджуваного об'єкта за попередні роки, з подальшим логічним продовженням, окресленням тенденцій його розвитку. При цьому здійснювалось:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових показників в розрізі компонентів довкілля, в т. ч. здоров'я населення;
- визначення можливих чинників змін антропогенного та природного характеру;
- проведення оцінки потенційного впливу цілей на складові довкілля та на стан здоров'я й добробут населення.

В процесі аналізу стану довкілля були використані статистичні дані Державної служби статистики України та офіційні дані органів виконавчої влади, на які покладено функції і завдання спостереження та інформаційного забезпечення державної системи моніторингу довкілля (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна гідрометеорологічна служба, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру), а також обласних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я. Окрім того, були проаналізовані доступні дані експертних звітів та аналітичних матеріалів щодо оцінки впливу наслідків повномасштабної воєнної агресії росії проти України на стан довкілля та здоров'я населення.

Особливе значення для аналізу та визначення перспектив просторового розвитку відіграють геопросторові дані, тобто дані з чіткою географічною прив'язкою. Проте частина таких даних є застарілими та зберігаються у паперовому форматі, що унеможливує їх застосування для виконання поточного аналізу та прогнозування розвитку територій. Це стосується як інформації щодо природних умов та ресурсів, розвитку небезпечних природних процесів, так і структури землекористування та територій зі встановленим режимом використання (природоохоронні території, зони та округи санітарної охорони, охоронні зони, санітарно-захисні зони тощо). Також доступ до частини даних під час війни є обмеженим (наприклад, інформація щодо мінування територій), що теж унеможливує їх застосування для аналізу поточної ситуації та прогнозування ймовірних тенденцій розвитку.

Водночас тимчасова воєнна окупація частини території на сході та півдні України та активні бойові дії унеможливають проведення об'єктивної оцінки стану довкілля на цих територіях. Це, перш за все, стосується природоохоронних територій, біорізноманіття, стану водних та земельних ресурсів, здоров'я населення, що проживає на цих територіях.

Таким чином, стратегічна екологічна оцінка проєкту НПУВ здійснювалась з огляду на зазначені вище обмеження.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Обов'язковою складовою процесу виконання документа державного планування є здійснення моніторингу наслідків його виконання для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а також для своєчасного вжиття заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання документа державного планування, а в разі їх виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків, вжиття заходів для їх усунення.

Моніторинг, як процес регулярного збирання ключових кількісних даних для визначення прогресу в досягненні встановлених цільових показників та попередженні небажаних результатів, відставання тощо, здійснюється за принципами достовірності, добросовісності, відповідності та актуальності інформації та обов'язкового врахування.

Моніторинг проводиться згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. №1272). Відповідно до пункту 5 зазначеного Порядку для забезпечення систематичності та об'єктивності спостережень за змінами стану довкілля визначено:

1. Зміст заходів для здійснення моніторингу та строки їх виконання. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління відходами, на основі показників оцінки досягнення цілей та здійснення заходів один раз на два роки здійснює оцінку ефективності впровадження Національного плану управління відходами та оприлюднює її результати на своєму офіційному веб-сайті.

Для проведення моніторингу рекомендовано здійснювати наступні заходи:

- збір та аналіз інформації про поточний стан складових довкілля, включаючи значення ключових екологічних показників, зокрема визначених для оцінки досягнення Цілей сталого розвитку України до 2030 року (затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722), порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками - 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників провести аналіз на предмет зв'язку з реалізацією заходів, визначених НПУВ);

- порівняння захворюваності населення з минулорічними показниками - 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників провести аналіз щодо зв'язку з реалізацією заходів, передбачених НПУВ).

Здійснення таких заходів забезпечує можливість:

- виявлення наслідків виконання НПУВ для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10-15 років, 50-100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;

- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням НПУВ;

- виявлення непередбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків виконання НПУВ для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Заходи, передбачені для здійснення моніторингу, враховують специфіку НПУВ, період його реалізації та необхідність здійснення моніторингу на різних стадіях виконання визначених в ній завдань. Водночас вплив на довкілля проєктів та заходів, скерованих на досягнення цілей НПУВ, виконання яких передбачає проведення стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», будуть моніторитися окремо під час їх реалізації та після їх завершення.

2. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників відповідно до кожного з визначених у звіті про стратегічну екологічну оцінку наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Для відстежування ефективності реалізації плану та виконання встановлених за допомогою цільових показників та індикаторів, наведених у таблиці нижче, буде здійснюватися моніторинг та оцінка виконання завдань, визначених у НПУВ до 2033 року. Джерелом даних для проведення вищезазначеної оцінки буде інформація із новоствореної інформаційної системи управління відходами, зібрана в існуючих базах даних, та статистичних обстежень, звітів про виконання регіональних та місцевих планів управління відходами та інших джерел.

Таблиця 9.1. Цільові показники виконання НПУВ

№	Найменування показника	Показник
1	Цільові показники з управління побутовими відходами	Статтею 37 Закону встановлено цільові показники щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу побутових відходів: <ul style="list-style-type: none"> • до 2025 року – не менше 10% їх маси; • до 2030 року – не менше 20% їх маси; • до 2035 року – не менше 25% їх маси; • до 2040 року – не менше 35% їх маси. Інші цільові показники, які відсутні у законодавстві України, ґрунтуються на досвіді інших європейських країн, із урахуванням вимог директив ЄС.
2	Цільові показники з управління відходами, які біологічно розкладаються	Рік відліку для виконання цільових показників пропонується взяти 2024 як рік початку дії НПУВ. Часові проміжки, надані для виконання цільових показників зі зменшення видалення на полігони біовідходів: 75% через 5 років, 50% через 8 років, 35% – через 15 років – після прийняття державами – членами та введенням ними в дію законів, підзаконних нормативно-правових актів та адміністративних положень, необхідних для дотримання вимог Директиви Ради 1999/31/ЄС. Для поступового наближення до європейського законодавства визначено наступні цільові показники: до 2030 року захоронення біовідходів зменшити на 25%; від загальної маси побутових відходів; до 2033 року захоронення біовідходів зменшити до 50%.
3	Цільові показники з управління відходами упаковки	Цільові показники з управління відходами упаковки визначаються законодавством про упаковку та відходи упаковки й будуть впроваджені після прийняття законопроекту «Про упаковку та відходи упаковки» (реєстр. № 10066 від 18.09.2023). Цей законопроект передбачає, що на наступний рік після введення в дію цього закону загальна норма рециклінгу становитиме 30% із визначенням відсотку рециклінгу окремо для кожного виду відходів (папір / картон, скло, пластмаси, чорні метали, алюміній, дерево) із наступним збільшенням щороку.

№	Найменування показника	Показник
4	Цільові показники управління відходами батарей та акумуляторів	Цільові показники з управління відходами батарей та акумуляторів визначаються законодавством про батареї та акумулятори й будуть впроваджені після прийняття відповідного законопроекту «Про батареї, акумулятори та відходи батарей та акумуляторів», який імплементує Регламент Європейського Парламенту і Ради 2023/1542 від 12 липня 2023 р. про батареї та відходи батарей, що вносить зміни до Директиви 2008/98/ЄС і Регламенту (ЄС) 2019/1020 та скасовує Директиву 2006/66/ЄС.
5	Цільові показники з управління відходами ВЕЕО	Цільові показники з управління (збирання, підготовка до повторного використання, рециклінг та відновлення) відходами ВЕЕО визначаються законодавством про ВЕЕО та будуть впроваджені після прийняття законопроекту «Про електричне та електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання», який встановлюватиме РВВ для відходів ВЕЕО.
6	Цільові показники з підготовки до повторного використання, рециклінгу та відновлення ВЕЕО	Виробники електронного та електричного обладнання, а також суб'єкти господарювання у сфері управління відходами, що здійснюють відновлення ВЕЕО, забезпечують досягнення цільових показників з підготовки для повторного використання, рециклінгу та відновлення ВЕЕО, на наступний рік після введення в дію Закону України «Про електричне та електронне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання», зокрема 65% ваги обладнання повинно бути відновлене, з нього – 55% ваги обладнання повинно бути підготовлене для повторного використання і рециклінгу.
7	Цільові показники з управління відходами транспортних засобів, знятих з експлуатації	Цільові показники щодо повторного використання, рециклінгу та відновлення відходів транспортних засобів, знятих з експлуатації, будуть впроваджені після прийняття законодавства, яке встановлює РВВ на транспортні засоби, зняті з експлуатації. Щодо транспортних засобів, знятих з експлуатації, запропоновано досягнення суб'єктами господарювання такого цільового показника: через 6 років після прийняття закону, який впроваджує РВВ на зняті з експлуатації транспортні засоби для всіх транспортних засобів, термін експлуатації яких закінчився, повторне використання та відновлення повинно бути збільшено до 85% від середньої ваги на транспортний засіб за рік.
8	Цільові показники з управління відходами мастил (олив)	Для всіх суб'єктів господарювання – виробників, імпортерів мастил (олив), переробників відпрацьованих мастил (олив) та споживачів мастил (олив) встановлені наступні норми збирання відпрацьованих мастил (олив): на 2020–2024 роки – 50% загального обсягу мастил (олив); на 2025–2029 роки – 60% загального обсягу мастил (олив); на 2030–2035 роки – 70% загального обсягу мастил (олив).
9	Цільові показники з управління відходами шин	Через 5 років після прийняття закону, який впроваджує РВВ для відходів шин, пропонуються наступні цільові показники: досягнення показника відновлення шин не менше 75%; досягнення показника рециклінгу – не менше 15%.
10	Цільові показники з управління ВБЗ	Цільові показники з управління (рециклінгу та відновлення) ВБЗ будуть впроваджені після прийняття законодавства щодо управління ВБЗ. Щодо управління ВБЗ до 2033 року. Підготовка до повторного використання, рециклінгу та інше відновлення матеріалів, включаючи операції зі зворотного заповнення з використанням відходів на заміщення інших матеріалів, ВБЗ, що не є небезпечними, за винятком природних матеріалів, визначених в Національному переліку відходів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2023 р. № 1102 (Офіційний вісник України, 2023 р., № 97, ст. 5820) за кодом 17 05

№	Найменування показника	Показник
		04 (вид відходів: ґрунт та каміння інші, ніж зазначені за кодом 17 05 03), повинні бути збільшені мінімум до 70% за масою.
11	Цільові показники НПЗУВ	<p>Зменшення обсягу утворення побутових відходів: обсяг утворення побутових відходів на одну особу у 2025 році має становити 343,3 кг/рік та у 2035 році – 240,5 кг/рік.</p> <p>Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва: ресурсоемність ВВП (співвідношення спожитих фізичних обсягів природних ресурсів, утворених відходів та викидів забруднюючих речовин до обсягу ВВП) має становити у 2025 році 80% до рівня 2015 року та у 2030 році 60% до рівня 2015 року.</p> <p>Зменшення обсягу утворення відходів від усіх видів економічної діяльності: обсяг утворених відходів від усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг на 1000 дол. США за ПКС 2011 року має становити не більше 880,0 кг/1000 дол. США у 2025 році та не більше 800,0 у 2030 році.</p>
12	Цільові показники НПЗЗВ	<p>Зменшення обсягу відходів харчових продуктів у складі побутових відходів: зменшення захоронення біовідходів у місцях видалення (полігони та звалища) на 18% до 2030 року; зменшення захоронення біовідходів у місцях видалення (полігони та звалища) на 25% до 2033 року.</p> <p>Зменшення обсягу відходів від зелених насаджень у складі побутових відходів: зменшення захоронення біовідходів у місцях видалення (полігони та звалища) на 15% до 2030 року; зменшення захоронення біовідходів у місцях видалення (полігони та звалища) на 23% до 2033 року.</p> <p>Формування ринку якісного компосту: покращення виснажених сільсько-господарських ґрунтів шляхом внесення компосту на 25% до 2030 року; покращення виснажених сільсько-господарських ґрунтів шляхом внесення компосту на 35% до 2033 року;.</p>

Моніторинг наслідків виконання НПУВ до 2033 року для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, базується на відстеженні певних показників (індикаторів) (таблиці 9.2). Перелік показників (індикаторів) для здійснення моніторингу НПУВ є орієнтований (невичерпний) і, за потреби, може бути змінений (зменшений або доповнений).

Таблиця 9.2. Індикатори моніторингу та оцінки виконання НПУВ

№	Найменування показника	Одиниці
Загальне		
1	Прийнято нормативно-правових актів відповідно до Плану заходів НПУВ до 2033 року	одиниць
2	Прийнято технічних стандартів відповідно до додатку до Плану заходів НПУВ до 2033 року	одиниць
3	Впроваджено економічних інструментів	одиниць
4	Проведення заходів для підвищення обізнаності населення щодо управління відходами	кількість інформаційних кампаній, сюжетів та публікацій в медіа, навчальних програм
5	Обсяг відходів, що утворюються – загалом	тис. тонн/рік
6	Обсяг продукції, яка була повторно використана	тис. тонн/рік
7	Обсяг продукції, яка оголошена як побічний продукт	тис. тонн/рік
8	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з підготовки до повторного використання	тис. тонн/рік

№	Найменування показника	Одиниці
9	Обсяг утворених відходів, щодо яких оголошено припинення статусу відходів	тис. тонн/рік
10	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
11	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
12	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з відновлення (спалювання з отриманням енергії)	тис. тонн/рік
13	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з захоронення	тис. тонн/рік
14	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено інші операції з видалення	тис. тонн/рік
15	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з біологічного оброблення методами анаеробного зброджування та компостування	тис. тонн/рік
16	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з оброблення іншими термічними методами (піроліз, газифікація, плазмовий процес)	тис. тонн/рік
17	Обсяг утворених відходів, щодо яких здійснено операції з видалення без попереднього оброблення	тис. тонн/рік
18	Кількість затверджених РПУВ	одиниць
19	Кількість затверджених місцевих планів управління відходами	одиниць
20	Кількість затверджених планів управління відходами підприємств, установ та організацій	одиниць
21	Кількість суб'єктів господарювання з верифікованою системою екологічного менеджменту (з дійсною реєстрацією в EMAS)	одиниць
22	Кількість рекультивованих історичних місць розміщення відходів	одиниць, га
Основні види відходів		
Побутові відходи		
23	Обсяг утворених побутових відходів	тис. тонн/рік
24	Обсяг зібраних побутових відходів (змішані та роздільно зібрані)	тис. тонн/рік
25	Обсяг роздільно зібраних побутових відходів	тис. тонн/рік
26	Обсяг зібраних змішаних побутових відходів	тис. тонн/рік
27	Обсяг зібраних змішаних побутових відходів на душу населення за рік	кг/особу/рік
28	Охоплення населення послугами з управління відходами	осіб
29	Охоплення населення послугами збирання змішаних побутових відходів	осіб
30	Охоплення населення роздільним збиранням побутових відходів	осіб
31	Обсяг зібраних побутових відходів у загальній масі побутових відходів	тис. тонн/рік
32	Обсяг побутових відходів, зібраних змішаних побутових відходів, відправлених на полігони без попереднього оброблення	тис. тонн/рік
33	Обсяг відходів, підготовлених до повторного використання, та рециклінгу побутових відходів	тис. тонн/рік
34	Кількість центрів роздільного збирання відходів в Україні	одиниць
35	Кількість мобільних пунктів роздільного збирання відходів	одиниць
36	Кількість об'єктів для компостування	одиниць
37	Потужність об'єктів для компостування	тис. тонн/рік
38	Кількість МБО	одиниць
39	Потужність МБО (біологічне оброблення)	тис. тонн/рік
40	Потужність МБО (механічне оброблення)	тис. тонн/рік
41	Кількість об'єктів зі спалювання змішаних побутових відходів	одиниць
42	Потужність об'єктів зі спалювання змішаних побутових відходів	тис. тонн/рік
43	Кількість діючих полігонів для відходів, що не є небезпечними, які відповідають вимогам законодавства, де захоронюються побутові відходи	одиниць
44	Кількість діючих полігонів для відходів, що не є небезпечними, які приведені до вимог законодавства, де захоронюються побутові відходи	одиниць
45	Кількість полігонів для відходів, що не є небезпечними на етапі рекультивації, де захоронюються побутові відходи	одиниць
46	Кількість діючих полігонів для відходів, що не є небезпечними та звалищ, які не відповідають вимогам законодавства, де захоронюються побутові відходи	одиниць

№	Найменування показника	Одиниці
47	Залишкова потужність полігонів для відходів, що не є небезпечними, де захоронюються побутові відходи	тис. тонн
48	Кількість полігонів для інертних відходів	одиниць
49	Потужність полігонів для інертних відходів	тис./тонн
Небезпечні відходи		
50	Обсяг утворених небезпечних відходів	тис. тонн/рік
51	Обсяг утворених небезпечних відходів, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
52	Обсяг утворених небезпечних відходів, щодо яких здійснено операції із спалювання	тис. тонн/рік
53	Обсяг роздільно зібраних небезпечних відходів зі складу побутових відходів	тис. тонн/рік
54	Обсяг роздільно зібраних небезпечних відходів зі складу побутових відходів, що підлягають рециклінгу	тис. тонн/рік
55	Кількість об'єктів оброблення небезпечних відходів	одиниць
56	Потужність об'єктів оброблення небезпечних відходів	тис. тонн
57	Кількість полігонів для небезпечних відходів	одиниць
58	Потужність полігонів для небезпечних відходів	тис. тонн
59	Обсяг небезпечних відходів, експортованих для відновлення (за видами небезпечних відходів)	тис. тонн/рік
60	Обсяг небезпечних відходів, експортованих для видалення (за видами небезпечних відходів)	тис. тонн/рік
Небезпечні відходи, що містять СО ₂		
61	Обсяг небезпечних відходів, що містять СО ₂ , що підлягає знешкодженню	тис. тонн/рік
Небезпечні відходи, що містять азбест		
62	Обсяг утворених відходів, що містять азбест	тис. тонн/рік
63	Обсяг видалених відходів, що містять азбест	тис. тонн/рік
64	Обсяг утворених відходів, що містять азбест, щодо яких здійснено операції з оброблення	тис. тонн/рік
65	Кількість інвентаризованих будівель, де використовувались азбестовмісні матеріали – для вилучення та видалення	одиниць
Небезпечні відходи, що містять ртуть		
66	Обсяг утворених відходів, що містять ртуть, крім ВЕЕО	тис. тонн/рік
67	Обсяг відновлених відходів, що містять ртуть, крім ВЕЕО	тис. тонн/рік
68	Обсяг видалених відходів, що містять ртуть, крім ВЕЕО	тис. тонн/рік
69	Обсяг утворених відходів, що містять ртуть, щодо яких здійснено операції з оброблення	тис. тонн/рік
Відходи промисловості		
70	Обсяг утворених відходів промисловості	тис. тонн/рік
71	Обсяг відходів промисловості, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
72	Обсяг відходів промисловості, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
73	Обсяг відходів промисловості, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн/рік
74	Обсяг захоронених відходів промисловості на полігонах	тис. тонн/рік
Відходи видобувної промисловості		
75	Обсяг утворених відходів видобувної промисловості, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
76	Обсяг утворених відходів видобувної промисловості, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
77	Обсяг утворених відходів видобувної промисловості, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн/рік
78	Обсяг утворених відходів видобувної промисловості, щодо яких здійснено операції із захоронення	тис. тонн/рік
ВБЗ		

№	Найменування показника	Одиниці
79	Обсяг утворених ВБЗ	тис. тонн/рік
80	Обсяг ВБЗ, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
81	Обсяг ВБЗ, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
82	Обсяг ВБЗ, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн/рік
83	Обсяг захоронених ВБЗ на полігонах для інертних відходів	тис. тонн/рік
84	Обсяг утворених ВБЗ, щодо яких здійснено операції з захоронення	тис. тонн/рік
85	Кількість та потужність об'єктів для оброблення ВБЗ	одиниць, тис. тонн/ рік
86	Кількість та потужність мобільних установок для оброблення ВБЗ	одиниць, тис. тонн/ рік
Відходи сільського господарства		
87	Обсяг утворених відходів сільського господарства	тис. тонн/рік
88	Обсяг утворених відходів сільського господарства рослинного походження	тис. тонн/рік
89	Обсяг утворених відходів сільського господарства тваринного походження	тис. тонн/рік
90	Обсяг утворених відходів гною	тис. тонн/рік
91	Обсяг утворених відходів агрохімічних відходів	тис. тонн/рік
92	Обсяг відходів рослинного походження, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
93	Обсяг відходів рослинного походження, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн/рік
94	Обсяг відходів тваринного походження, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
95	Обсяг відходів тваринного походження, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн/рік
96	Обсяг відходів гною, використаних як поліпшувач ґрунту	тис. тонн/рік
97	Обсяг відходів гною, щодо яких здійснено операції компостування та анаеробного розкладення	тис. тонн/рік
98	Обсяг непридатних для використання агрохімічних відходів, що перебувають на зберіганні	тис. тонн
99	Обсяг агрохімічних відходів, щодо яких здійснено операції з видалення	тис. тонн
100	Кількість та потужність підприємств з анаеробного розкладення, які використовують біомасу	одиниць, тис. тонн/ рік
101	Кількість та потужність комбінованих теплоелектроцентралей, що використовують біомасу	одиниць, тис. тонн/ рік
102	Кількість та потужність підприємств з витоплювання жирів (рендерингу) з відходів тваринного походження	одиниць, тис. тонн/ рік
103	Кількість та потужність підприємств для виробництва компосту	одиниць, тис. тонн/ рік
104	Кількість та потужність мобільних установок для спалювання відходів тваринного походження у надзвичайних ситуаціях	одиниць, тис. тонн/ рік
105	Обсяг відходів тваринного походження, видалених до біотермічних ям та худобомогильників	тис. тонн/ рік
Медичні відходи		
106	Обсяг утворених медичних відходів	тис. тонн/рік
107	Кількість та потужність установок зі спалювання медичних відходів	одиниць, тис. тонн/ рік
Відходи, на які поширюється РВВ		
Відходи упаковки		
108	Обсяг упаковки, введеної в обіг (за видами матеріалу упаковки)	тис. тонн/рік
109	Обсяг відходів упаковки, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
110	Обсяг відходів упаковки, щодо яких здійснено операції з відновлення	тис. тонн/рік
111	Загальний показник рециклінгу відходів упаковки	тис. тонн/рік
112	Обсяг відходів скляної упаковки	тис. тонн/рік
113	Обсяг відходів пластикової упаковки	тис. тонн/рік
114	Обсяг відходів паперової та картонної упаковки	тис. тонн/рік

№	Найменування показника	Одиниці
115	Обсяг відходів упаковки з чорних металів	тис. тонн/рік
116	Обсяг відходів алюмінієвої упаковки	тис. тонн/рік
117	Обсяг відходів дерев'яної упаковки	тис. тонн/рік
Відходи батарей та акумуляторів		
118	Обсяг батарей та акумуляторів, введених в обіг	тис. тонн/рік
119	Обсяг портативних батарей та акумуляторів, введених в обіг	тис. тонн/рік
120	Обсяг автомобільних батарей та акумуляторів, введених в обіг	тис. тонн/рік
121	Обсяг промислових батарей та акумуляторів, введених в обіг	тис. тонн/рік
122	Обсяг зібраних відходів портативних батарей та акумуляторів (всього)	тис. тонн/рік
123	Обсяг зібраних відходів автомобільних батарей та акумуляторів (всього)	тис. тонн/рік
124	Обсяг зібраних відходів промислових батарей та акумуляторів (всього)	тис. тонн/рік
125	Обсяг зібраних відходів автомобільних батарей та акумуляторів, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
126	Обсяг зібраних відходів промислових батарей та акумуляторів, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
ВЕЕО		
127	Обсяг ВЕЕО, введеного в обіг	тис. тонн/рік
128	Обсяг ВЕЕО, призначеного для домогосподарств і введеного в обіг	тис. тонн/рік
129	Обсяг ВЕЕО, призначеного для інших користувачів, крім домогосподарств і введеного в обіг	тис. тонн/рік
130	Обсяг зібраних ВЕЕО – в цілому	тис. тонн/рік
131	Обсяг зібраних ВЕЕО з домогосподарств	тис. тонн/рік
132	Обсяг зібраних ВЕЕО, отриманого від інших користувачів, крім домогосподарств	тис. тонн/рік
Відходи транспортних засобів, знятих з експлуатації		
133	Кількість об'єктів оброблення відходів транспортних засобів, знятих з експлуатації	одиниць
134	Кількість пунктів прийому транспортних засобів, знятих з експлуатації	одиниць
135	Обсяг зібраних відходів транспортних засобів, знятих з експлуатації	тис. тонн/рік
Відходи мастил (олив)		
136	Обсяг відходів мастил (олив), введених в обіг	тис. тонн/рік
137	Обсяг утворених відходів мастил (олив)	тис. тонн/рік
138	Обсяг відновлених відходів мастил (олив)	тис. тонн/рік
139	Обсяг регенерованих відходів мастил (олив)	тис. тонн/рік
140	Обсяг утворених відходів мастил (олив), щодо яких здійснено операції з регенерації	тис. тонн/рік
Відходи шин		
141	Обсяг відходів шин, введених в обіг	тис. тонн/рік
142	Обсяг відходів шин, щодо яких здійснено операції з рециклінгу	тис. тонн/рік
143	Обсяг відходів шин, щодо яких здійснено операції з відновлення, крім рециклінгу	тис. тонн/рік
ОСВ		
144	Обсяг утворених ОСВ	тис. тонн/рік
145	Обсяг відновлених ОСВ	тис. тонн/рік
146	Обсяг спалених ОСВ	тис. тонн/рік
147	Обсяг видалених ОСВ	тис. тонн/рік
148	Обсяг захоронених ОСВ	тис. тонн/рік

3. Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля під час реалізації НПУВ вказує на те, що загалом його реалізація повинна позитивно вплинути на стан атмосферного повітря, водних

об'єктів, земельні ресурси, біорізноманіття, збереження об'єктів природно заповідного фонду, Смарагдової мережі, водно-болотних угідь міжнародного значення, об'єкти культурної спадщини, ситуацію з відходами, а також здоров'я населення та інфраструктуру забезпечення його життєдіяльності.

Водночас під час виконання НПУВ, в результаті моніторингу реалізації передбачених в ній цілей, можуть бути виявлені впливи на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, які мають прямі наслідки на стан довкілля, умови життєдіяльності та здоров'я населення. У такому випадку перелік індикаторів для моніторингу наслідків виконання НПУВ для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, буде доповнено відповідними індикаторами, які дозволять об'єктивно оцінити та відстежити зміни.

4. Методи визначення кожного із показників, які дають змогу швидко та без надлишкових витрат їх вимірювати.

Під час реалізації НПУВ будуть відстежуватись екологічні загрози для довкілля шляхом спостережень та збору наявних статистичних та звітних даних про стан довкілля, про наслідки для довкілля та здоров'я населення, які виникли за результатом реалізації передбачених у НПУВ цілей та завдань. Отримані показники будуть проаналізовані та об'єктивно оцінені шляхом порівняння наявних значень з вихідними значеннями, з нормативними значеннями (встановленими нормативно-правовими актами) та/або з цільовими значеннями (визначеними у Звіті про стратегічну екологічну оцінку НПУВ).

5. Періодичність вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями.

Відповідно до статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» моніторинг наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення, оприлюднюється один раз на рік орган виконавчої влади, який є відповідальним за розроблення документа державного планування та здійснює загальне керівництво і контроль за його виконанням (структурним підрозділом центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері регіонального розвитку), на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет, вносить до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки та у разі виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення. Відтак вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями буде здійснюватися не рідше одного разу на рік.

6. Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання документа державного планування, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку, включають:

Моніторинг як процес систематичного збирання ключових кількісних даних для визначення прогресу в досягненні встановлених цільових показників та попередженні небажаних результатів, здійснюється за принципами достовірності, добросовісності, відповідності та актуальності інформації та обов'язкового врахування.

Координаційний орган з моніторингу та оцінки виконання

Координаційний орган з моніторингу та оцінки виконання НПУВ – Міндовкілля (далі – Координаційний орган):

- аналізує та оцінює інформацію про ступінь виконання заходів, відповідно до встановлених показників;
- оцінює суспільну значущість і прихильність суспільства до реалізації заходів.

Інші центральні та місцеві органи виконавчої установи, органи місцевого самоврядування, відповідальні за реалізацію НПУВ, відповідно до їх повноважень, повинні забезпечувати виконання положень НПУВ, а також сприяти Міндовкіллю при збиранні та узагальненні інформації.

На основі проведеного моніторингу проводиться періодична оцінка ступеня виконання заходів та результати її виконання.

Оцінка ступеня виконання заходів є основою для підготовки річних звітів та інших програмних документів на місцевому та національному рівнях, що стосуються охорони навколишнього природного середовища.

Звіт про виконання НПЗУВ та НПЗЗБ складається в рамках звіту про виконання НПУВ. У рамках оцінки ефективності впровадження НПУВ, яка відбувається один раз на два роки, результати оприлюднюються на офіційному вебсайті Міндовкілля.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Національний план управління відходами України до 2033 року не містить конкретних проєктів здійснення господарської діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і які потребують надання документів дозвільного характеру на їх провадження, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів. Відтак стратегічна екологічна оцінка проєкту НПУВ до 2033 року не передбачає проведення транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від його реалізації для довкілля, в тому числі здоров'я населення, зачеплених держав (сусідніх країн). Водночас проєкти, які будуть скеровані на виконання завдань та досягнення цілей НПУВ до 2033, і відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» підлягатимуть оцінці впливу на довкілля та/або проведенню стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», окремо проходитимуть процедуру оцінки впливу на довкілля, в т. ч., за потреби, щодо транскордонних наслідків для довкілля та здоров'я населення зачеплених держав, до прийняття рішення про їх реалізацію.

11. РЕЗЮМЕ ІНФОРМАЦІЇ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ, РОЗРАХОВАНЕ НА ШИРОКУ АУДИТОРІЮ

В основі Національного плану управління відходами України до 2033 року закладено виконання статті 50 Закону України «Про управління відходами» № 2320-ІХ від 20.06.2022 з метою визначення екологічних, суспільно-політичних, інституційних, організаційно-технічних, регуляторних, технологічних заходів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері управління відходами, визначення відповідальних виконавців і строків здійснення заходів, джерел та обсягів фінансового забезпечення, засобів контролю за станом здійснення заходів та проведення моніторингу результатів їх впровадження у сфері управління відходами.

Досягнення мети буде відбуватися через реалізацію шести стратегічних цілей, визначених в НПУВ: 1. Удосконалення та наближення національного законодавства до вимог європейського на виконання положень Угоди про асоціацію України з ЄС у сфері управління відходами. 2. Впровадження економічних інструментів для удосконалення управління відходами. 3. Вдосконалення інституційної структури сфери управління відходами та зміцнення кадрового потенціалу у сфері управління відходами. 4. Реформування системи інформаційного забезпечення сфери управління відходами. 5. Забезпечення розбудови та модернізації інфраструктури управління відходами. 6. Підвищення обізнаності населення щодо управління відходами.

НПУВ відповідає стратегічним цілям державної екологічної політики України та узгоджується з низкою документів державного планування, серед яких: Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року, Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки та інші.

Аналіз стану довкілля, в тому числі здоров'я населення, вказує на позитивні тенденції, за більшістю компонентів довкілля, які простежувались до початку повномасштабної воєнної агресії росії проти України у лютому 2022 року. Зокрема відбулося зменшення викидів парникових газів (скоротилися на 62,2% порівняно з 1990 роком) та забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення (скоротилось на 35,8% порівняно з 2010 роком); за останні два десятиліття у понад 2 рази зменшився забір і використання води, у 6 разів зменшився скид забруднених вод у поверхневі води; за понад 20 років збільшилися площі (майже у 2,4 рази) та кількість (у 2,6 рази) заповідників та національних природних парків;

Водночас у сфері захисту довкілля є чимало проблем, які потребують вирішення. Зокрема у великих містах рівень забруднення повітря залишається високим. Характерною для України є висока розораність земель (майже 54% усіх земель країни). Інженерна інфраструктура зрошувальних та дренажних систем технічно зношена і морально застаріла, що може стати загрозою для своєчасного та необхідного зрошення сільськогосподарських угідь (особливо на півдні України). Проблемою в Україні залишається неефективна система управління відходами. Зберігається тенденція до накопичення відходів як у промисловому, так і у побутовому секторах. Утилізується менше 22% утворених відходів. Простежується низький рівень екологічної культури населення, особливо у сільській місцевості. Також Україні притаманне зменшення населення, зокрема через природне скорочення населення. Лише 78,3% усього населення держави охоплено чинною системою первинної медичної допомоги (подало декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги). В державі простежується тенденція до зменшення кількості осіб, які дбають про стан свого здоров'я і займаються

фізичною культурою та спортом.

Спричинили і продовжують спричиняти негативні наслідки для довкілля, в тому числі здоров'я населення, і бойові дії на території України (ракетні обстріли, атаки вибухових дронів, скупчення військової техніки, мінування території тощо). Внаслідок війни збільшується забруднення атмосферного повітря; через руйнування гідротехнічної інфраструктури погіршилось водопостачання та водовідведення, доступ до питної води; руйнування дамби Каховської ГЕС практично унеможливило меліорацію сільськогосподарських угідь в Херсонській, Запорізькій та Дніпропетровській областях; триває забруднення ґрунтів вибухонебезпечними об'єктами, а також важкими металами, тротилом, продуктами горіння тощо; багато видів тварин і рослин опинилися на межі зникнення; руйнуються природні парки та заповідники, які перебувають під окупацією чи в зоні бойових дій; були затоплені значні площі заповідних територій внаслідок підризу дамби Каховської ГЕС; під загрозою знищення на сході та півдні України опинились об'єкти Смарагдової мережі та водно-болотні угіддя міжнародного значення, зазнають пошкоджень та руйнації об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО; практично у кожному регіоні з'явилися відходи руйнування. Також війна є причиною загибелі та поранення цивільного населення, а внаслідок бойових дій та руйнування інфраструктури закладів охорони здоров'я доступ до своєчасних і якісних медичних послуг - утруднений.

Найбільший негативний вплив на довкілля у 2022-2023 роках зазнали і продовжують зазнавати тимчасово окуповані території, території, які були під окупацією, фронтові та прифронтові території (АР Крим, Донецька, Луганська, Запорізька, Херсонська, Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Миколаївська, Дніпропетровська області, м. Київ). Водночас внаслідок ракетних обстрілів та атак дронів періодичного негативного впливу зазнають і території інших регіонів країни.

Реалізація цілей і завдань НПУВ, в разі затвердження його оновленої версії, сприятиме зменшенню негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я людей, а також на досягнення максимально ефективного використання ресурсів, відкриття нових ринків і створення нових робочих місць. Важливими частинами НПУВ є створення максимальних умов для запобігання утворенню відходів та зменшення захоронення відходів, які біологічно розкладаються.

Основними проблемами довкілля, які стосуються НПУВ є: забруднення атмосферного повітря стаціонарними та пересувними джерелами; забруднення водних об'єктів скидом неочищених/недостатньо очищених стічних вод; забруднення ґрунтів через переповнені сміттєзвалища; недосконала система управління відходами та низька екологічна культура населення та ін.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля НПУВ визначаються низкою документів міжнародного рівня, які підписала Україна (Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони; Директиви № 2008/98/ЄС про відходи, Директиви № 1999/31/ЄС про захоронення відходів), та законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про засади державної регіональної політики», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України», «Про охорону атмосферного повітря», «Про управління відходами», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про охорону культурної спадщини», «Про стратегічну екологічну оцінку», Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та ін.

Цілі і завдання НПУВ зорієнтовані на зменшення негативного впливу відходів на

довкілля та здоров'я людей, а також на досягнення максимально ефективного використання ресурсів, відкриття нових ринків і створення нових робочих місць. У середньо- та довгостроковій перспективі їх реалізація не повинна мати негативного впливу на довкілля, в тому числі здоров'я населення. Проте під час виконання окремих завдань НПУВ можуть мати місце короткотермінові негативні впливи на компоненти довкілля та здоров'я населення, які можуть бути пов'язані з розвитком, в т. ч. будівництвом транспортної та виробничої інфраструктури, інженерних комунікацій тощо.

Водночас за умови дотримання та виконання захисних і охоронних заходів, що відповідають чинним нормативним вимогам, ймовірність появи впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний кумулятивні та синергічні наслідки для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, є незначними.

Для нейтралізації, зменшення та пом'якшення можливих короткочасних негативних наслідків виконання цілей та завдань НПУВ передбачено здійснення низки заходів, які матимуть позитивний вплив на компоненти довкілля. Серед них: 1) Вдосконалення законодавчих та нормативних рамок. На основі аналізу законодавства створенні пропозиції щодо внесення змін до існуючих актів та розроблення нових, що відповідають європейському законодавству: - розроблення системи нормативно-правових актів; - удосконалення дозвільно-ліцензійної системи; - розроблення, удосконалення та впровадження технічних вимог та стандартів у сфері управління відходами (у тому числі на продукцію, після використання якої утворюються відходи); - створення необхідних умов для переходу на нову класифікацію відходів відповідно до європейської; - створення інтегрованої інформаційної системи щодо управління відходами, у тому числі ведення відповідних реєстрів; - розроблення планів управління відходами, регіональному та місцевому рівнях, а також на рівні підприємств, організацій та установ; - впровадження найкращих доступних методів, технологій управління відходами. 2) Впровадження економічних та інших інструментів для досягнення цільових показників управління відходами. Встановлення механізму повного покриття витрат згідно з принципом «забруднювач платить» та принципом розширеної відповідальності виробника. Стимулювання запобігання та зведення до мінімуму утворення відходів, повторне використання, відновлення, у тому числі рециклінгу відходів. 3) Будівництва інфраструктури управління відходами та впровадження інноваційних технологій. Запропоновано для кожного потоку відходів заходи із управління відходами згідно із п'ятирівневою ієрархією відходів. Створення інфраструктури збирання, зберігання, відновлення та видалення побутових відходів на основі регіонального (кластерного) підходу. 4) Підвищення обізнаності про управління відходами. 5) Здійснення постійного моніторингу та оцінювання ефективності НПУВ.

Розглянувши гіпотетичний «нульовий» сценарій, за яким НПУВ не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію, а також альтернативний сценарій, за якого проєкт НПУВ включає лише ті завдання, які не чинять жодного негативного впливу на довкілля, навіть незначного тимчасового короткострокового, але в довгостроковій перспективі може спричинити до погіршення здоров'я населення, дійшли висновку, що в інтересах забезпечення ефективного відновлення та подальшого регіонального розвитку найсприятливішим варіантом буде затвердження аналізованого проєкту НПУВ.

Моніторинг наслідків виконання НПУВ для довкілля, в т. ч. здоров'я населення, проводитиметься згідно з Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. №1272). Водночас система

запропонованих в НПУВ індикаторів включає дуже мало індикаторів, які дозволять моніторити наслідки виконання документа для довкілля та здоров'я населення.

Оскільки НПУВ не містить конкретних проєктів здійснення господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля сусідніх держав, і яка потребує надання документів дозвільного характеру на провадження такої діяльності, а також не визначає місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів. Відтак стратегічна екологічна оцінка проєкту НПУВ не передбачає проведення транскордонних консультацій щодо ймовірних наслідків від його реалізації для довкілля, в тому числі здоров'я населення, зачеплених держав.

ВИКОНАВЦІ ЗВІТУ ЗІ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

Канд. тех. наук (спеціальність
«Екологічна безпека»), доцент

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'S. Kolomyets', written in a cursive style.

Сергій КОЛОМІЄЦЬ